

www.e-rara.ch

**Carolus Magnus redivivus, hoc est, Caroli Magni Germanorum, Gallorum,
Italorum, et aliarum gentium monarchae potentissimi, cum Henrico M.
Gallorum & Navarrorum rege florentissimo comparatio**

Stucki, Johann Wilhelm

[Tiguri], [anno 1592]

Zentralbibliothek Zürich

Shelf Mark: 5.201

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-5433>

Carolus Magnus redivivus in Christo, vivat, valeat, vincat.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

CAROLVS MAGNVS^S REDIVIIVS IN CHRISTO.

VIVAT, VALEAT, VINCAT.

M S est apud nos vetus admodum & laudabilis, ut quotannis die eo, qui Caroli Magni nomine est insignis (quo quidem die magnus ille Imperator ante annos fere DCCLXXXI. fato suo functus est) oratio aliqua habeatur, qua officij nostri admoneamur. Id muneris cum mihi publica auctoritate, cui equidem deesse nolui, nec sanè debui, fuerit impostum, operæ pretium, et loco, temporiq; huic consentaneum fore putavi, si de ipsius Caroli M. vita, moribus, virtutibus, rebusq; gestis præclaris et eximijs (vnde Magni cognomen est adeptus) in amplissimo ornatissimoq; cæu, pro ingenij mei tenuitate, verba facerem. Nam quoniam æquum et iustum est eorum nos, qui de patria, de Repub. Ecclesiæq; nostra benè fuerunt meriti, memoriam gratis animis colere, Caroli quoq; certè illius Magni memoriam gloriosissimam, quam nulla vnquã tempora, nulli hominũ delebit obliuio, nos meritiò gratissimis animis retinere ac prosequi decet, qui cum de tota Repub. Christiana, cum de patria, schola Ecclesiæq; nostra optimè est meritus, plurima et maxima in illam contulit beneficia. Quanto autem tantus Imperator patriam nostram complexus sit amore, illud quoq; argumento non est leui, quòd illam inuifere, in illa aliquandiu commorari, atque ita præsentia sua illam decorare ac cobonestare voluit.

Deinde cum maiores eius, collegium templumq; hoc nostrum augustissimum ac magnificentissimum fundassent, maximiq; priuilegijs, muneribus atq; donis ditassent, ille non modò hanc maiorum suorum liberalitatem ac munificentiam tabulis atque diplomate confirmauit ac stabiluit, verum etiam magno cumulo nouorum donariorum priuilegiiorumq; auxit. Id quod factum est Anno Imperij eius X.

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

Indict. XIII. *Ve nihil dicam, quòd filius quoq; eius Ludouicus Pius cognomine, & nepos, Ludouicus Germanicus cognomento, patrem & auum suum imitati, patriam similiter nostram maximo prosequuti fuerunt fauore atque beneficentia, cuius rei testis est collegij atque cœnobij illius alterius fœminarum (quod Frauwenmünster vulgò appellamus) institutio atq; fundatio à Ludouico Germanico facta, cuius donationis originalis illustre habemus diploma. Eius Cœnobij abbatissa prima fuit Hildegarda Ludouici Regis filia. Secunda Bertha eius soror, Caroli Crassi Imperatoris Ro. soror, An. Do. D. CCCL. Caroli M. proneptis. De Hildegarda epitaphium huiusmodi in cœnobio S. Galli reperiuntur est: X. KL. Ian. Hildegarda virgo Christi D. Ludouici Regis filia de hoc sæculo migravit ad Christum. Et humata est in Ecclesia S. Regule & Felicis maritimum Christi, in castro Thurego.*

Hic iacet in tumulo Christi dignissima virgo

Hildegarda, nitens moribus egregijs.

Hac fuit eximia Ludouici filia Regis,

Mentem sponte sua vouerat illa Deo.

Bis denos octo vita compleuerat annos:

Migrans ad sponsum virga beata suum.

Aliorum eius posterorum & successorum, Regum clarissimorum similem benignitatem hîc prætermitto, literis & annalibus nostris consignatam, cuius commemoratio nimis longa foret atq; proluxa.

Quoniam igitur & Carolus ipse Magnus, & eius cum maiores & prædecessores, tum posteri & successores patriam nostram maximis affecerunt, ornarunt sibiq; deuinxerunt beneficijs, quis non intelligit iustitiæ æquitatiq; esse consentaneum, ipsiq; adeo iuri naturæ, vt tanti Imperatoris honorificam semper mentionem faciamus: atq; ita eius virtutum rerumq; gestarum laude dignissimarum recordatione, cum gratos nos, vt par est, erga illum præbeamus, tum ad earum imita-

tionem

tionem extimulemur. Quoniam verò Henricus IIII. Rex Gallia & Navarra Christianissimus (pro cuius salute & incolumitate, cum qua patriæ nostræ salus & incolumitas omninò est coniuncta, assiduas meritiò ad Deum publicè priuatimq; preces atque vota fundimus) Caroli illius Magni & agnatus est quasiq; propago, & in Regno hoc Gallico seu Francico iustus legitimusq; hæres atque successor, & denique virtutum eius laudumq; præstantissimarum strenuus est imitator, ita ut maxima sit inter verumque non solum generis, familiæ, Regni, sed etiam vitæ, morum, virtutum, actionumq; laudabilissimarum affinitas atque coniunctio, idcirco viriusque comparationem instituere, ac cuius ceu oculis spectandam proponere statui, cum aliorum, tum Plutarchi philosophi & historici nobilissimi exemplo ac imitatione, cuius in conferendis clarorum & illustrium virorum vitis præclara, laudabilis, utilis fructuosaq; opera excipit. Hoc pacto vna, ut est in proverbio, fidelia duos de albabimus parietes, hoc est, grata memoria cum illi mortuo (seu ut verius loquar, non mortuo, sed vitam illam verè vitalem & immortalem viventi) tum huic vivo iustum debitumq; tribuimus honorem, iustam meritamq; pro maximis veriusq; in nos nostramq; patriam meritis, referemus gratiam. Interim tamen in recolenda, benè de nobis meritorum hominum, siue vivorum, siue mortuorum memoria, in ipsis hominibus ceu causis secundis subsistere animis nostris atque hæere debemus, ne in superstitionem & idololatriam prolabamur (deos enim quosdam, inquit Cicero, constat ex magnis beneficijs esse constitutos) sed potius mentes animosque nostros altius erigere, & ad Deum ipsum ceu causam & auctorem omnium bonorum beneficiorumque primarium attollere debemus, ut ei potissimum omnia ab hominibus, ceu diuina beneficentiæ instrumentis, accepta & in nos collata siue publica, siue priuata beneficia, accepta referamus, eique nos tum pectore, tum ore, tum opere gratos præbere studeamus. Ex hac porrò vitæ viriusque narratione simul & comparatione pulcherrima, meo iudicio, saluberrimaq; & caducæ, fragilis ac ærumnosa

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

huius vitæ benè feliciterq̄, degendæ, & æternæ, immortalis ac beatissimæ illius vitæ consequendæ præcepta non politici solum & ciuilibus, sed etiam ecclesiastici ordinis sortisq̄, homines haurire poterunt. Quoniam autem, sat scio, vt meæ mihimetipsi tenuitatis optimè conscius, hæc mea narratiuncula, cum rerum personarumq̄, quas tractandas suscepi, præstantissimarum dignitati atque splendori, tum acerrimo acutissimoq̄, iudicio, expectationiq̄, legentium nequaquam respondebit, idcirco quosuis hanc ipsam meâ lucubrationē lecturos, tantò vehementius rogo, oro atque obtestor, vt pro singulari cuiusuis humanitate, ea, quæ sum dicturus, æquis beneuolisq̄, animis percipere, & bonam in partem interpretari velint.

Et si verò multi sunt vel antiqui, vel recentes vitæ rerumq̄, gestarum Caroli Magni scriptores & historici (inter quos tamen nonnulli multas nugas, nœnias atque fabulas vanas & aniles, veris asperferunt) tamen palma, mea sententia, deferenda, fidesq̄, præcipuè adhibenda est Eginharo Germano, antiquo, nobili claroq̄, scriptori, qui Caroli Magni non solum coæuus, sed etiam amicus, familiaris, minister, scriba seu Cancellarius, consiliorum denique actionumq̄, ferè omnium conscius atque socius intimus & fidelissimus extitit. Vnde ipsemet in præfatiuncula sua in hanc suam historiam: Mihi, inquit, conscius eram, nullum ea veracius, quàm me scribere posse, quibus ipse interfui, quæq̄, præsens oculata, vt dicitur, fide cognoui. Pluris autem, vt verissimè miles ille apud Plautum ait, est oculatus testis vnus, quàm auriti decem. Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, planè sciunt. Non desunt tamen nonnulli, qui hanc historiolum, quæ Eginharo inscribitur, Albino seu Alcuino, quo præceptore, & studiorum morumq̄, suorum moderatore fidelissimo Carolus Magnus vsus est, ascribunt.

Hunc itaque ipsum ceu oculatum fideq̄, dignissimum testem ac scriptorem, & narrationem simul, quam ille adhibet, ordinem atque seriem ceu tempori rationiq̄, maxime conuenientem, sequi certum est. Nam quoniam alij quoque, Caroli M. vitam et res gestas literis memoriaq̄,

moriaq̄ mandarunt, vt Robertus Gaguinus, Donatus Acciolus, Io. Auenticus, Nauclerus, Crancius, Carolus Sigonius huius ipsius Eginharti (suppresso tamen plerunq̄ eius nomine) breuem, planam, perspicuam, & quod caput est, veracem historiam secuti sunt, idem mihi quoque in hac mea lucubratiuncula faciendum esse duxi. Si qua tamen alia præter ea, quæ Eginhartus scripto suo complexus est, in alijs historicis occurrent, commemoratione fideq̄e digna, quæq̄e ad propositum nostrum pertinere videbuntur, ea ex illis deprompta adijcere est animus.

Verùm antequam ulterius progrediar, velim vnumquenque, quod ipsum à re propositoq̄ nostro non erit alienum, mecum vnà recordari & in memoriam reuocare, signum illud atq̄ prodigium diuinum in æde siue basilica nostra maiore (quam **groß münster** vulgo appellamus) anno **LXXII.** à Deo omnipotente editum. Huiusmodi enim signa, quibus Deus nobis quasi aures vellicat, nosq̄ ad veram salutaremq̄ pœnitentiam inuitat & allicit, minimè profecto nos surdis auribus præterire, eaq̄ negligere & aspernari, sed animis nostris assidue voluere atque reuoluere decet, quibus nimirum ad veram seriãmq̄ pœnitentiam primo quoque tempore capessendam & agendam impellamur. Duae sunt, vt notũ est, cum maiore illo nostro **S. Felicis & Regula** templo coniunctæ à posteriore eius parte turres, quæ vnà cum ipso templo, ut annales nostri testantur, à **Ruperto** siue **Rutprecht** (quem Galli **Robertum** vocant) **Alemannia** Duce, magistro equitum siue Duce militum et cognato **Ludouici Regis Francorum**, quem alij **III.** alij **IIII.** huius nominis esse volunt (nam de eo non planè constat). extructa sunt anno **Do. & Seruatoris nostri DCLXXX.** Hic enim vnà cum **Vigharto** fratre suo Presbytero (qui **Ludouico Regi** sanguinis communionem fuerunt coniuncti) omnia prædia atque bona sua, quæ illis ex paterna hereditate obtigerant, **Ludouici Regis** cognati sui permissione atque venia partiti, illa ad ecclesiasticum usum contulerunt. Ac **Rupertus** quidem collegium atque templum hoc nostrum **S. Felicis & Regula**, **Vighartus** autem **Lucerna** ad **Rusam**

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

fl. in honorem S. Mauricij & eius sociorum, nec non S. Leodegarij, & omnium sanctorum cœnobium siue collegium (quod in Donationis sue diplomate paruum tuzurium vocat) fundarunt, & construi curarunt, vterq; etiam omnia bona & possessiones suas ad vtriusq; conseruationem, & ad cultum diuinum ibi exercendum contulit.

Porro nostri templi turris altera, que septentrionem montemque Tigurinum spectat, in cuius inferiore parte siue trunco est campanile, & statua equitis equo insidentis visitur (quam verisimile est Ruperti fundatoris etiam imaginem) anno LXXII. secundo die Maij (quo mense antiquitus quotannis Regij Francorum & Gallorum conuentus agitari consueuerunt) postridie eius diei, quo Synodus Ecclesiastica fuit habita, sub vesperam fulmine tacta paulatim tota, cum ingenti totius ciuitatis nostræ tremore atque trepidatione, conflagrauit ad truncum vsque vbi sunt campanæ, frustra strenuis & fortibus nonnullis viris incendium illud omni opera atque labore suo non sine vitæ periculo extinguere conantibus. In cuspide autem eiusdem turris Luna fuit coniuncta cum Siella inaurata, que tandem in terram decidit. Cui igitur quæso dubium est, quin diuinum illud fulmen, illud turris illius antiquissimæ incendium, & conflagratio, illa Lunæ atque stelle ruina casu que (vt taceam de domesticis & intestinis nostris malis, atque vulneribus, quorum illud similiter fuit præfagium) incendium illud Gallicum, quod eodem anno paucis mensibus, die illo fatali sancti Bartholomæi accidit, hoc est, diram, tristem, funestam, horrendam, crudelem, immanem, inauditam & inusitatam illam Parisinam & Gallicanam cum innumerabilium omnium status, ætatis, & ordinis hominum, tum plurimorum quasi turrium, id est, felicissimorum virorum lanienam atque cædem prænunciarit?

Deinde illa Lunæ crescentis in turris culmine atque fastigio collocata (quæ cum Ecclesiæ, tum Reipub. modò crescentis, modò decrescentis in hoc mundo est symbolum) ruina atque casus quid aliud portendit, quàm eiusdem Ecclesiæ & Reipub. Gallicana (quæ
in tuto,

in tuto, pacato, tranquillo & florente statu videbatur esse constituta) subitum & quidem gravissimum casum, qui ab occasu parum absuit: Nam vt Luna illa corniculata atque crescens subito de fastigio suo decidit, ita, proh dolor, Ecclesia & Respub. Gallicana eo anno gravem passa est ruinam atque casum, & ex quieto, tranquillo & florente suo statu in extremam prolapsa est miseriam.

Præterea stella illa inaurata, quæ Lunæ crescenti affixa vnà cum ipsa in terram decidit, quid obsecro aliud præsignificavit, quàm tristem luctuosumque cum innumerabilium aliarum Regni & Ecclesiæ Gallicanæ stellarum atque luminum, id est, virorum omni virtutum genere resurgentium, tum verò atque in primis stellæ illius splendidissimæ, hoc est, illustrissimi & serenissimi illius tunc quidem Regis Navarra, hodie per Gratiâ Dei Regis Galliæ & Navarra casum tristem luctuosumque prænuntiavit, qui vnà cum agnato suo Principe Condeo, gloriosæ memoriæ, subito ex nuptiali illa sua festiuitate atque lætitia in extremum luctum, ex libertate in seruitutem, ex florente statu in tragicam planè miseriam calamitatemque incidit.

Hoc porrò incendium atque fulmen Gallicum anni LXXII. multa alia fulmina atque incendia dira ac funesta, id est, clades atque calamitates luctuosissimas per XX. continuos annos fuerunt consecutæ, quibus mirum profectò est Regnum & Ecclesiam illam totam non confla grassæ, ac penitus absumptam esse. Quæ quidem illius sociæ, fœderatæ, nobisque multis nominibus coniunctissimæ nationis incendia, id est, bellica intestina nos quoque attingunt: iuxta Vergiliani illud.

Nam tua res agitur paries cum proximus ardet.

Verùm non est quod animis nostris despondeamus, et omnè cum Gallo- rum sociorum & fratrum nostrorum, tum nostræ salutis spem abijciamus, modò Deum vtrique, matura pœnitentiâ placare studeamus. Deus enim, qui in ipsa ira atque furore suo misericordiæ suæ semper recordatur, neque omnem illius memoriâ abijcit, in illo ipso incendio & conflagratione illius turris, gratiæ & misericordiæ suæ, nostræque salutis communis clara & illustria nobis signa atque documenta dedit.

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

Nam primò quemadmodum turris superior illa pars conflagravit, inferiore illius parte, siue trunco & fundamento manente salvo & incolumi, & illa ipsa turris, conflagrata amplissimi nostri magistratus auctoritate atque munificentia ex cupro, cum antea fuisset lignea, pulcherrimè fuit instaurata & reedificata, sic speramus Dei inprimis summi & celestis illius nostri magistratus, frecti clementia, deinde Regis viriute ac fortitudine, Regnum illud Gallicum in pristinum pacis dignitatemq; statum restitutum iri. Deinde ut luna illa crescens cecidit quidem de suo fastigio in terram, minimè tamen fulmine ignique illo fuit consumpta, tandemque in pristinum suum locum fuit restituta, in quo illa adhuc stat, sic Respub. & Ecclesia Gallicana, est horrendo illo XX. imò XXX. annorum incendio horrendum in modum devastata fuit ac deformata, tamen, Deo illam tuente ac defendente, nequaquam adhuc, inuito Diabolo & omnibus eius satellitibus, excisa est & exterminata, quin Regem patremque nacta fortissimum & fidelissimum paulatim reedificatur, & in pristinum suum statum restituitur. Item ut stella quoque illa nostræ turris lunæ affixa decidit quidem vnà cum luna in terram, nec tamen incendio illo conflagravit, sed tandem vnà cum luna in turris culmine rursum fuit collocata: sic splendidissima et clarissima illa stella, hoc est, Rex Gallia atque Navarra, qui Respub. & Ecclesie Gallicanæ affixus planè est & additus animo, studio & cogitatione sua, de eius salute dies noctesque cogitans, etsi gravem subiit atque perpeffus est horribilemque casum, tamen mirifica, imò stupenda Dei potentia atque clementia præter omnem spem expectationemque hominum, non solum pristinae libertati, salutis dignitatiq; suæ, de qua actum planè esse videbatur, fuit restitutus, sed etiam ad supremum illud maiestatis potestatisque culmen, Deo proceribusque Regni id approbantibus, fuit euectus. Atque hoc ipsum cui dubium quin stella illa noua, inusitata, miraculosa, quam Deus illo ipso anno in cælo accendit, & quasi signum aliquod ad benè sperandum sustulit, fuerit significatum. Hoc item est Sydus illud, quo anno M.D. XX. die mensis Martij 11. reperitum est

in Hel-

in Heluetia in Tauri montes hiatu, qui tam magnis imbribus accide-
 rat, monumentum propheticum T. Sibyllæ repercutum est, cuius hoc
 est initium. Orietur Sydus in Europa supra Iberos, ad magnam Se-
 ptenrionis domum, cuius radij orbem terrarum illustrabunt, & c. Sy-
 dus illud viri docti & cordati interpretantur hunc ipsum Henricum
 M. Gallie, quæ ad Septentrionem est Hispaniæ, Regem, de quo Sibyl-
 la, vnica tandem auiti sanguinis propago. Huc accedit aliud signum
 eius temporis, quod ipsum quoque obseruatione est dignissimum, &
 nequaquam silentio prætermittendum. Nam altera turris, quæ me-
 ridiem spectat, montemque Albis, quam Ruperius ille inchoatum re-
 liquit, ei, quæ fulmine tacta conflagrauit, contigua, cum singulari Dei
 benignitate, cum strenuorum & fortium ciuium opera atque labore
 ab incendio illo omnino intacta & immunis permansit. In illius infe-
 riore quidem parte est Caroli M. (vnde Caroli M. turris vulgò ap-
 pellatur) sedentis in folio Regio, capite coronam auream, & manu v-
 na gladium semistriatum cum capulo aureo (quod signum est iustitiæ)
 altera pomum aureum, cui crux infixæ (quod cum pietatis, tum amo-
 ris, charitatis, pacis & concordie est symbolum) tenentis atque ge-
 stantis statua habitu regali visitur, in cuspide autem turris gallus stæ
 gallinaceus, ventorum tempestatumque quasi index ac monstrator.
 Notum est autem vulgò, aures illam animale esse prudens, sagax, pro-
 uidum, cautum, circumspectum (vnde Iobus cap. 51. gallo inquit, quis
 dedit intelligentiam?) laboriosum; item vigilans, imperiosum, pu-
 gnax, gallinarum & pullorum suorum amantiſſimum, vnde prudenti-
 æ, vigilantie, fortitudinis, quodosophiæ denique & charitatis est
 symbolum, de cuius virtutibus multa præclare Plinius lib. 10. ca. 21.
 disseruit. Quemadmodum igitur & turris illa altera, & quæ in illa
 est Caroli M. statua, & gallus ille gallinaceus ab incendio fuit im-
 munis: Sic Deus pro admirabili sua gratia Regem hunc Gallie &
 Nauarræ, qui est quasi turris quædam valida ac munita, qui est
 quasi alter Carolus M. de cælo ad nos delapsus, qui denique & na-
 tione est Gallus, & quouis gallo gallinaceo prudentior, fortior,

bellicosior, subditorum suorum ceu gallinarum & pullorum suorum amantiſſimus, admirabili Dei consilio atque beneficio, quod omnes homines meritò in admirationem, immò stuporem rapit, ex innumeris & infinitis fulminibus, flammis, facibus, ignibus, incendijs, id est, periculis maximis & presentiſſimis saluus incolumisq; euasit, ad reparandum nimirù et restaurandù Regni Gallici statù à Deo reseruatus.

Nunc, vt ad rem propositumq; nostrum, vnde digressus sum, redeam, quædam in Eginharti historia statim ab initio occurrunt, quæ, quoniam proposito huic nostro, & hodierno Regni rerumque Gallicarum statui atq; conditioni, apta valdè sunt & accommodata, nos quoque ab ijs potiſſimùm exordiemur.

Primò igitur omnium docet, quàm vilis & abiecta, quàm exanguis & eneruata familiæ Merouea seu Merouingia, ex qua Franci Reges sibi creare soliti erant, & vltimorum illius familiæ Regum status atque conditio fuerit, ita vt nihil ferè præter Regis nomen atq; titulum, & inanem quandam dignitatis Regiæ speciem siue laruam habuerint. Nam vt omnia humana in deterius semper vergunt ac ruunt, donec tandem omnino corruant: ita Regia quoque illa familia Merouea à Meroueo filio Clodouei II. (qui III. Rex Francorum numeratur) deducta ac denominata, cum multorum Regum fuisset seminarium, omnem ferè tandem ante occasum suum sub V. aut VI. vltimis Regibus splendorem dignitatemq; suam amisit. Nam quem admodum in prima & aurea illa (vnde etiam aureo capiti diuino oraculo comparatur) mundi monarchia Assyriaca, duæ fuerunt, quæ illam tenuerunt illiq; imperarunt, familiæ, nempe Ninia seu Niniuingia à Nino & Semiramide deducta, ex qua postremus monarcha fuit Sardanapalus, & Phulbelochia à Phulbelocho qui Sardanapalum, coniuratione aduersus illum facta, è medio sustulerat, denominata, ita (vt norunt omnes, qui vel primoribus labris historias Gallicas degustarunt) in Regno Francico seu Gallico tres familiæ nobilissimæ, nempe Merouingia à Meroueo, Carolouingia à Carolo M. vel (vt alij volunt) à Carolo Martello Caroli M. auo, & Capouingia ab Hugone Capeta nomen originemq; suam trahentes, & ex se inuicem pro-

seminata ac propagata, perpetuò quodam & nunquam interrupto ordine atque serie per annos mille (quod sanè admiratione est dignissimum) sibi inuicem in Regni huius possessione & administratione successerunt. Capuingia autem familiae duae fuerunt propagines, nempe gens Valesia & Borbonia, ex quibus, cum illa sit extincta, altera nunc optimo iure in Regno Gallico successit: Scatum porrò familiae Merouingia, & Regum ex illa ultimorum Eginhartus his verbis describit. Iam dudum, inquit, gens illa nullius vigoris erat, nec quicquam in se clarum, præter inane Regis vocabulum præferebat: Nam & opes & potentia Regni penes palatii præfectos, qui maiores domus (Hausmeyer vel Hofmeyer) dicebantur, & ad quos summa Imperij pertinebat: neq; Regi aliud relinquebatur, quàm vt Regio tantum nomine contentus (ergo Rex erat nomine seu titulotenus) crine profuso, id est, prolixo, barbaq; submissa, (talís fuit antiquorum Francia Regum habitus cultusq; corporis, vnde à Clodio Comato seu Capillato, Comati seu Capillati fuerunt appellati, & Capillitium in sine fuit Regium, de cuius iure multa extant in historijs) in solio resideret, ac speciem dominantis effingeret, legatos vndecunq; venientes audiret, eisq; abeuntibus responsa, quæ erat doctus, vel etiam iussus, ex sua velut potestate redderet, cum præter inutile Regis nomen, & precarium vitæ stipendium, quod ei præfectus aulae, pro vt videbatur (id est pro lubitu & arbitrio suo) exhibebat, nihil aliud proprii possideret, quàm vnâ præparui redditus villam, in qua domum, ex qua famulos sibi necessaria ministrantes, atq; obsequiũ exhibentes, pauca numerositate habebat: Quocunq; eundem erat, carpento ibat, quod bobus iumentis, & bubulco rustico more agente trahabatur: Sic ad palatium, sic ad publicum populi sui conuentum, qui annuatim (mense sub Maio) ob Regni utilitatem celebrabatur, Rex, sic domum redire solebat. At Regni administrationem, & omnia, quæ vel domi, vel foris agenda ac disponenda erant, præfectus aulae procurabat. Est autem, vt hoc obiter addam, carpentum vehiculi matronalis genus, à Carmente Euandri matre dictum, secundum illa Ouidij: Nam

prius Ausonias matrès carpenta uehebant, Hac quoque ab Euandri dicta parente reor. Hinc Liuius: Matronis, inquit, concessum est, ut plaustro ad sacra ludosq̄, carpentis festo profestoq̄ die uerentur. Galli tamen olim ex carpentis depugnare soliti. Scipio quoque Nafica Boijs deuictis in triumpho spolia Gallicis carpentis transfero scribitur. Hinc apud Gallos fabri lignarij Charpentiers, id est, Carpentarij uocantur.

Eundem statum & conditionem Auentinus his uerbis describit, & quasi depingit, quæ quoniam ad superiorum confirmationem & explicationem pertinent, subijcere libuit. Vnà cum Dagoberto (quem Grimoaldus aula præfectus, Regum affectans, sacerdotum ritu conderi, sacrisque initiari curarat, & ad Scotos relegauerat) Imperij Francorum maiestas corruit. Præfecti prætorio (quos Germani Maro salices, maiores domus, siue aulas, et duces Francorum nuncupabant) Regnum trahere, rapere, lacerare atque omnem potentiam in se transferre, omnia munia negotiaque Regia domi forisque obire ceperunt. Reges otio torpescere, inane Regis nomen ferre, in umbra & angulis delire scere, omnem ætatem silentio, uenationibus, uoluptatibus, transigere ceperunt. A vulgi conspectu remoti, neminem admittere, neminem audire, neminem cognoscere consueuerunt, polui Regem supplicis conspectu arbitantes, quem Persicorum quoque Regum olim morem fuisse legimus. Semel quoque anno leges illi umbratiles ad conuentum Regni solennem, mense Maio bobus uectus aduentabat. Ibi data acceptaque salute, mox se latebris rursus abdebat. Pascebatur eius familia à Palatij præfecto. Pertulerant C. fermè annos huiusmodi Regum ignauiam atque socordiam Gallicæ & Germanicæ populi. Hæc Auentinus, hæc scribunt & testantur etiam alij historici.

Qualis autem gentis Merouingicæ sub ultimis eius Regibus, talis olim Niniuingicæ sub postremis Assyriæ Regibus status fuit atque conditio, ut antiquæ illorum temporum historiæ clarissimæ testantur, quorum postremus Tonosconcoleros Assyriacæ Sardanapalus
Gracè

Græcè dictus, prodigiosa luxuriæ homo (vnde in proverbum abiit, ut homo mollis, effœminatus, ut voluptuarius Sardanapalus per Antoniam appelletur) miserrimè interiit. Sed quid opus est antiqua recensere, annon idem quæso hac ipsa nostra ætate seu tempestate potius in eodem Galliæ Regno, in familia Valesia paulò ante eius occasum scimus accidisse? Quis enim ignorat tres postremos familiæ Valesiæ Reges, nimirum Franciscum II. Carolum IX. Henricum III. non tam re & potestate, quàm nomine seu titulorenes Reges fuisse, matris & oligarcharum quorundam imperio potestatiq; ne dicam tyrannidi subiectos, qui ipsis simul totiq; Regno pro sua voluntate seu libidine potius imperarunt, cuncta domi forisq; pro suo arbitrio administrarunt. Annon Regina mater corruptissimorum & flagitiosissimorum quorumque vsa opera, filios suos in otio, in umbra, in ludis, choreis, libidinibus, amoribus quoque educari, atque ita mores illorum corrumpi ac depravari curavit? Qua de re multi sæpè proceres sapientissimi & pijsimi, penes quos summa rerum potestas & administratio esse debebat, gravissimè sunt conquesti. At nihil mulieri illi erat antiquius, gratius & iucundius, quàm ut filij sui remoti ab omni re negotioq; gravi & serio, sibi totiq; Regno vtiles, iocis scurrilibus, ludis obscænis, otio, amoribus, delitijs, voluptatibus omne vita sua tempus transfigerent, quò nimirum illa tantò facilius, maioriq; cum licentia, cum amoribus & delitijs suis cuncta in Regno illo pro libidine sua miscere, agitare ac turbare posset. Quemadmodum igitur olim, ut paulò ante ex Eginharto & Auentino diximus, sub postremis illis gentis Merouæ Regibus, Regni rerumq; omnium potestas penes aula seu palatii magistros erat, ita sub tribus postremis istis gentis Valesiæ Regibus omnis potestas partim penes Reginam matrem, partim oligarchas quosdam exstitit, qui cuncta pro suo gerentes arbitrio, trium postremorum istorum Regum ætate puerili atq; tenera, vita umbratili, molli, delicata & voluptuaria, illorumq; deniq; indulgentia, securitate atq; socordia ad Regnum Gallicum non tam gubernandum, quàm perturbandum, ac tantum non evertendum impie nefarieq; abusi sue-

runt. Hinc tot tantæq̃ lachrymæ, hinc bellum istud intestinum, tam dirum, tam tetrum, tam funestum, tam pestiferum, tam denique durturum natum est, vnde tot tantæq̃ clades & calamitates (quarum ne nunc quidem est finis) in totum illud Regnum redundarunt. Porro Childericus, siue Hildericus, siue (vt hodie nomen illud exprimimus) Huldricus nominis huius III. (nam duo ante illum huius nominis Francorum Reges fuerunt, vt vita & moribus corruptus, ita fortuna aduersa & calamitosa ei simillimi) Stupidus propter ingenij mentisq̃ stuporem cognominatus, Veilonis Reguli Boiorum (qui Pipini sororem Hyttrudam nomine in matrimonio habebat) & aliorum conspiratione, Zacharia & Stephani I. Papæ Ro. vt Eginharcus & Auencinus, iussu & auctoritate miser, de Regio solio dignitateque sua deturbatus, captus, confusus, vna cum Gisala Regina & coniuge sua à Thessalono, filio Veilonis Boiorum Reguli, in Boiariam abductus, in cænobium S. Hennere, quod est Reginoburgij, tanquam in carcerem & ergastulum perpetuum fuit detrusus. Gisala verò Regina & coniunx eius in cænobium Coehliense ad lacum eiusdem nominis (Coehelsee) in superiore Boiaria, sub radicibus alpiũ sicũ relegatur, vbi defuncta & humata esse dicitur. Id accidit anno Do. D. CCL. vel D. CCLI. vt alij volunt. Anno à Merouei Imperio CCCII.

O infelicem, calamitosam luctuosamq̃ Childerici istius Regis fortunam, qui simul & Regno, & capillitio (quod insigne erat Regium, quodq̃ Crotildis illa tanti fecerat, vt filijs suis caput, quàm capillos amputari maluerit) & libertate, & patria & coniuge deniq̃ sua priuatus magno cum dedecore atque ignominia in monasterium ceu carcerem perpetuum atque exilium fuit relegatus. Nolo hęc pluribus disputare, quo iure, quauis iniuria hoc factum sit, Regnumq̃ Francicum à Childerico ad Pipinum fuerit translatum, id me sapientioribus, & iurium legumq̃ peritioribus dijudicandum relinquo. Hinc autem patet, Papas Ro. iam pridem Reges & Imperatores vel creandi & coronandi, vel deponendi & Regia sua dignitate priuandi, Regna deniq̃ & Imperia ab vna gente ad aliam transferendi ius potestatemq̃ sibi arrogasse

arrogasse & usurpasse. Hæc iure igitur mihi cum poëta illo Lig. ex-
clamare & interrogare posse videor:

Num Petrus, num Clemens, num cætera turba priorum
Sceptra Latina dabat?

Etsi verò Rex ille hanc pœnam & calamitatem vitij atq; peccatis
suis (si vera sunt, quæ historici de illo tradunt) promeruerat, tamen &
Papa Ro. & Burchardus primus Vuirzburghensis seu Horbipolen-
sis Episcopus, qui vnà cum Volhardo Pipini Archicapellano à Pi-
pino Romam ad Zachariam Pontif. Ro. missus fuit, & Bonifacius
Archiepiscopus Moguntinus, à quo in Suesionum ciuitatem inaugu-
ratus fuit, & Vtilo Pipini affinis, & Pipinus ipse, qui in eius locū susse-
ditus est, vir aliàs virtutibus præclarus, & reliqui conspirationis huius
aduersus illum initæ socij, calamitatisq; auctores, non omninò viden-
tur esse excusandi.

Sed omiſſa longiore hac de re diſputatione, videamus rursus, quan-
ta inter Huldrici III. vltimi gentis Merouingia (vt nonnulli volunt)
& Henrici III. vltimi gentis Valesia Regis tempora atq; fortunam
ſit ſimilitudo. Quis enim eſt tam in Gallia hoſpes, hoc eſt, rerū Gal-
licarum tam rudis et imperitus, qui neſciat parum abſuiſſe, quin quod
olim Hilderico illi III. acciderat, Henrico quoq; III. accidit, hoc
eſt, vt ipſe quoq; de ſolio ſuo Regali deiectus in monaſterium aliquod
fuiſſet detrufus, niſi fraudem hanc atq; vim, quæ ei intentabatur, par-
tim fraude vulpina, partim vi leonina præuenire atq; repellere in ani-
mum ſuum induxiſſet. Nam primò quidem pro calliditate & aſtu-
tia, quiduis ſimulandi diſſimulandiue more ac conſuetudine ſua, ani-
ma duerſis iſtīs hoſtium ſuorum conſilijs atq; inſidijs, aſſumpto habitu
monaſtico ceu pelle vulpina, Regni gubernacula ſe deponere, & alijs
tradere velle ſimulauit, hoſtium nimirum ſuorum dolos fraudesq; hoc
pacto eludendi, & cum illis ceu vulpibus, vt eſt in prouerbio, vulpi-
nandi gratia, ſequutus poëta illius iudicium atque conſilium hoc di-
ſticho expreſſum:

Iudice me, fraus eſt conſeſſa repellere fraudem,
Armaq; in armatos ſumere iura iubent.

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO,

Itaq; tandem commodam naclus occasionem, pellem assumpsit leoninam, & iniurias partim sibi iam antea illatas, partim inferendas, quaq; ei parabantur, viriliter vltus est ac repulit.

Verum ne sic quidem hostiu suoru vim insidiasq; effugere potuit, sed quemadmodu Hildericus seu Huldricus ille III, ex monarcha factus monachus, simul & Regno, & libertate, & coniuge, & patria sua fuit priuatus: ita Henricus III, a monacho (o facinus stupendum, horrendum, ingens) a monacho inquam (quod hominum genus Rex ille semper vnice amarat, fouerat, magno in precio et honore, familiari simu deniq; habuerat) crudelissimè fuit interemptus: nec Regia tantum dignitate, sed ipsa vita fuit spoliatus, familia simul eius nobilissima & antiquissima deleta penitus & extincta.

Apparet igitur ex his omnibus, quam propè rerum Gallicarum, sub tribus vltimis ex gente Valesia Regibus status, accedat ad antiquum illum Regni Francici & Gallici sub vltimis illis gentis Meroeae Regibus statum, a quo Eginhartus historiam suam exorditur. His igitur premisis, quae viam quodammodo aditumq; ad sequentia muniunt, nunc ad ipsam Regis veriusque comparisonem aggrediar, ex qua patebit, Magni nomen honorificum & augustum non Carolo tantum illi antiquissimo & clarissimo Gallorum, & Germanorum Regi ac Imperatori, verum etiam Henrico III. Gallorum, & Nauarrorum Regi (qui hodie floret) Christianissimo, optimè conuenire, ac proinde ei quoq; meruò esse tribuendum.

Vnde autem potius exordiar, quam ab ipso vitæ veriusque ortu, hoc est, natalibus seu natiuitate, quae quidem parentes, maiores, genus, tempus locumq; natalem completitur. Quod igitur ad parentes & maiores veriusq; clarissimos attinet: Caroli quidem M. pater fuit Pipinus, Breuis seu Pusillus cognomento, forsan sic dictus ob breuem seu pusillam corporis staturam, & ad differentiam Pipini Crassi, qui Pipini huius auus, Caroli Magni proauus fuit. Etsi autem breuis ille fuit & pusillus corpore, tamen animo, virtutibus, rebusq; gestis magnus fuit, nec breuis, sed longa, imò perpetua est eius virtutum re-
rumq;

rumq̄ gestarum gloria, cuius præcones sunt omnes historici. Patriæ e-
 cenim & vniuersæ Reipub. Christianæ strenuam ac fidelem operam
 nauauit, illamq̄ à multarum barbararum gentium vi, impetu & in-
 cursionibus fortissimè fidelissimèq̄ esse tutatus.

Hic ab initio aula præfectus fuit, quem magistratum illum (qui
 tum temporis regia dignitatis, auctoritatis, potestatisq̄ vim obtine-
 bat) à patre, auo & maioribus suis hæreditario iure ad se deuolutum,
 primò communiter cum fratre suo Carolomanno, deinde, postquam il-
 le monastica vitæ se addixit, solus magna cum laude gessit. Tandem
 verò, Hilderico Rege per auctoritatem Pontificis Ro. deposito, ipse
 eiusdem Pontificis auctoritate atque opera, ob egregia in ciuitatem
 & ecclesiam. Ro. merita, ex præfecto palatij factus esse Rex Gallie.
 Hic, antequam iterius progrediar, quæri merito potest, rectè ne
 Pipinus fecerit, vir aliàs virtutibus rebusq̄ gestis clarissimus, quod
 Childericum legitimum suum Regem, Dominum ac Magistratum de
 legitimo illo suo Regno atque dominio deturbari, & ad monasticam
 seruitutem redigi, seq̄ in eius locum sublimari, & ad regiam illam di-
 gnitatem, prouehi esse passus, quod quidem ego me doctioribus & iuris
 legumq̄ peritioribus, dijudicandum relinquo.

Quòd si quis dixerit, Papæ iussu & auctoritate (ve Eginhartus
 liberè fateatur) id factum, & idcirco id iure factum videri. Responderi
 merito potest, nihil Papæ & Pontificibus Regesse in Regna & Im-
 peria ciuilia, præsertim verò in Regnum Gallicum seu Francicum
 omnium ferè totius orbis terrarum Regnum liberrimum, iure vel di-
 uino vel humano, iuris ac potestatis. At dicat alius Pipinus Hilderi-
 co Rege sapientia ac virtutibus longè fuit præstantior, ac proinde
 Regno illo dignior eiq̄ utilior. Id si verum esse, ergò continuò quiuis
 consiliarius, præfectus, officarius, qui vel suo vel aliorum iudicio, Re-
 gi ac Magistratui suo summo sapientia & alijs virtutibus præstabit,
 Regnum & Imperium inuadere, ei sese intrudere, id accipere, & legi-
 timo suo Domino eripere poterit. Quanta per Deum, hinc confusio, re-
 rumq̄ perturbatio consequeretur?

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

Dixerit etiam non nemo bene feliciterq; hoc ei posterisq; illius successit, ergò bene fecit. Respondere possum cum poeta illo,

Careat successibus opto,

Quisquis ab euentu facta notanda putat.

Quibus verbis docet, & quidem verè rectèq; docet nobilis ille poeta, facta queevis ipso iure atq; lege, non autem successu atq; euentu, huc secundo siue aduerso notanda, hoc est, estimanda, & vel probanda vel improbanda esse. Est enim iniquum, inquit Plinius sed vsu vulgò receptum, quòd honesta consilia, vel turpia, pro vt malè aut prosperè cedunt, ita aut probantur vel reprehenduntur. His adde quòd post Caroli M. obitum inter filios eius atq; posteros horrenda miserandaq; exiterunt bella intestina, quibus sapientes nonnulli & cordati viri volunt Deum, qui, vt in Decalogo scriptum est, parentum peccata in tertiam & quartam generationem punit, hanc Pipini Breuis in suum Regem atq; Dominum perfidiam puniuisse.

At dicat alius, Pipinus vir fuit bonus atq; probus, equitatis iustitiaeq; amans, non ergo regale hoc munus ambisset, vel sibi oblatum recepisset, nisi id iudicasset equitati & iustitiæ esse consentaneum. Respondeo, legibus, non exemplis viuendum est. Pipinus fuit homo, & idcirco peccare potuit, vnde vel sanctissimos & sapientissimos quosq; homines affectibus intransursum raptos, turpiter grauitèq; septenmerò peccata ac labia. Hinc verò (nam aliorum τὰ θύματα nostra debent esse uαθύματα). Reges, Imperatores ac Principes documentum capiant vile ac salutare, vt nimirum non ipsi otio atq; desidie, securitati & socordia, venationibus, ludis, libidimbus ac voluptatibus indulgeant, omnem rerum politicarum & Ecclesiasticarum curam, administrationem potestatemq; alijs temerè permittant, ne idem illis, quod & Hilderico in Regno Francico, & Sardanapalo olim in prima illa monarchia Assyriaca, & deniq; plurimis alijs accidit, vsuueniat, nempe vt ipsi quidem in extremum adducti contemptum, ex Dominis fiunt serui, & ij, qui antea illorum fuerunt serui, eorum euadant Domini, & cum ipsos, cum illorum hæredes ad perpetuam seruitutem redigant.

Pipinus

scimus

Pipinus autē cum XV. annos, aut, ut alij volūt, XV III. Francis imperasset: finico bello Aquitanico, quod contra Vaisarium Aquitanicæ Ducem susceptū, per continuos IX. annos gesserat, apud Parisios morbo aqua intercucis diem suum obiit an. D. CC. LXVIII. VIII. Cal. Octobris, id est, die XXIV. Septēb. in cœnobio Dionysiano sepultus, successibus 2. filijs Carolo M. & Carolomanno, ad quos successio Regni diuino nūcu peruenerat. Hęc etiam, antequam à Pipino Breui discedam, non est tacendum, quod eius sobrinus fuit Theodoricus Saxo, qui Comes Andegauensis, & Hugonis Capeti abauus fuit, anno D. CCC. XL. gener Vuitcekindi Magni Ducis Saxonū. Theodorici autē nullius Saxonis filius fuit Robertus Fortis, anno D. CCC. LXVI. Iudas quoq; Machabeus, scilicet ob heroicam fortitudinem cognominatus, qui Hugonis Capeti proauus in eadem cum Carolo Magno linea ponitur. Roberti autem Fortis filius fuit Robertus, anno D. CCCXII. Roberti filius fuit Hugo Magnus, anno D. CCCCLVII. Huius denique filius fuit Hugo Capetus Rex Gallie Valesiorum atq; Borboniorū genarcha. Hęc addere volui, quod inde constat, Henricum M. Caroli M. esse agnatum seu gentilem.

Henrici Magni pater fuit Antonius Borbonius Rex Nauarræ eum singulari bonitate, & alijs virtutibus, cum fortitudine rebusque fortiter gestis clarus, qui Henr. II. in Piccardia legatus, anno XLII. in Septentrionalis Belgicæ parte Terauhanensem arcem nobilissimam ac munitissimam cepit, & solo equauit. Flandros vnā cum Comite Reucio, eorum Ductore, fudit ac fugauit. Filerium oppidulum, aliāq; castella in Artesiensibus cepit: multaq; alia, bellicæ virtutis ac fortitudinis specimina edidit. Postea abdicata Pictardia, Aquitanicæ gubernator factus est, anno M. D. LIII. Octob. XXI. die. Tandem anno LX. sub nomine primi Principis, Regis & fratrum Augustissimorū, atq; adeo totius Regni cura & administratio (quam Regentiā vulgò vocāt) ut proximo agnato in celeberrimo Regni ordinum cōuentu ei delata est atq; ita totius Regni cōsensu, auctoritate & decreto apud omnes Francos prerogatiuā primi Principis habuit,

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

vnde liquidò constat, ad Henricum M. eius filium primogenitum ius Regni pertinere. Tandem bello hoc intestino in obsidione & oppugnatione Rotomagensi globulo tormentario ictus, anno M. D. LXXI. die 17. Nouemb. fato suo functus est.

Caroli M. mater fuit Bertha nomine, quam Eginhartus Berthrudam vocat (quidam Vuerthrudam appellant) Heraclij, vt nonnulli volunt Imperatoris Constantinop. filia, fœmina eximijs virtutibus ornata, quæ in extrema senectute mortua est, quam Carolus M. ad finem vsq; eius vitæ, pro pietate sua, constanti & quidem singulari amore, honore & obseruantia coluit. Henrici M. mater fuit cum generis, tum virtutis claritate atq; præstantia illa nihilo inferior, nec nomine tantùm, sed etiã reipsa Ioanna, hoc est, gratiosa, S. Spiritus gratijs, donis atq; muneribus præclaris cumulata & abundans, Henrici Albretij, Regis Nauarra (qui Ioannis Albretij filius fuit) filia unica, regniq; Nauarreni hæres, Francisci I. Regis Francorũ ex sorore Margareta neptis, mulier seu virago potius & heroina religiosa ac sapiens, quæ vt filium hunc suum vnicũ amaui, & pro materna sua charitate piè sancteq; educauit atq; instituit, ita ille vicissim ei omnia iusta debitaq; amoris & obseruantia officia, quæ à grato pioq; filio proficisci possunt, ad vitæ vsque finem plenè cumulateq; præstitit.

Caroli M. auus fuit Carolus Martellus Princeps & Dux Francorum, cuius præstantissimæ virtutes resq; gestæ ab omnibus historicis decantantur, & ad cælum vsq; maximis laudibus efferuntur. Verè fuit Martellus (quæ vox lingua Gallica seu Francica sonat malleum, siue pistillum, & fistucam) hoc est, flagellum, domitor atq; victor quorumuis immanissimorum patriæ & Ecclesie hostium. Is namq; ceu verus tyrannomastix seu potius tyrannocænos, tyrannos per totam Franciam dominatum sibi vendicantes oppressit, & Sarracenos ex Hispania eruptionibus crebris Galliam occupare tentantes (quòd idem hodie quoq; fieri videmus) duobus magnis pralijs, vno in Aquitania apud Pictauium ciuitatem, altero iuxta Narbonam apud Byrram seu Byrram fluum deuicit atque prostrauit, & in Hispaniam redire

redire compulit. Hic etiam cœnobium illud re & nomine opulentum Augiæ Insula (Rychennouw) in Turgavia situm exeruxit ac fundavit, eiusque primum abbatem creavit Pirmirium eremitanum, qui ex Gallia illas in oras anno DCCXXIII. venerat. Magistratum itaque illum, id est, aulæ præfecturam, sibi à patre & maioribus suis relictum atque commissum egregiè administravit, qui quidem honor, ut Eginhartus noster testatur, non alijs à populo dari consueverat, quàm ijs, qui & claritate generis, & opum amplitudine cæteris antecellerent, quique Reges necessitudine aliqua attingerent: Franciscus præfuit annis XXVII. mortuus anno DCCXLI. Consobrinus eius fuit Hildebrandus, seu Lambertus. Henrici M. avus fuit Carolus Dux Vendocinus, Pat Franciæ, Piccardiæ gubernator: qui Franciscam Alenconiam Renatis Ducis Alenconij filiam anno M. D. XIII. in uxorem duxit, quæ nuptiæ Castelloduni fuerunt celebratæ, obiit anno M. D. XXXVII. Is præfuit Regio Consilio, quo res Galliæ administrabantur, cum quando Franciscus I. Rex captivus in Hispania detinebatur: & eius prudentia et fidelitate Regnum Galliæ fuisse tunc conservatum, testatur Bellaius, qui temporibus illis floruit. Huius Ducis Vendocini soror Antonia Borbonia nupsit Claudio Lotharingico, Guisij & Aumalij Comiti (vnde Guisij cæteri descenderunt) quæ nuptiæ anno M. D. XIII. Lutetiæ Parisiorum fuerunt celebratæ. Hunc ipsum Carolum Borbonium (quod hîc silentio præterire non possum) Ludovicus XI. Rex Galliæ unâ cum Longouillano Prorege Aquitania cum valido exercitu auxilio misit Ioanni Regi Navarrae Henrici M. proavo materno: ad eam Regni Navarreni partem, quam Ferdinandus V. Rex Arragoniæ, Pontificiæ excommunicationis prætextu, vi atque iniuria occupaverat, recuperandam. Atque ita mira Dei providentia Henrici M. avus paternus, eiusdem proavo materno Regis Galliarum iussu opem auxiliumque tulit.

Ex hoc autem avi atque avia eius felici & auspiciato matrimonio nati sunt, filij nempe Antonius primogenitus, Henrici M. pater:

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO

Franciscus Anguiani Comes secundogenitus, cuius ductu & auspicijs memorabilis illa ad Serzollam victoria parata est, qui sine liberis obiit: Carolus terciogenitus, Cardinalis Borbonius, & Archiepiscopus Rotomagensis Henrici M. patruus: Ioannes quintogenitus, & Ludouicus Princeps Condæus, fortissimus heros, patriâq; propugnator, anno M. D. LXIX. XIII. Martij ad Irnacum fortiter pugnans, primum captus, deinde contra datam fidem occisus, 15. post se reliquit filios. Hi sunt Henricus Princeps Condæus primogenitus (qui veneno impiè nefarieq; sublatus est è medio, relicto filio posthumo) Franciscus Princeps Contiatius, Carolus Cardinalis Vinocinus, & Carolus Suefforum Comes: qui 11. posteriores nunc omnes fortissimè pro Henrici M. ac totius patriæ salute pugnant, quibus Deus contra hostium suorum vim atque insidias prudentia, & simul diuturnam valetudinis vitæq; usuram largiatur. Et hæc de Henrici M. auo, & auis simul filijs ac nepotibus.

Proauus Caroli M. fuit Pipinus Crassus cognomento, sic forsitan ob corporis habitum dictus, qui etiam Heristillius fuit cognominatus. Is Palatij magister Theodorici Regis an. Do. CCXIII. magistratum illum summum & quasi regalem benè, fideliter sapienterq; administravit. Vxorem eius nonnulli Adelheidam vocant, alij Plutradam Grimoldi Reguli Boiorum filiam.

Henrici autem M. proauus fuit Franciscus Comes Vendocinus, qui in matrimonio habuit Mariam Luxemburgiam Ludouici Franciæ Connestabilis filiam, vel vt alij volunt, neptim rebus gestis florentissimus.

Abauus Caroli M. fuit Ansegisus S. Arnolphi filius, Clodouei II. Regis Francorum Palatij magister, præfectus limites Antoripensis, qui Beggam sororem Grimoldi superioris, filiam Pipini, sororem itidem Dina Gariodruda, vxorem duxit, aulaq; orientali præfectus & ducatu Brabontino à Rege Francorum donatus fuit. Eius frater fuit S. Ludolphus Dux Mosellanus, cuius vxor fuit Maria Francica.

Francica. Is tandem in bello cum Venetis fortiter pro patria pugnans occubuit.

Henrici autem M. abauus fuit Ioannes Borbonius Comes Vendocinus, Princeps, virtutum rerumq; gestarum gloria florentissimus. Fuit enim vnus ex heroum illorum numero, qui sub Carolo VII. patriæ protectores, & Anglorum flagella fuerunt appellati. Eripuit ex Anglorum manibus Fronsacum, uxorem habuit Isabellam de Bel-laualle.

Caroli M. atauus anno Do. XXXI. fuit S. Arnulphus, nimirum propter vitæ morumque sanctitatem singularem sic dictus, vt etiam Ludouicus XI. Dux fuit Mosellanus, Lotharij. II. Regis Francorum aula magister, communis stipes, vt iuris consulti loquuntur, siue Genarcha Cardingiorum & Capetiorum, vt S. Ludouicus communis est Valesiorum & Borboniorum stipes. S. Arnolphi vxor fuit Doda Saxonica soror Ita. Tandem deposito munere politico, ecclesiasticum vitæ genus amplexus, factus est Mediomatricum seu Metensium Episcopus.

Henrici autem M. atauus non minoris gloriæ atque laudis fuit Ludouicus Borbonius, Comes Vendocinus, qui supremus fuit Francia magister, quem veteres aula præfectum, & Comitem Palatinum vocabant. Is cum fuisset gubernator prouinciæ Syluanectensis, interfuit sanguinolenta illi pugna Azincurtiana anno M. CCCCXV. Imperante Carolo VI. in qua vnà cum alijs Principibus captus fuit ab Anglis. Deinde egregiam sortemq; operam Carolo VI. contra Anglos & Burgundos nauauit anno M. CCCCXXVIII. Comitatus enim est Ioannam illam Arcam virginem Lotharingam, & pro sua virili patriam tuatus est. Anglos inde maximis laboribus atque periculis conatus eijcere. Vxor eius fuit Ioanna Lauallensis, ipse obiit anno M. CCCCXLVI.

Porrò S. Arnolpho (qui Caroli Magni atauus, & communis Carolinorum & Capetiorum, vt S. Ludouicus Valesiorum & Borboniorum stipes fuit atque genarcha) Auentinus historicus subiun-

git in linea ascendente Arnulphum Caroli M. tritauum, Asopertum tritavi patrem, Hugobertum tritavi auum, denique Veilonem Boiorum Regulum tritavi eius proauum. Aque ita Caroli Magni genus ille deducit à Bauaria Principibus, ita vt Veilo Theodonis M. Reguli Boiorum frater, limiti inferioris Germania inter Scaldim, Mosam, Rhenumque fluuios & Oceanum aduersus Danorum vim & impetus à Theodorico I. Rege Francorum praefectus, & Satriapa Antorstensis appellatus, secundum illius historiam, ex Theodorici Franci filia Hugobertum, Hugobertus Asopertum, Asopertus ex Plurilda filia Lotharij Regis Francorum Arnulphum, Arnulphus eiusdem nominis Arnulphum Sanctum seu Diuum cognomine, (qui relicta Rep. Mediomatricum Episcopus creatus est) S. Arnulphus Ansegisum, Ansegisus ex Begga filia Pipini Superioris, Pipinum inferiorem Crassum cognomine, Pipinus Crassus Carolum Marcellum, Carolus Martellus Pipinum Breuem, Pipinus denique Breuis Carolum M. genuerit. Hodie quoque Dei beneficio, reperiuntur aliquot Caroli Martelli, hoc est, heroicae virtutis principes, qui in tyrannis quibusuis cum externis cum internis Galliam opprimere & in suam potestatem redigere conantibus, domandis, fidelem & foelicem Regi patriaque suae operam nauant. Verum de hac Caroli M. genealogia, quam à Boiaria Principibus deducit, Auentinus se dubitare confitetur, & idcirco illam lectoris iudicio relinquit. Alij verò genealogiarum Francicarum studiosi ac periti, Carolum M. non Bauarum, sed Francum genere atque familia fuisse contendunt atque probant, & idcirco S. Arnulphi, qui Caroli M. atauus fuit, genus ad Francorum Reges referunt, quemadmodum ex tabulis genealogicis Regum Francia apparet. In illis enim S. Arnolphus communis stipes Carolinorum & Capetiorum in recta linea descendente masculina, à Dagoberto est duodecimus, à Pharamundo septimus hoc ordine, qui sequitur. Nam post S. Arnulphum in linea ascendente, ponitur Arnoldus, post Arnoldum Ansbertus, post Ansbertum Albertus, post Albertum Albericus, post Albericum Clodius Comatus, post

à Car-

Clodium Comatum Pharamundus, post Pharamundum Marcomius Magnus, post Marcomium M. Clodius, post Clodium Dagobertus, post Dagobertum Genobaldus, post Genobaldum Dagobertus I.

Quod ad Henricum M. attinet, illius, ut ex historijs liquidissimè constat, tritavius fuit Ioannes Borbonius, Marchiæ Comes. Tritavi pater fuit Iacobus Borbonius, Marchiæ Comes, Ludouici Ducis Borbonij filius minor natu, Francia equitū magister, qui vna cum Petro Borbonio Duce in nobili illo praelio Pictaviensi anno M. CCCCLVI. (in quo Ioannes Rex cum fratre Philippo captus est) pro patria fortiter pugnans occubuit. Tritavi auus fuit Ludouicus primus Dux Borbonius, Par & Camerarius Franciæ, Magnus cognominatus. Tritavi proauus Henrici M. Robertus Franciscus Comes Clarimontij & Charlesij, Ludouici S. ex Margarita filia Comitiss Prouinciæ Reimundi filius, genarcha lineæ & stirpis Borbonia, ut frater eius Philippus III. Audax cognomine, maior natu stirpis & familiae Valestæ. Tritavi atavus Ludouicus XI. Sanctus cognomine. Tritavi tritavius Ludouicus Rex, Ludouici Sancti pater, &c.

Ve igitur Caroli M. genus (sive illud à Boiariæ Principibus, sive, quod doctissimis quibusque & rerum Francicarum peritissimis magis placet, à Merouæis & Francis deducatur) est antiquum clarum, nobile, planeque Regium: ita Henrici Magni genus cum pateternum, cum etiam maternum vetus est, clarum & illustre. Nam utrumque verè Regium, Regum Franciæ antiquissimum & primorum propago, à Carolo M. imò ab ipso Merouæo, sive Pharamundo primis illis Franciæ Regibus ortum & deriuatum. Vna est enim Regum omnium Franciæ communis gens & quasi arbor, sed gentis & arboris huius tres sunt familiae & quasi rami, qui tamen omnes sunt gentiles, agnati, syngenei, vnius eiusdemque gentis, originis & quasi radicis masculinæ ab vno eodemque stipite descendentes. Sic igitur & Claudius Capillatus, sive Comatus, sive Merouæus communis est, ut iuriconsulti loquuntur, stipis & genarcha Merouæorum, Ca-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

rolinorum & Capetiorum, S. Arnolphus communis est stipes & genarcha Carolinorum & Capetiorum, denique Hugo Capetus aut eo propior S. Ludovicus communis est stipes Valesiorum et Borboniorum. Atque hæc quidem ipsa Henrici M. familia atque genealogia vetusta, clara, illustris, Regalis, à non paucis antiquitatum historiarumque Gallicarum, seu Francicarum indagatoribus diligentissimis accuratè vereque descripta, eius in hoc Regno Franco, seu Gallico, (rumpantur ut illa omnibus eius hostibus, malulis a invidis) hereditarie, iuste legitimamque successonis firma est solidamque demonstratio.

Nunc ut ad locum tempusque utriusque natale veniamus, natus & in hanc lucem editus est Carolus M. (sicut fama constantissima, & antiquis, more patrio, celebratur carminibus, teste Austiino) in ea arce, quæ inde Carolobergomum, hoc est, Caroli mons (Carsburg) dicitur: quæ arx est superioris Boiariæ, supra Monachiam (Wümschen) quindecim millia passuum, propter Verrem Vindelicorum lacum (Würmsee) maximum, ubi eiusdem nominis fluvius effunditur. Est autem tota illa Boiaria superioris regio amenissima, venationibus, aucupijs & piscationibus scelicissima, quæ omnis generis pisces alit lautissimos ac nobilissimos. Eius incolæ etiamnum hodie Regiam superiorem veluti in unanabula tanti Imperatoris monstrare ac tantum non venerari consueverunt. Quidam tamen Angilæmis (Ingelbeim) non procul à Moguntiaco illum natum esse volunt, nonnulli etiam in Brabantia, decepti nominum affinitate, nam Carolomanos ibi natos esse & regnasse constat inter auctores. Ut igitur olim, teste Cic. in Oratione pro Archia poëta, Homerum Colophonij ciuem dicebant esse suum, Chij suum vendicabant, Salaminij repetebant; Smirnaei verò suum esse confirmabant (vnde etiam delubrum eius in oppido dedicauerant) atque etiam permulti alij pugnant inter se ac contendebant: sic Germani de natali tanti Imperatoris loco pugnant inter se atque contendunt.

Henricus autem M. natus & ipse est in arce, Paulicta, amplissima et munitissima Beamia regionis amenissima, in qua est Parlamentum.

Natus

Natus ergò est vterq; in arce in loco edito & excelso, qui excelsè & sublimis veriusq; dignitatis ac maiestatis, Regia nimirum et Imperatorie mihi videtur fuisse presagium.

Quoad tempus natus est Carolus Magnus anno ab orbe servato DCCXLI. quo tempore Pipinus pater eius gravissimum cum Vitellone Boiorum Regulo bellum gerebat, quo etiam tandem ante Augustæ Rhetorum mœnia victo, Boiaria potitus est.

Henricum verò Magnum enixa est, mater sua feliciter & auspiciatè anno à Christi in his terris ortu salutifero, M. D. LIII. quo anno gravissimum inter Henricum II. Regem, eius socerum, & Carolum V. Imp. bellum gestum est; quo etiam anno orbis Christiani spes maxima, Eduardus VI. Anglorum Rex extinctus est, cuius in demortui locum Deus mox Henricum hunc M. nasci voluit.

Natus ergò est vterq; inter tubas turbasque bellicas, inter horrentia Martis arma, quod ipsum felix, faustumq; veriusq; bellica fortuna, felicitatis atq; virtutis augurium videtur fuisse.

Nomen etiam quod (ut hoc quoque addam) vtrique sacrosancto lauacro fuit impositum, Caroli nimirum & Henrici, veriusq; meo iudicio, futuræ virtutis, fortitudinis, felicitatis singularis omen fuit atque symbolum. Et hæc de natiuitate.

Educatus fuit Carolus M. Ingelheimij (vnde Ingelheimensis vulgò fuit existimatus) optimè & institutus cum in pietate & religione Christiana, tum linguis, & artibus liberalibus. Artium autem ac disciplinarum cum sacrarum et diuinarum, tum prophanarum et humanarum doctoribus ac præceptoribus usus est viri sua ætate doctissimis. Hi fuerunt Petrus Pisanus diaconus, quem senem audiuit in Grammaticis, et in literis Græcis et Latinis; Albinus cognomento Alcuinus (Alconiam vocant) Anglus Bedæ discipulus, qui primus cum Ioanne Claudio bonas literas in Academia Parisiensi docuit, multas præclaras lucubrationes conscripsit, quarum quædam Carolo M. ascribuntur, ut liber ille contra culum imaginum, item diaconus ex Britannia, Saxonici generis homo & vir longè doctissimus, quibus omnibus Rbe

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

toricæ, Dialecticæ, Arithmeticæ, Astronomiæ, Cosmographiæ, et Musica, ac in primis Christianæ doctrinæ atque religionis, plurimâ nauavit operæ. Artes liberales studiosissimè coluit, earumque doctores veneratus est plurimum, & maximis affectis honoribus. Poëtica quoque fuit studiosus, ut testantur versus illi in honorem Rholandi sororis filij ab eo conscripti.

Tu patriam repetis tristi nos orbe relinquis,
Te tenet aula nitens, nos lachrymosa dies.
Sed qui lustra geris octo & binos super annos,
Ereptus terris, iustus ad astra redis.

Singulari ergo Dei beneficio in illa tempestate, in illa in quâ temporum intemperie atq; barbarie, cū summa esset literarū et literatorū inopia, nactus est diuinarū, humanarumq; literarū doctores doctissimos, quorū opera incredibiles in illis breui progressus fecit. Norat ille literas optimas esse vitæ probè instituendæ & degendæ, Reipub. benè sapienterque gubernandæ, omnium denique virtutum, officiorum consiliorumque saluberrimorum magistras, adiutrices & administras fidelissimas, quæ citra adulationem & simulationem liberrimè cum quibusuis loquuntur, eos docent & erudiunt, & idcirco plurimum illis operæ, studij, laboris atque temporis impendit. Hæc studia, ut scire Orator, Philosophus & consul ille Romanus dixit, adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis per fugium ac solacium præbent (vnde λυλιὸν ἀτυχίας, id est, portus fortunæ aduersæ à quodam fuerunt dictæ) delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Hinc Alexander ille Magnus. Homeri iliada rei militaris viaticum appellare, & noctu sub cervicalibus habere esse solitus. Hinc Aristoteles rogatus quid esset eruditio, in prosperis, respondit, ornamentum, in aduersis solacium. Norat Carolus M. maximos & potentissimos quosque Principes, Reges, Imperatores, monarchas philosophiæ, & quarum illa est quasi parens, quedam atq; procreatrix, artium disciplinarumq; liberalliū studiosissimos ac peritissimos fuisse, quorū nomina et exempla com-

memo-

memorare longū nimis esset et operosum. Contrā igitur detestanda est illorum barbaries & inscitia, qui Reges ac Principes ab harum artium cognitione existimant alienos esse debere, ac quibus Gordiani illud dictum nimis arridet, Imperatorem & milites arma, non literas scire debere. Contrā rectè magnus ille Aragonum Rex, cum audisset quendam affirmantem, non decere Principem literas, fertur exclamasse: Eam vocem bouis esse, non hominis. Verius quis illam asini potius rudentis, quàm hominis ratione vcentis, vocem esse dixerit. Idem Rex plus se literis, quàm armis promouisse fatebatur. Sic Diogenes potentem & opulentum hominem, qui rudis & illiteratus esset, χρυσόμυλον, id est, pecudem aureis velleribus ornatam, Socrates autem mancipium aureum appellare est solitus. Eruditio quàm Principi & Reipub. moderatori sit utilis, imò necessaria, Plutarchus peculiari libro demonstravit. Vegetius quoque in libro suo de re militari, neminem, dixit, plura & meliora scire debere, quàm Principē, cuius doctrina non ipsi tantum, sed omnibus eius imperio subiectis profuit plurimū.

In hoc fui aliquantò longior, propter peruersam quorundam opinionem, qui literas & artes disciplinasq; liberales Regibus, Principibus ac magistratibus non vsui & ornamento, sed dedecori potius, damno & impedimento ad Rempub. benè gubernandam, resq; feliciter gerendas esse sibi persuadent, & alijs conantur persuadere.

Veniamus nunc ad Henrici M. educationem ac institutionem. Ea fuit honesta, liberalis, sancta, religiosa valdeq; laudabilis, ex qua nunc maximi fructus atque commoda non solum in ipsum, sed in totum Regnum Gallicum redundant. Nam cum ipsius matris suæ gloriosissimæ femine, cum piorum & doctorum quorundam virorum opera, consilio, studio & labore in sacris & diuinis potissimum literis, in quibus vera, solida & salutaris doctrina atq; eruditio continetur, queq; cum ad vitam hanc fragilem & caducam piè, sanctè, iuste & honestè transigendam, tum ad æternam adipiscendam sunt utilissimæ, egregiè fuit institutus, religione ac moribus bonis probè imbutus. Quantum verò ad linguas, & literas prophanas, humanas ac libera-

les attingit, quoniam non satis habuit temporis, & otij ad illas colendas ac percipiendas, minimè quidem earum tantam, quanta in Carolo Magno fuit, habet notitiam, & tamen earum non est rudis planè & ignarus, linguam, præter vernaculam tenet atque callet Latinam, Italicam & Hispanicam, & , ut Carolus Magnus mathematicum, ut Astronomiæ, Arithmetica, ita Henricus M. Opticæ (quam perspectivam vulgò vocant, cuius in re militari maximus est usus) magnam dicitur habere notitiam, literarum præterea & literatorum hominum, Caroli Magni exemplo & imitatione, maximo flagrat amore, quod vel inde apparet, quòd viros doctos ac eruditos vehementer amat, ornat, honorat, magnòq; habet in precio, illorum familiaritate & consuetudine plurimùm delectatur, deinde quòd Academiæ, atque scholas literarum studiorumq; nutrices, non modò factas rectas tueri ac conservare, verùm etiam augere & amplificare studet, de quo infra pluribus. Quod autem Carolo Magno doctrina & eruditione longè est inferior, id causæ est, quòd, ut paulò antè attigi, in isto belli in testini incendio & ardore ex ipsis incunabulis, ex umbraculo & otio, non modò in solem atque pulverem, sed in ipsum discrimen aciemque fuit productus, ac quasi protractus, ita ut tota illius vita, iuxta illud Iobi, ad hunc usque diem verè quasi continua quædam militia fuerit. Et hæc satis sunt dicta de veriusq; educatione.

Educationem autem naturali ordine sequitur vitæ conditio & institutum siue munus, & quasi Sparta, quam quisque nactus est, & quæ cuiq; Dei consilio ac voluntate obicit.

Nunc igitur videamus primò, quomodo Carolus Magnus ad Regium hoc munus ac dignitatè peruenit. Defuncto namq; Pipino patre ad Carolum (qui tunc agebat annum XXV.) & Carolomanum eius filios superfices, fratres germanos successio Regni diuino iure peruenit. Franci siquidem factò solenniter generali conuentu, ambos sibi Reges constituerunt, ea conditione, ut totum Regni corpus æquo partirentur, & Carolus eam partem, quam Pater eorum Pipinus tenuerat, Carolomannus verò eam, cui patruus eorum Carolo-

mannus

mannus præfuerat, regendi gratia susciperet. Hac autem Regni partitione inter fratres facta, res statim & experientia ipsa docuit, quàm difficile quamque periculosum sit Regni consortium, & quàm difficile sit duos, ut vna in domo gallos gallinaceos iuxta dictum vernaculum & tritum, sic vno in Regno & Imperio esse Reges & Imperatores. Unde rectè Homerus, ἐν ἀγαθῇ πολυ-
κτιπῶν, εἰς νόσας & ἔσω. Et Ennius:

Nulla sancta societas nec fides Regni est.

Nam Carolomannus partim sua sponte pravis affectibus, nimirum inuidiæ & lioris stimulis incitatus, partim adulatorum & assentatorum quorundam verbis (qui fratres inter sese committere conabantur) quasi fœribus inflammatus, non quidem apertas, sed occultas cum fratre suo simulates & inimicitias exercebat: ita ut non ea, qua par fuerat, fide, sicuti promiserat, opem ei atque auxilium in primo, quod à Carolo M. susceptum gestumq; fuerat, bello Aquitanico tulcrit.

Dubium etiam non est, quin vxor quoq; Carolomanni frigidam suffuderit, & igni huic siue Camino ignem & oleum addiderit, hoc est, illum aduersus Carolum fratrem suum ira & odio magis ac magis inflammavit, cuius quidem rei non leuis est, meo quidem iudicio, hæc coniectura, quod mulier illa statim post mariti sui obitum vna cum liberis, & improbis nonnullis proceribus, qui hoc ei suaserant, ad Desyderium Regem Longobardorum, qui grauisimus infestissimush; Francorum & Gallorum hostis fuerat, spreto contemptoq; Carolo M. mariti sui fratre, transfugit, eiusq; sese patrocinio subiecit, quæ quidem grauis funestiq; quod paulò post secutum fuit, belli Longobardici occasio atque causa extiuit. Hic verò admiranda profectò eluxit Caroli Magni animi moderatio lenitas, mansuetudo, patientia, fides deniq; & charitas erga fratrem constantißima, qua illius odium, inuidiam, simulates, ita tulit ac tolerauit, ut ne ad iracundiam quidem, nedum ad odium aut simulatam, aut ad vindictam incitari se passus sit.

Nunc videamus, quæ hac quoq; in parte similia in Henrico M. occurrant animaduersione digna.

Primò igitur omnium, vt Carolus M. nutu diuino (vt verè pieq; Eginhartus loquitur, vnde etiam Constantinus M. dicere solitus est, Imperium fato dari, cui verò datum fuerit, ei dandam esse operam, vt imperio dignus esse videatur) iure & diuino & humano, iure hæreditario, iure successionis accedente, consensu populi ac procerum, ad Regnum hoc vnà cum fratre suo peruenit : ita Henricus M. singulari Dei consilio atque prouidentia, recta regiaq; via, hoc est, lege & consuetudine Regni Francici perpetua, iure naturali, hæreditario, successiuo, ad eandem hanc regiam dignitatem peruenit, successionem hanc eius approbantibus Regni proceribus, ac omnibus ijs, qui non natione tantùm, sed etiam animo & re ipsa, non fucati & falsi, sed veri & germani sunt Franci, hoc est, Francici seu Gallici patrij, iuris, legis, consuetudinis, æquitatis, iustitiæ ac libertatis amantes & studijsi.

Deinde vt Carolus M. aliquandiu, nempe per biennium ferè, Regnum hoc Francicum cum Carolomanno fratre suo communi consilio atque opera administrauit; ita Henricus III. paulò ante suum obitum Henricum hunc III. & Magnum, in Regni Gallici seu Francici quasi societatem adsciuit, illius consilio atque opera mutua in eius administratione vti voluit, ac diutius quidem indubiè vsus fuisset, si diuturniorem ei Deus vitæ huius vsuram concessisset.

Tum vt Carolomanno fratre defuncto Carolus M. ex asse Regnum hoc Francicum iure diuino & humano, ac Francorum procerum consensu adeptus est; ita Henricus M. post Henrici III. obitum (quem ille fratris, imò patris ac domini loco habuerat, atq; coluerat) ipso Regni iure perpetuo & inuiolabili ad Regnum hoc præter omnem ferè spem & expectationem peruenit, accedente simul voluntate, consensu & suffragio cum Regis defuncti, quam paulò ante mortem manifestissimè declarauerat, cum procerum & optimatum Regni, ducum, principum, militum, cunctorum deniq; eorum, qui verè Franci,

Franci, hoc est, patria sua amatores sunt censendi & appellandi. Non ergo aut per cuniculos, per fraudes ac per insidias ad Regium hoc munus obrepfit, non per vim ei sese intrusit, sed recta, Regia, iusta legitimaq; via atque ratione ad illud, singulari Dei voluntate & arbitrio, fuit euectus.

Porro ut ab initio inter Carolomannum & Carolum Magnum, fratres germanos maligni malitiosiq; quidam adulatores (quos aula pestes, vitæ morumq; adulteratores & corruptores verissime dixeris) inimicitiarum & simularum semina spargere, & veluti stabella quædam diabolica illum odii & invidiæ ignem (quem extinguere vel sopire debuerant) fodere, nutrire, ac magis magisq; inflammare studuerunt: ita non desuerunt, nec adhuc desunt callidi, versuti & astuti quidam homines, qui Henricum M. cum Rege defuncto Henrico III. agnato & affine suo, cum Carolo Cardinale Borbonio patruo suo (quem etiã captivũ, septuagenariũ, cõtra ius Regni, cõtra ius diuinum & humanum, contra illius ipsius voluntatem, Regem designare ac constituere voluerunt) cum alijs quoq; cognatis, propinquis & consanguineis suis, cum ipsis deniq; subditis suis summæ, mediæ, infimæ, politica & Ecclesiasticæ sortis atq; fortunæ hominibus (quos ille patrum, fratrum & filiorum loco habet, colit, amat, fouet, tuetur) intestinis pestiferisq; bellis committere, & suspicionum, odiorum, simularum scintillas, conuitijs atq; calumnijs suis, speciosissimo religionis, iustitiæ, charitatis erga patriam & Ecclesiam prætextu, spargere conati sunt, & adhuc conantur, vnde bellum inter eos intestinum excitetur. Sed Dei beneficio, irriti, cassi & vani adhuc fuerunt impij nefarijsq; istorum hominum conatus, & Deus illorum concordiam sartam teetam adhuc cõseruauit, & in posterũ quoq;, vti speramus, cõseruabit.

Quemadmodum postremò Carolus M. incredibili & constanti sua lenitate, mansuetudine atq; patientia vicit hæc mala atq; superauit, ijsq; medicinam adhibuit salutarem: sic Henricus M. iisdem virtutibus ceu medicamentis efficacissimis & saluberrimis, nimirum admirabili sua cùm sapientia atq; prudentia, iùm bonitate, mansuetudi-

ne, moderatione vulnera ista adhuc curauit, nec sese vlllo pacto ad iram, ad odium, ad simultates prouocari passus est.

Et hac de vtriusque vocatione, id est, ratione atque via, qua vterque ad Regale hoc munus peruenit.

Nunc cōsequens est, vt videamus, quomodo vterq; susceptis Regni Francici habentis, sese gesserit, & prouinciã hanc suam, quæ ei diuina sorte atq; prouidentia obtigit, administrarit. Amplissimus hinc sese offert dicendi cãpus, amplissima copiosissimaq; materia, quæ vel eloquentissimũ queng, nedũ me penè infantem & inopem à dicendi facultate obruere possit. Verũ breuitati simul & veritati studebo, & quo id eius fieri poterit, Deo iuuante, dicam breuius, quàm res tanta dici possit. Dicendũ verò hinc nobis de vtriusq; partim virtutibus, partim actionibus rebusq; gestis. Virtutes autem aliæ sunt, intellectus, aliæ cordis & affectus, quarum non opus est, vt hinc catalogum subtexam, qui in promptu est omnibus. Mentis seu intellectus virtutes sunt, ingenium, iudiciũ, memoria, solertia, sagacitas, sapientia, prudentia, rerum diuinarũ humanarumq; scientia atq; cognitio, & alia id generis. Cordis & affectus virtutes, dotesq; diuinæ sunt fides, spes, charitas, patientia, fortitudo, temperantia, continentia, & aliæ id generis. Quod ad actiones attinet, dubium non est, quin illæ virtutum partim sint parentes, procreatrices & nutrices (nam habitus animi actionibus comparantur, conseruantur & augentur) partim sunt filie, scetus atq; fructus (nam ex virtutibus actiones proueniunt) partim deniq; sunt testes, indices, specula atq; simulachra. Quamobrem de actionibus dicendo, simul dicetur de virtutibus, quæ in actionibus externis apparent & elucet. Actiones autem & res gestæ vel sunt publicæ, vel priuatæ & domesticæ. Publicæ rursus vel sunt religiose & Ecclesiasticæ, quæ ad religionẽ cultumq; diuinũ pertinent (sub quibus scholasticæ possunt comprehendì) vel sunt prophana, politica & ciuiles, eaq; vel pacis, vel belli. Nos verò Eginharti sequentes methodum, quam etiam a Suetonio in describenda Imperatorũ quorundam Ro. vita adhibitam fuisse video, primò quidẽ de vtriusq; vita & actionibus publicis, deinde priuatis & domesticis dicemus.

Est

Esi verò, quod ad actiones publicas attinet, non sum nescius & res actionesq; divinas, siue sacras & Ecclesiasticas, quæ ad religionem pertinēt, longè præstare prophanis ac politicis, & inter politicas eas, quæ sunt paci, præferri merito ac anceponi bellicis ac militaribus (qua de re præclare Cic. in aureo illo suo Offic. lib. differit) tamen à bellicis & militaribus, secundū Eginharti nostri ordinē, potissimū exordiar, à quibus uterq; id nimirū postulante temporū eorum, in quibus versati sunt, intemperie ac necessitate, Regni administrationem exorsus est.

Vtrūq; enim statim post Regni suscepcionem bella grauiæ exceperunt. Primū autē bellū, quod Carolus M suscepit (hæc enim prima fuerunt Regni eius quasi rudimenta ac tyrocinia) fuit bellū Aquitanicū, quod à patre suo Pipino inchoatū & affectū, mira celeritate felicitateq; confecit. Nā Hunoldū, siue, ut alij eū vocāt, Humoldū (qui post Varsarij mortē Aquitaniā occuparat) provinciā illam relinquere & Vasconiam petere coegit. Nec eo cōtentus, transmissō celeriter anno Garumna (qui nobilis fluius ex montibus Pyrenæis erumpens, Vasconia ab Aquitania diuidit) hostē insecutus, Lupū Vasconū Ducem, ad quē Hunoldus cōfugerat, cū ipsum Hunoldū tradere, tū se, vxorē, liberos totaq; Vasconia eius imperio potestatiq; subijcere compulit. In hoc ipso autē bello Carolomanni fratris sui fidem, minimè fraternam, primò experius est, qui, cū ei ab inicio auxilia, ad hoc bellū gerendū, promississet, promissu suis nō stetit, illumq; ope & auxilio suo destitui passus est. At ille nihilominus, diuina frateris ope & auxilio, bellum illud susceptū, celeriter felicitateq; confecit, & totam Aquitaniam in suam potestatem redegit, & cum victore exercitu in Germaniam redijt. Huic provinciæ postea præfecit Ludouicum filium & successorē suum, qui ei ad patris vsque obitum præfuit.

Hic antequam ulterius progrediar, admirari satis non possum singularem Dei providentiam in hac ipsa provincia. Nam quemadmodum multis ante seculis, & Caroli M. pater Pipinus, & eius avus Carolus Martellus, & ipse Carolus M. ut omnes historici testantur, maximam & fidelissimam in hac potissimū provincia, Aquitanica

nimirum & Vasconia, aduersus tyrannorum domesticorum, & Sarra-
cenorum ex Hispania in illam assidue erumpentium vim & impetum
tuenda & pacanda, operam nauauit, eidemq; provincia pacata, Ludo-
uicus Pius Caroli M. filius, heres atq; successor ad patris vsq; mortem
praesuit: ita nostra aetate atq; temporibus & parentes Henrici M. (vt
suprà quoq; dictum est de patre, qui abdicata Piccardia provincia,
Aquitanica & Vasconica praefecturam suscepit) & ipsemet ab
ineunte aetate in hac potissimum provincia tutanda ac defendenda o-
pera studijq; plurimum posuit. Quis nescit, nisi rerum Gallicarum o-
mnium inscius, Henricum M. Aquitanica & Vasconica illa gente
fortissima & bellicosissima adhuc vsu esse pacata, amica, fida, qua
maxima ex parte illum ceu naturalem, iustum legitimuq; Re-
gem, Dominum, patrem & patronu suu amat, obstruat, colit, ei obtem-
perat, eum aduersus quamuis cum externā, tum internā, Hispanorum
praesertim (qui vt olim, ita hodie quoq; regionem istā assiduis infestisq;
suis incurSIONIBUS infestant) vim iniquam & iniustā cū vitæ fortuna-
rumq; suarū omnium discrimine, fortissimè fidelissimèq; tueretur ac defen-
dit: & ille vicissim Caroli M. aliorūq; maiorū suorū exemplo ac imita-
tione provinciae illi atq; genti fidem, fauorem opemq; suam singularem
praestare non desinit.

Secundum bellum, in quo Caroli M. virtus refulsit, fuit bellum
Longobardicum seu Italicum. Nam vt pater eius Pipinus, Stephano
II. Papae Ro. supplicante, bellum illud aduersus Haistolfum Longo-
bardorum Regem, ita, patrem imitatus, Carolus M. Hadriani Epi-
scopi Ro. precibus adductus & impulsus idem bellum aduersus Desy-
derium vltimū, & quidem opulentissimū, potentissimūq; Longobar-
dorum Regem Italiam deuastantem horrendum in modum ac depo-
pulantem suscepit, & superatis maximo cū labore, difficultatibus at-
que periculis, inuijs & asperis alpiū (quā Annibalem quoq; olim tran-
suisse volunt) iugis, illū tandem victū ac deditionē facientē perpetuo
exilio multauit, & Leodiū relegauit, vbi miser vitā finiit: filiū verò
eius Adalgis. ex Italia eiecit. Rodogausum similiter Forouliani ducatus pra-

ius prefectū res novas molientem oppressit: Italiam diuturna Longobardorum tyrannide & barbarie immani liberatam potestati suae subiecit, ei filium Pipinum Regem proposuit, res à Longobardorum Regibus ereptas Hadriano Ecclesiae Ro. rectori restituit.

Ut igitur Carolus M. Italiam Longobardorum tyrannide liberavit, ita Henricus M. patriam suam & vniuersam Rempub. Christianam quorumuis tyrannorum vi, iniurijs & tyrannide liberare, & in libertatem vindicare magnopere cupit, idq̄, omni virium & opum suarum contentione conatur.

Carolus M. in expeditione illa Longobardica seu Italica Geneuam primū mense Maio peruenit, vbi de belli illius gerendi ratione fuit consultatum, inde summa adhibita celeritate (quae optimum esse res quasuis felicitet̄ conficiendi adminiculum) copias in duo agmina diuisas per Cottias sine Coctias illas alpes, atque angustias in Italiam traduxit. Ut igitur Geneua olim Carolo M. maximo fuit vsui ad bellum illud Longobardicum gerendum, transitum illi & eius copijs tutum & securum praebuit, ibi copia militares ex omnibus partibus fuerunt collectae, ibi consilia de belli gerendi ratione inita fuerunt optima: ita hodie quoque eadem illa ciuitate (quae totius Helueticæ claustrum esse, vallum ac propugnaculum validissimum) Henricus M. belli socia, adiutrice & opitulatrice fortissima, fidelissima, constantissimaq̄, vitur. Horum autem laborū suorum in belli illius Longobardici confectione praemia Romae amplissima est consecutus. Nam ab Imperatore, Pontifice, Senatu populoq̄, Ro. lege lata, Consul, Tribunus, Dictator perpetuus, patriciusq̄, (quae nomina atque tituli pleni habebantur dignitatis atque honoris) fuit appellatus.

Tituli hi non minus Henrico M. conueniunt, qui & consul esse, patriæ suae atque Reipub. Christianæ optimè consulens, & Tribunus, id est, publicæ libertatis assertor ac patronus, & Dictator perpetuus, cuius dictis & iussis merito omnes parere decet, qui summam posse Deum secundum iura diuina & humana in suos potestatem habet vitæ & necis, & denique Patricius, ex patribus nobilissimis & genero-

ssimis oriundus. Deinde Hadriani Pontificis Rom. & CCC. patrū consultum perpetuum (quod in libris Pontificalibus referitur) factum est. in verbaq; Caroli M. iuratum, quod est huiusmodi, ut Auentinus scribit. Nullum posthac fore neq; Romanum, neque aliorum templorum Antistitem, nisi quem Carolus, successoresq; eius sciuerint et iusserint. Refragantes huiuscemodi patrū decreto, diris deuoti sunt, & nisi respuerint, adiecta proscriptio. D. functo igitur præsule quopiam, sacerdotes licuum cum annulo ad aulam mittebant, cui ea princeps solenni ritu tradebat, is eiusdē sani rector designatus erat. Ita obseruatū esse sine controuersia ad Henrici V. Imperium legimus. Charissimi quiq; ac amplissimi viri aduenā etiam vtrō aulam frequentabant, spe dignitatis augendā, & adipiscendi sacerdotij illecti, absq; stipendio in omnibus principi dicto audientes erant, quemadmodū nostro auro Romā fieri solet. Sub Henrico V. & Gregorio VII. cum maximo Reipub. Christianæ detrimento, de hoc aucupio armis, non citra sanguinem decertari ceptum. Imperatores veterem morem, à tot sanctissimis Pontificibus traditum, comprobaturūq; mordicus retinere: Max. Pontifices iā pares opibus Casareis in se trahere conabantur: nec amplius ferre parem, nedum superiorem, ditati ab Imperatoribus nostris, & ad id fastigij perducti, poterant.

Hoc igitur ius (cuius Sigebertus quoque meminit) Pontificem eligendi, & ordinandi Apostolicam sedem, atq; Episcopos & Archiepiscopos per singulas prouincias confirmandi, ita ut nisi à Rege lauderetur & inuestiatur Episcopus à nemine consecratur, Carolo M. & eius posteris ac successoribus ab Adriano Pontifice consensu totius Concilij anno DCCIII. datum, Henricus M. cupit innovari et sanctè inuolanteq; conseruari. Sed Pontifices Rom. id statim (post Caroli M. obitum) ad se rursus rapuerunt.

Finito porrò bello Longobardico, bellum Saxonicum, quod intermissum fuerat, fuit repetitum. Bellum autem hoc Saxonicum præ cæteris quæ ab illo gesta fuerunt, valde fuit dubium atq; anceps, graue & funestum (quo plurimi heroica virtutis viri vtrinque fuerunt absumpti)

sumpti) fuit etiam diuturnum, nam XXXIII. annorum spatio duravit, idque Saxonum illorum antiquorum contumacia atq; perfidia, qui sæpè deditione facta, datis obsidibus, dataq; fide, imperatus factis, mox quavis data & oblata occasione, ad ingenium redeuntes, novam moliri sunt defectionem atq; rebellionem, bellumq; redintegrarunt. Sed quò maior in hoc bello fuit Saxonum ferocia & immanitas, levitas, inconstantia, perfidia, idololatria, taniò magis Caroli M. in bello hoc gerendo & consuecundo sapientia, fortitudo, constantia in rebus tam a lueris quàm secundis, patientia deniq; emicuit, quibus ille diuinis & celestibus armis instructus & munitus, tandem bellum illud aliquoties intermissum, & redintegratum feliciter, Dei beneficio, confecit, gentemque illam bellicosam, ferocem, feram & immanem, perfidam, demonum cultui et idololatriæ addictam planè ac mancipatam, non tam in suam, quàm in Christi potestatem redegit (decem circiter millibus Saxonum in Galliam traductis, & passim per Germaniam dispersis) hoc est, ab idololatria seu demonolatria, à ceremonijs sacrisque suis patrijs, impijs & impuris ad fidem religionemque Christianam traduxit, qui tandem cum Gallis & Francis quasi in idem corpus coaluerunt. Id tamen non tam Caroli Magni armis, prudentiæ, consilijs atque operæ, quàm diuinæ potestati, benignitati misericordieque est tribuendum, Deo nimirum ceu vero flexanimo, saxea illa, immò saxis duriora, & immania Saxonum corda emolliente, & ea faciente carnea, hoc est, ad cultum non ciuilem solùm & humanum, sed sacrum & diuinum vnius & veri Dei flectente & commouente, ita vt quibus Carolus Magnus antea vsus fuerat hostibus infestissimis, iisdem postea vsus sic ministris, socijs & auxiliatoribus fidelissimis: Sic hodie quoq; Henricus M. Rex Gallie & Nauarrae, cum Dei præcipue, cum agnati & antecessoris illius sui Magni beneficio, Germanorùm ac præsertim Saxonorùm ceu sociorùm et amicorùm fidelissima ope atq; operâ vitetur, qui ei aduersus quosuis hostes suos, inter nos pariter & externos, milite atq; pecunijs et alijs quibusuis officijs, pro sua virili, opiculantur. Hinc profecta est laudabilissima ista Ger-

maniarum principum, multorum decantata scriptis & carminibus expeditionis, cuius Dux primarius est illustriss. ut re, ita nomine Christianus Princeps Anhaltinus, Regis Christianissimi Legatus. Non est etiam hic silentio pretereundum, quod Vitekindus seu Vitekindus primarius & quidem clarissimus, multisq; virtutibus ornatissimus Saxonum ductor, cum ab initio Caroli M. hostis acerbissimus exiisset & Saxonas assidue ad fidei & iurisiurandi violationem, ad defectionem et rebellionem sollicitasset, tandem Christianam religionem amplexus, eidem factus est amicissimus. Nam Theodoricus Saxo Hugonis M. abauus, Hugonis Capeti atavus (qui Comes Andegauensis, & Caroli M. agnatus fuit) huius ipsius Vitekindi à Carolo M. devoti, & recens baptizati filiam uxorem duxit, idq; Caroli M. consilio, quo nimirum Francica Regiaq; hac affinitate Dux illi tantò facilius in officio, fide atque amicitia erga Regnum Francicum posset contineri. Ab hoc ipso non desunt nonnulli, qui cum Saxonis & Ascanis Principes, tum Capetios seu Capevingos volunt, suam duxisse originem. Id si verum esset, quis non crederet singulari Dei fieri fato atque consilio, quò illustrissimus Dux Saxonis et Anhaltini seu Ascanis Principes, Henrico M. hodie tanquam propinquo & agnato suo opem ferunt?

Hoc ipso autem durante bello Saxonico Carolus M. alia quoque bella cum per se, tum per alios aduersus gentes barbaras gessit, quae ipsa quoque paucis iuvat attingere atq; perstringere, cum tamen mihi non sit animus historiam conscribere. Memorabilis est Caroli M. expeditionis in Hispaniam, superato celerrimè Pyrenaei iugo, aduersus Saracenos & alias gentes barbaras suscepta: ita hodie quoque gens illa Hispanica Henrico M. ut olim Carolo M. plurimum exhibet molestiae atque negotij. Etsi verò prosperè rem gessit in Hispania, gentemq; illam domuit, & potestati suae subiecit, tamen in reditu (ita nihil est omni ex parte beatum) exercitus eius victor ex Hispania cum optimis spolijs rediens, Vasconum quorundam perfidia, in Pyrenaeis illis meatibus (sic ab aestu & ardore dictis) insignem cladem accepit,

cepit, ubi & Eghartus Regia mensa præpositus, et Anshelmus Comes Palatii, et Ruilandus Britannici litoris præfectus occubuerunt. Hanc consecuta est bellum Brittonicū, quo gentem illam deuicit, Postea expeditionē rursus suscepit in Italiā, bellumq; Beneuentanus intulit, quorum Dux Aragisus mox timore perculsus, Rumoldo & Grimoldo filijs suis missis obsidibus, deditionem fecit. Post reditum eius (ita continuis bellis Deus eum exercuit) Boiarium bellum repente præter omnium opinionem Tassilonis Ducis superbia & confidentia, uxorisq; eius, quæ Desyderij Regis Longobardum filia fuerat, hortatu, excitatum opinione celerius rursus finitum fuit. Post illud Sclauis, qui sua lingua Vuelatabi, aliās Viulsi fuerunt appellati, bellum à Carolo M. fuit illatum propter Aboeritos socios et fœderatos suos, qui eius opem & auxilia aduersus Sclauos illos sibi permolestos implorauerant, quos ipse breui vna expeditione domuit. Hoc quoque bello finito, mox aliud contra Auaros et Hunnos in Pannonia (ex quibus duabus vocibus Hunnorum & Auarorum vox Ungarorum constata videtur promanasse) maximum, præter Saxonici, fuit consecutum. Vnam tantum in Pannoniam (quam nationes istæ incolebant) Carolus M. expeditionē suscepit, reliquas Pipino filio, & alijs Prouinciarum præfectis, comitibus atq; legatis commisit. Bellū hoc per VIII. annos continuos gestum, Hunnis quidē & Auaris exitum atq; interitū, Pannoniæ extremam vastitatem, Francis autem magnas opes atq; diuitias peperit, quæ ab Hunnis & Auaribus passim direptas & congestas, Franci victores reportarunt. Duo tamen ex proceribus Francorū in illo bello perierunt, Ericus Dux Foroiulianus, & Gerholtus Boiariæ præfectus. Post bellū verò et Hunnicū et Saxonici (quæ duo fuerunt grauissima, maximeq; diuturna bella, quæ Carolus M. gessit) bellū Bohemicū et Hilinonicū exorta sunt, quæ non diu durarunt. Vltimū contra Nortmannos (qui Dani vocantur) susceptum est, Godefridi Regis Danorum insolentiæ, ambitionis ac potentia iniuste domandæ causa, quo à satellite quodā interfecto illud mox finem habuit. Hodie, singulari Dei beneficio, Nordmania sive Dania Rex serenissimus,

CAROL. M. REDIVIIVVS IN CHRISTO

qui ante aliquot annos hinc decessit, Henricum M. singulari profectu-
tus est amore atq; fide, et suo exēplo, literis atq; legationibus alios quo-
que Germaniæ Principes, ad Regi huic opitulandum iniustissima cau-
sa incitauit. Eius verò filius heres atque successor paternæ virtutis
strenuus imitator, eandem erga hunc Regem præ se fert, non verbis
tantum, sed etiam re ipsa fidem atque beneuolentiam.

Finito bello Nordmanico seu Danico, Romã rursus Car. M. cum
magno admodũ exercitu profectus est, ut Leonẽ III. Pont. Rõ. qui fidẽ
eius cùm præfens (cũ ex carcere Albini cubicularij sui opera elapsus, ad
eum, in Saxonia bellum gerentẽ, ad Padebornam confugisset, cum per
legatos suos implorauerat, opem auxiliumq; ferendi, et perturbatum ci-
uitatis Ecclesiãq; illius statum pacandi gratia. Pontifex enim ille, cùm
prædecessoris sui Stephani II. (qui mos est Pontificum Rõ.) acta quæ-
dam atq; decreta rescidisset ac irrita fecisset, graui validaq; quorundã
Zachariæ Pontificis prædecessoris amicorum ac propinquoꝝ, qui id
agrè molesteq; tulerant, conspiratione oppressus, oculis ei erutis, et lin-
gua excisa, in maximo vita sua periculo atq; discrimine erat constitu-
tus. Carolus itaq; M. cùm, magna adhibita celeritate, Romam perue-
nisset, anno DCCC. VIIII. Cal. Septemb. incredibili à Pontifice pom-
pa atq; magnificentia maximoq; Episcoporũ, procerum atq; populi, ex
omnibus Italiæ partibus, concu su frequentia, lætitiã atq; gratulatio-
ne fuit exceptus. Constituto deinde iudicio, quo Pontificis Rõ. causa,
qui ab aduersarijs suis grauissimorũ criminum nomine accusatus fue-
rat, coram ipso Carolo M. pro tribunali sedente disceptabatur; Ponti-
fex Rõ. à criminibus illis, suo ipsius testimonio, sententiã, iuramento
& obtestatione graui (cùm innocentem se esse, sibiq; iniuriam ab aduer-
sarijs suis factum esse iurasset) absolutus est, ita ut in hac sua causa si-
mul & reus, & testis, & iudex fuerit. Grauis itaq; à Carolo M. & Ca-
pitalis pœna fuit in aduersario eius decreta, quæ tamen ipsius Pontif.
Rõ. deprecatione mitigata fuit, ita ut exilio fuerint multati. Postea
compositis controuersijs, et sedatis tumultibus, VIIII. Cal. Ianuarij ipso
natah Dominico Carolus M. Pontificis, Senatus popul. q; Rõ. com-
ni con-

ni consensu atq; suffragio, propter plurima et maxima eius nec non pa-
 ris & aui eius in civitatem, Ecclesiamq; Ro. merita, quodq; totã Ita-
 liam, Longobardorum tyrannide liberatã, suæ potestati belli iure sub-
 iecerat, odio quoq; Imperatorum Constantinopolitanorum, occidentis
 Imperator & Augustus, magna solennitate, cblamyde Augustali indu-
 tus, corona aurea preciosissima eius capiti à Pontif. imposta, renuncia-
 tus fuit, cum erina populi acclamatione, quæ fuit huiusmodi. CARO-
 LO AVGVSTO A DEO CORONATO, MAGNO, PIIS-
 SIMO, PACIFICO, IMP. RO. VITA ET VICTORIA. Tunc
 igitur imperiũ occidentis à Græcis Imp. ad Car. M. eiusq; successores,
 et ad Francos fuit translaturũ, de qua imperij trãslatione, qua auctorita-
 re, quo iure quæve iniuria illa facta sit, nõ meũ est, nec huius temporis
 disputare, disputarunt ea de re viri quidam docti & sapientes, ad quos
 vos remitto. Illud tamen certissimè affirmare possumus translationem
 illam Dei factam esse nusu et arbitrio (sine quo nihil fit) penes quẽ so-
 lum, Regna et Imperia, ab vna familia, vel gente ad aliã transferen-
 di, summa est potestas (cuius quidem rei recẽs in Gallia exemplũ habe-
 mus) pro qua immensa & infinita sua potestate & sapientia, quæuis
 etiam mala et improba hominũ facta ad optimũ, cum suæ gloria, tum
 salutis suæ Ecclesie convenientissimum finẽ dirigit. Non est etiam
 hęc silentio prætereundũ, quod viri sapientissimi quiq; et iuris peritissi-
 mi, Carolum M. volunt Imperatorem occidentis factum esse primum
 iure belli, occupata armis Italia, & vrbe Roma, Longobardorum Re-
 gno destructo, et pace restituta, atq; legibus præsidijq; cõmunita. De-
 inde transactione cum Imperatoribus Græcis, qui, vt vni Domini, o-
 mne ius, quod habuerunt in Imperium occidentis, Carolo accesserunt.
 Itaq; nolunt illum Imperium à Pontifice accepisse, cuius renunciatio,
 neq; electio fuerit, neq; traditio: sed declaratio solum, quòd Carolus sit
 verè Imperator iure belli, & concessione Imperatorũ orientis, consen-
 suq; & subiectione voluntaria populi Ro. Constat enim tunc temporis
 Pontifices Ro. nec in vrbem quidẽ Romam quicquam sibi vendicasse
 aut vsurpasse iuris ac potestatis, sed ea tantum, quæ ad sacra pertine-
 rent, procurasse.

Quemadmodum autem Carolus M. (ve ad propositum redeam) promptum sese præbuit ad Leoni Pont. Ro. quem iniuriosè contumeliosèq; tractari audiverat, primò quoq; tempore succurrendum: & ad civitatis Ecclesiæq; Ro. statum turbulentum in tranquillitatè vindicandum: ita Henricus M. ad quibusvis Ecclesiastici ordinis hominibus, siue Ro. siue reformatæ illi sint religionis, iniuria affectis & oppressis optulandum, & ad Ecclesiæ quietem & tranquillitatem constitutendam ac conservandam, ad lites deniq; quasvis siue politicas siue Ecclesiasticas dirimendas & componendas promptissimus adhuc semper & paratissimus fuit, idq; re ipsa & factis semper declaravit.

Deinde ve Carolus M. à Pontifice, à proceribus & populo Romano, & Italico Imperator & Augustus fuit declaratus & salutat; ita Henricus M. præcipuè à summo & cœlesti illo Pontifice, Imperatore, & Augusto (à quo solo proficiscitur & dependet omnis potestas) lege atq; consuetudine patria ac perpetua, voce atq; suffragio Regis, prædecessoris, affinis & agnati sui proximi, deniq; Ducum, Principum, procerum, exercitus, populiq; vocibus, suffragijs, acclamationibus, non tam oris quàm cordis, concordissimis optimo meritisimoq; iure, Regni & Imperij Gallici Rex, Imperator, Augustus, pacificus, idq; non semel, sed sæpius appellatus & salutat; fuit. Huc accedunt (ve taceam de alijs populis) multorum per totam Italiam, atq; adeo in ipsa civitate et Ecclesia Romana cum politici, tum Ecclesiastici ordinis sortuq; procerum ac Principum vota, atq; voces, quibus illum legitimum Galliarum Regem atq; Dominum esse agnoscunt, libereq; confitentur.

Præterea nomina & tituli illi honorifici, qui à populo acclamatione illa Carolo M. fuerunt tributi, Henrico quoq; M. optimè verissimeq; conveniunt, illiq; meritisimo iure tribui possunt ac debent. Is enim, quod res ipsa et acta eius testantur, verè est Augustus, qui augustis SS. donis et virtutibus auctus, Regni et Imperij Gallici non tuendi solum, verùm etiã augendi est studiosissimus. Verè est à Deo coronatus, à quo etiã præstatisimis virtutibus, ad Regni administrationè necessarijs, est ornatus et instructus, qua quibusvis coronis vel pretiosissimis lögè præstant.

stant. Is verè est Magnus, virtutū rerumq; gestarū magnitudine admirandus. Is pijsimus meritò & Christianissimus est appellandus, qui peccatis religionisq; Christianæ studium & amorem quotidie reipsa factisq; suis declarat. Verè est Pacificus, cui pace publica nihil est optatius, ad quā omnia refert sua cōsilia. Verè est Imperator, qui non modò hominibus, Imperio potestatiq; suæ subiectis, sed etiam sibi ipsi, suis affectibus & cupiditatibus, cum summa omnium admiratione, optimè sapienterq; imperat. Non enim, ut etiam Cicero, quamvis Ethnicus, & vera religionis expers, scitè verèq; dixit, is Imperator est appellandus, & hoc nomine dignus iudicandus, qui non potest cupiditatibus suis imperare. Refrænet, inquit idem, prius libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coerceat avaritiam, ceteras animi labe repellat, cum indiciat alijs imperare, cum ipse improbissimis Dominis dedecori ac turpitudini parere desierit. Hanc in se etiam Augustinum præclare differentem, si quis vult, legat lib. 4. de Ciuit. Dei, Cap. 3. & lib. 19. Cap. 16.

Adhæc quòd populus Ro. laeta faustaq; sua acclamatione Carolo M. vitam & victoriam est precatus; ita non modò Romani & Itali plurimi, nec solùm Galli, sed pleriq; etiam alij orbis terrarum populi, non tam oris, lingue & faucium, quàm pectoris & animorum acclamationibus, votis ac precibus suis sanctis vitam ei valetudinè que diuturnam, & victoriam aduersus quosuis hostes suos precantur, quos clamores, quæ vota atque preces non cassas esse & inanes, quotidiana, Dei beneficio, experientia satis superq; testatur.

Carolus postremò M. honorem illum ab initio dicitur esse auersatus, nec eum voluisse recipere, ita ut aperitè dixerit, se, magna licet illa & sancta fuerit festiuitas, tamen eo die templum nō fuisse ingressurum, si hoc Pontificis Ro. & reliquorum præsciuisset consilium atque propositum. Hanc autem ille dignitatem imperatoriam detrectauit, partim pro humilitate & modestia sua, quòd ab ambitione, hoc est, honoris & dignitatis immoderata & inordinata cupiditate esset alienus; partim Imperatoris Constantinopolitani inuidiam, odium & si-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

multates (tam ille erat pacis, concordia charitatisq; amans) euitandi gratia, qua de causa crebros ad Imperatores illos Constantinopolitanos legatos atque literas, humanitatis, amoris, officijsq; plenissimas, mittere esse solitus, quibus illos non dubitavit fratres suos appellare. Ita Henricus Mag. ab omni fastu, superbia & ambitione abhorret, modestia & humilitatis esse studiosissimus, & pacem, amicitiam, concordiam cum omnibus colere, odia contra, offensiones, simultates quorumvis, omnibus modis euitare, & cum quibusvis vel inimicissimis in gratiam redire magnopere cupit. Atq; hæc quidem fuerunt expeditiones militares atq; bella. Hæc, inquam, fuerunt, quæ annis XLVII. (tot enim regnavit) in diuersis orbis partibus bella gessit aduersus barbaras, immanes Christianoq; nomini infestissimas gentes pro Regni, Imperij & vniuersæ Republicæ Christianæ salute ac libertate, quæ ab historicis fuisse meq; explicata summatiua & vno quasi fasciculo complecti volui. In his bellis omnibus & suscipiendis, & indicendis, & administrandis, & postremo conficiendis, eius cum pietas, religio (cui inter media arma vacauit) cum iustitia, prudentia, solertia, sagacitas, fortitudo, magnanimitas, tolerantia, patientia, vigilantia, industria, temperantia, continentia, moderatio, lenitas, mansuetudo, fides, constantia, felicitas denique incredibilis & admirabilis conspiciendam sese omnibus præbuit, ab omnibus cognita fuit atque perspecta. Etsi verò Henricus M. nondum tot & tanta bella aduersus externos populos gessit, quot & quanta à Carolo M. gesta sunt, propterea quòd is subditorum multorum suorum rebellionem & contumacia effrenata ac indomita, intestino ac domestico illo bello, pro dolor, implicatus est ac inuolutus, tamen omnium ei vel inimicissimorum confessione atq; sententia, maximæ & præstantissimæ sunt eius virtutes bellicæ, & insignis rei militaris pericia, ita ut Carolo illi M. agnato suo hac quoq; in parte comparandus esse videatur. Nam ab ineunte ætate in castris bellisq; versatus, maximam sibi rei militaris periciam comparauit. Hac ille libentissimè aduersus Christiani numinis atque nominis hostes vteretur, si id ei per perditam profuga-

tamque

eamque subditorum quorundam suorum perfidiam atque pertinaciam permitteretur. In primis verò præter alias virtutes celebranda meritò ac prædicanda est Henrici M. inter hæc ipsa bella atque arma, magna pietas atque religio, ita ut illum non tam humanis, quam divinis & cælestibus armis, hoc est, fide, spe, charitate, patientia, mansuetudine, ieiunijs, votis, precibus assiduis & ardentibus cum hostibus suis pugnare, illosque vincere ac superare inter omnes constet, experientia id testante quotidiana. Quid dicam, quòd tamen si maximæ reuera fuerunt res gestæ Caroli M. tamen non minores, imò etiam admirabiliores videntur esse res gestæ Henrici M. & quæ geruntur adhuc quotidie. Nam cogitandum nobis, quos & quantos Carolus M. rerum gerendarum nervos, occasiones, adiumenta, auxilia, vires & opes habuerit: quibus penè omnibus Henricus M. ab initio fuit destitutus, & nunc quoque non tantas habet, quantas ille habuit. Si deinde tempora, mores, homines, & reliquæ circumstantiæ expendantur, inde quoque clarius patebit, Henrici Magni non inferiorem, sed æqualem, vel etiam superiorem fuisse in rebus gerendis fortitudinem ac felicitatem.

Nos Deum orabimus, ut quemadmodum Carolus M. finitis confectisque istis bellis, illo præsertim XXXI. annorum bello Saxonico, pacem almâ, letâ, serenâ utamur, in toto Regno & Imperio suo cõstituit: ita Henr. quoque M. tandè, Dei ope et auxilio, miserrimo calamitosissimoque isto bello intestino, quod iam amplius XXX. annis duravit, felicem finem imponere, & patriam Regnumque suum (qui quidem ei finis vnicus est propositus) in pacem & tranquillitatem vindicare possit, cuius quidem nos spem, diuina freti misericordia, habemus non exiguam.

Præterea ut Carolus M. his bellis strenuè prospereque gestis Regnum & Imperium suum, à patre & maioribus suis, seu potius à Deo summo & cælesti illo patre, ac cæli terraque Domino sibi relictum, & traditum, non modò tutatus est & conseruauit aduersus quosuis hostes feros & immanes, verum etiam mirum in modum auxit & amplificauit, ut scriptores testantur, ita Deo supplicabimus toto pectore,

vt Henrico M. Gallie & Nauarra Regi Regnum hoc suum, sibi à maioribus suis relictum, cum tuendi & conseruandi (non minor enim est virtus parta tueri, quàm illa comparare) tum etiam augendi amplificandiq; facultatem, quæ voluntati eius respondeat, largiatur.

Nec verò Regnum tantùm & Imperium suum Carolus M. multarum gentium regionumq; accessione, sed etiam nominis sui famam atque gloriam magno cumulo auxit, ac longè lateq; propagauit. Hæc enim clara & illustris virtutum, rerumq; gestarum vel præstantissimarum fama longè lateq; per totum terrarum orbem diffusa, tantum ei etiam apud remotos & à Christiano nomine abhorrentes populos atque Reges, amorem atque beneuolentiam conciliauit, vt illi vtrò ac sua sponte non amicitiam solùm, societatem atque fœdera cum illo, missis legatis, literis, atq; etiam muneribus amplissimis, contrahere, verùm etiam se potestati eius subijcere magnoperè exoptarent. Virtus enim optima est & efficacissima, vt honoris atq; gloriæ, ita amoris & amicitia conciliatrix, quæ quidem etiam in hoste placet & delectat, ac cuius tanta quidem vis est, vt vel remotissimos longissimiq; locorum interuallo à se disiectos, atque adèd alienissimos à se inuicem sibiq; inimicissimos amore, beneuolentia, amicitiaq; copulet atque coniungat.

Iure igitur & meritiò Salomon Rex sapientissimus bonam honestamq; famam vnguento fragrantissimo & saluberrimo comparat. Nam quemadmodum vnguentum odoriferum, suauè & salutare effusum totam aliquam domum locumue complet, & omnes eius incolas mira voluptate afficit, reficit ac recreat: ita nomen bonum & honestum, quod ex virtutibus & actionibus honestis promanat, homines mira voluptate persundit, & ad amorem inuitat & allicit. Virtus, virtus inquam, hominum & potentissimorum & inimicissimorum virtutis est atq; conciliatrix. Virtutum rerumq; gestarum fama partim amorem conciliat, partim terrorem hostibus contumacibus incutit. Vnde Cicero: Conciliatrix amicitia virtutis opinio. Idem virtus allicit & attrahit amicitias, vt magnes scilicet ferrum, Idem: Contrahit ami-

hic amicitiam virtus. Idem, Amicitiam & gignit & continet virtus. Idem, conciliat amicitias, & conseruat virtus. Vt igitur Carolus Magnus, magnus fuit virtutibus, magnus rebus gestis, ita magnus quoque fuit gloria, magnus amicitijs Regum & populorum florentissimorum & longinquissimorum, qui commoti & excitati fama eius virtutum rerumq; gestarum amicitiam eius ardentem appetierunt, in amicitiam illius sese contulerunt, illam sibi literis, legationibus, donis atque muneribus, quibusuis deniq; officijs comparare sedulo studuerunt.

Adelphonsus itaq; Rex Galatiæ suæ Calletia, & Asturria, suæ Asturiæ (quæ regio est Hispania Tarraconensis, equis tollutarijs, qui inde Asturcones dicti, nobilitata) Rex potentissimus societate sibi eum deuincire studuit, nec verò eius tantum socius & amicus, sed quasi proprius, cliens, subditus per literas & nuncios suos sese appellari voluit. Similiter Scotorum Reges virtutibus eius atq; munificentia deuincti, tanto illi amore, honore et obseruantia profecuri sunt, vt non dubitarint illum suum appellare Dominum, seq; eius seruos & subditos haberi atq; nominari voluerint. Atq; huius quidem benevolentia & obseruantia testes fuerunt literæ quædam ab ipsis ad illum scriptæ. Sic hodie quoque diuina benignitate, & Anglorum & Scotorum Rex atq; Regina, & Regni vtriusq; proceres eximiam suam erga Henricum M. Gallorum & Nauarrorum Regem benevolentiam, obseruantiam, animorumq; propensionem reipsa atque factis, hoc est, fidelissimis promptissimisque suis auxilijs atq; officijs quotidie testificatur.

Quid dicam (vt ad Carolum M. reuertar) quòd Aaron quoque Rex Persarum potentissimus, qui, excepta India, totius penè Orientis Imperium tenebat, tantam cum ipso amicitiam concordiamq; coluit, vt eius gratiam omnium ferè totius orbis Regum ac Principum gratia longè præferret, imò illum quasi solùm honore, amore, & obseruantia sibi colendum esse duceret. Quamobrem præter alia dona atque munera magnifica ei id petenti Elephantem, quem tum temporis solum habebat, ex longinquis illis oris dono misit. Præterea cum Caroli

Magnilegati, quos cum donarijs ad sanctissimum Domini & Salvatoris nostri sepulchrum locumque Resurrectionis miserat, ad eum venissent, eiq; Domini & Imperatoris sui voluntatem ac petitionem exposuissent, ille non solum illos humanissime liberalissimeq; excepit, & petitioni eorum plenè cumulateq; satisfecit, verum etiam sacrum illum & salutarem locum potestati eius subici & ascribi voluit. Postremò legatis eius domum redeuntibus itineris socios atq; comites adiunxit peritos & fidos cum vestibus, aromatibus, alijsq; quæ fert regio illa orientalis, donis amplissimis & preciosissimis.

Ut autem olim Constantinus quoque M. Persarum & alios Reges orientales barbaros muneribus, & quibuscunq; poterat officijs sibi conciliare, demulcere atque placare studebat, quo Christiani, qui imperio illorum potestatiq; erant subiecti, is tantò clementioribus & benignioribus vterentur, adhæc donaria, ad subleuandam Christianorum illorum orientalium inopiam, mittere solebat: ita Carolus quoque M. pro pietate & religione sua (ut Eginhartus & post eum alij testantur) eundem morem & consuetudinem tenuit. Henricus M. etsi nec ipse occupationibus atq; molestijs infinitis obrutus, peregrinationem huiusmodi ad Christi sepulchrum suscipere, vel legatos illuc cum donis mittere potest, nec id ad salutem necessarium esse existimat, tamen Christi sepulchrum quotidie adit, inuisit, frequentat, dum mortis, sepulturae ac resurrectionis Christi salutiferæ, aliorumq; eius beneficiorum memoriam grata piaq; mente assidue recolit, unde solatia in tot tantisq; quibus conflictatur, laboribus, ærumnis, molestijs atq; periculis haurit maxima & saluberrima. Non etenim vel sepulchri, vel aliorum huiusmodi monumentorum sacrorum frequentatio, sed mortis passionisq; Christi frequens religiosaq; cum vera fide & pœnitentia recordatio ad salutem nostram proprie spectat. Dona etiam atq; munera ad Christi sepulchrum mittit, dum in Christi membra atq; vicarios, hoc est, pauperes & inopes suam liberalitatem exerit.

Præterea (ut ad Carolum M. redeam) ipsi quoq; Imperatores Constantinopolitani, ut Nicephorus, Michael, Leo, etsi antiquitus &

Francorum.

Francorum potentia, ut Romanis ita Græcis suspecta fuit & inuisa, iuxta perulgatam illud Græcorum dictum: φεῖρον φίλον ἔχης, γείτονα δὲ μὴ ἔχης. Francum fac habeas amicum, sed non vicinum, & hi ipsi Imperatores indignè molesteq; tulerunt Imperium Occidentale ad illum esse delatum, & idcirco ob susceptum Imperatoris nomen, potentia eius illis valdè fuit suspecta, tamen amicitiam eius sua sponte vehementer ambierunt, fœdus cum illo inierunt, quod ab utrisq; omni officiorum genere cultum fuit.

Ergò, ut hunc locum paucis concludam, quemadmodum Carolo M. cum Rege Galatiæ & Asturiæ, cum Regibus Scotorum, cum Aarone Rege Persarum potentissimo, cum Imperatoribus Constantinopolitanis, ut Nicephoro, Michaelè & Leone ac multis alijs amicitia intercessit ampla & splendida, multis vring; culta officijs: Ita Dei beneficio Henricus Magnus propter virtutum, rerum gestarum felicitatisq; famam clarissimam & celeberrimam multis Regibus, Rebus publicis, populis orbis Christiani, ut Italis, Germanis, Anglis, Scotis, Helvetijs, Rhetis, Sedunensibus, Danis, Polonis, Suetis, Ungaris, Transylvanis, & alijs vtrur amicitissimis ac benevolentissimis. Atque hi quidem legationibus, literis, gratulationibus, expeditionibus militaribus, pecunijs, muneribus, supplicationibus pro eius salute publicis & privatis, quàm benè fideliterq; erga illum affecti animi ei, sint, assidue testantur. Quin eci agentes à religione Christiana aliena, ut Turca, Persæ, Moscovitæ, virtutes eius admirantur atq; suscipiunt, ac proinde ei faciunt, benè volūt, eū amant, colūt & observant.

Et hæc de vtriusq; rebus gestis & virtutibus bellicis satis, veniamus nūc ad res Urbanas, Politicas, Civiles. Cic. lib. 1. Offic. quaerit, sint ne res bellicæ maiores, quàm urbanae, tandemq; concludit, clariores quidem & splendidiores esse res bellicas togatis & urbanis, sed ijs reuera inferiores, si diligentius & accuratius considerentur. Parua enim, inquit, sunt foris arma, nisi sit consilium domi. Contra tamen idem, nimirum pro ratione illius temporis & causa quam agebat, in oratione pro Muræna res bellicas urbanis & togatis

affirmat longè esse anteponendas. Verùm nos omiffa hac de diffputa-
tione longiore, nunc videamus, quomodo vterq; sese in Republica do-
mi constituenda & moderanda, gesserit, quæ fuerint verusque acta,
actionesq; civiles & politica. Illud tamen non est dubium, quin v-
triusq; maior ferè pars in bello potius, quàm in pace fuerit consumpta.

Actionis porro & administrationis vrbana seu togata membra
præcipua sunt, Leges, Magistratus, iudicia, ædificia, tributa, comitia
seu conuentus publici. Vt autem à postremo exordiar, Carolus Ma-
gnus conuentus cum solennes, statos & ordinarios quotannis mense
Maio, pro patrio & antiquo more ac consuetudine, tum quando tem-
pus, vsus & necessitas id postulabat, extraordinarios iudici ac cele-
brari diligenter curabat, in quibus à Regni proceribus atque principi-
bus ea consultari atque decerni consueuerunt, quæ ad publicam &
communem totius Regni & Imperij vtilitatem atque salutem perti-
nere videbantur, & vt contra ea, quæ in Republica vitiosa, corrupta
& deprauata fuerant, quæque ad publicam pestem & perniciem spe-
ctare videbantur, tollerentur, vel corrigerentur. Itaque finito ali-
quo bello, facto fœdere, vel inducijs, vbi vel minima erat quies
& facultas, atque adedò inter ipsa aliquando arma, in medio belli
cursu, cætus huiusmodi atque comitia, quibus ipse non tantum in-
tererat, sed etiam præerat, indicere & conuocare consuevit, in
quibus nonnunquam non tantum de rebus politicis, sed etiam Ec-
clesiasticis, hoc est, ad religionem & Ecclesiam pertinentibus consul-
tabatur.

Norat etenim sapientissimus ille Imperator, vtilis, imò necessa-
rios & Reipublicæ valdè conducibiles esse publicos huiusmodi cætus.
Cornelius Tacitus testatur, Britannos olim facillè vinci potuisse,
quòd illi nunquam conuenirent, nec in commune consulerent, quo nihil
hostibus eorum fuerit optatius & vtilius. Vt igitur cætuum & con-
uentuum huiusmodi publicorum intermissio & neglectio periculosa
valde est & damnosa: ita contra diligens, eorum vsurpatio Reipu-
blicæ plurimum prodest, plurimum commodi affert & emolumenti.

Quam-

Quamobrem ut Carolo M. Ita Henrico M. nihil posset esse gratius & optatius, quàm ut publicos huiusmodi procerum Regni conveniret posset celebrare, nihilq; ferè ei est maiori dolori, quàm quòd hostium & perduellium suorum pertinacia & obstinatio cæcus huiusmodi agerandi omnem ferè ei facultatem adimit.

Secundum membrum sunt Leges, quæ scitè verèq; Regnorum & rerum pub. vincula, columina, fulcra, fundamenta, mœnia & propugnacula appellantur, quas quidem vel ferendi & condendi, vel cognoscendi & intelligendi, vel servandi, vel interpretandi, vel custodiendi & conseruandi, vel etiam abrogandi cura, studium atq; munus propriè ad summos magistratus pertinet. Unde oraculo diuino & quidem antiquissimo præceptum fuerit, ut simul atque Rex esset inauguratus, sedulo curaret, legum volumen diligenter describi, & ut eius ipse esset assertor atq; custos.

Iustinianus statim ab initio suarum institutionum Imperatoriam maiestatem, inquit, non solum armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam: ut verumq; tempus, bellorum & pacis rectè possit gubernari: & Princeps Romanus non solum in hostilibus præliis victor existens, sed etiam per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellens, fiat tam iuris religiosissimus, quàm victis legibus triumphator. His congruit pulcherrima & nunquam satis laudata Imperatoris Theodosij M. sententia. Ut prodesse, inquit, gentes barbaras nostri nominis Imperio mancipari, ita nostræ victoriæ videbuntur obedientibus fructuosa, si pacis commoda legum regulis componantur. Non absimili etiam sententia Imperator Martianus usus est, cum scripsit, se id die ac nocte prospicere, ut vniuersi, qui sub suo Imperio viuunt, & armorum præsidio ab hostili impetu muniuntur, ac in pace (legum nimirum beneficio) securitate potiantur. Carolus igitur M. post susceptum imperiale nomen, quum animaduertiret, multa legibus populi sui deesse (nam Franci duas habent leges, plurimis in locis valde diuersas) cogitauit quæ deerant addere, & discrepantia vnire: praua quoq; ac perperam prolata corrigere. Sed in ijs

nihil aliud ab eo factum est, quàm quòd pauca capitula, & ea imperfecta legibus addidit. Omnium tamen nationum, quæ sub eius ditione erant, iura, quæ scripta non erant, describi ac literis mandari curavit.

Vnde patet quanta eius legum & quidem patriarum & antiquarum (nò enim temerè novæ leges in Remp. sunt introducendæ) cura atq; studium fuerit. Hinc etiã apparet quando legis alicuius sententia obscura est & incerta, & verba sunt ambigua, Principè ipsum esse consulendũ. Sicut & olim Iustinianus respondit, de ijs, quæ primũ constituantur, aut interpretatione, aut constitutione optimi Principis certius statuendum esse. Et Iustinianus ait: Si in præsentì tempore leges condere soli Imperatori concessum est, & leges interpretari solummodo dignum imperio esse oportet. Observatione etiã dignum quod non tam leges novas ferre atq; condere, quàm antiquas & patrias bene interpretari studuit: Nec legum copia, sed paucitate potius delectatus est. Præstat multò legum paucitas cum bonis moribus, ac disciplina, legumq; illarum sanctio & observantia, quàm legum vel optimarum & præstantissimarum copia & multitudo, sine earum sanctione & observantia, sine moribus & disciplina bona. Vnde Flaccus poetarum sapientissimus non minus verè, quàm eleganter cecinit.

Quid tristes, inquit querimonia

Si non supplicio culpa reciditur?

Quid leges sine moribus

Vana proficiunt?

Corruptam esse Rempub. vbi plurima sunt decreta, vsus & experientia rerum omnium magistra docet. Hinc Tacitus corruptissima Rempub. plurima leges. Vbi plurimi medici sunt, ibi plurimos morbos esse necesse est, ut Plato & Strabo auctores gravissimi scripserunt. Apud maiores olim nostros plus boni mores, quàm alibi bonæ leges valebant, quibus temporibus melior etiam erat Reipub. nostræ status.

Exemplo igitur Caroli M. decet Reges ac Principes leges antiquas ac patrias fartas tectas tueri, si quid in ijs iniquum tollere, si quid
dubium

dubium, perplexum, obscurum, discrepans, interpretari, si quid mutilum & imperfectum addere, nec facillè novas leges fabricare, & in Rempub. introducere.

Carol. M. ergò, teste Auentino, vetustissima Francorum legi Salicæ capita quædam addidit, quasdam novas sanxit, quas Abbas Ansegises conscripsit, vt de moneta, mensura, ponderibus, quæ per totum Imperium Ro. ad æqualitatem redegit.

Extant Constitutiones præcipuæ Caroli M. de rebus Ecclesiasticis & civilibus à Lothario Nepote, ex Aui Constitutionum librâ collecta, quæ cum in cœnobio Tegernseensi diu delituisse, & multis in locis detrita à tineis & blattis corrosa, à librario etiam deformata fuissent, tandem in lucem edita sunt anno XLV. cum scholijs, annotationibus, & præfatidne ad Carolum V. Imp. Rom. Viti Amerpachij viri doctrina clarissimi. Civilium legum tituli (nam de Eccles. postea) sunt de homicidijs & latrocinijs, de seruis fugacibus, de seruis Aldionibus, de cartis donationis faciendis, de libellarijs, de plateis vel cloacis curandis, de scabinis, de rerum nouarum, discordiarum, & contentionum studiosis, de bonis denarijs, de homicidijs, & alijs iniusticijs, quæ à fiscalinâ fiunt, de collecto ad malefaciendum, de pontibus publicis destructis, de tributis, de homicidijs in Ecclesijs vel in atrijs earû commissis, de falsa moneta percussoribus, de orphanis, de notarijs. De periurio, de cerarijs, tabularijs atq; Castularijs, de sacramentis per gel donia inuicem coniurantibus, de thelonijs, de mancipijs, de prunijs, de furtis, de iniustis connubijs, de falsis testimonijs, de æqualibus ponderibus, mensuris, de mendicis vagantibus coercedis, de vsuris et fœnoribus, de fugitiuis & peregrinis, de medicinalibus, de incestuosis, de iustitijs regalibus, de armis & armatura, de negotiatoribus, de iuramento, de periurijs, de aduocatis, de falsis monetis, de aribanno, de censu regali, de incantationibus, augurijs & diuinationibus, de pace & concordia, de marca, de vasis regalibus, de baribanno, de ebrietate & propinationibus. Singulas has leges ab eo latas commemorare, aut commendare nimis esset operosum, nec certè necessarium.

Non minor autem, quàm Caroli M. olim fuit, hodie est Henrici M. leges diuinas & humanas, patrias præsertim tuendi & seruandi cura atque studium, ita vt illum verè νομοφύλακα, id est, legum custodem tutorem ac patronum appellare possimus, quibus nouit eum suam priuatam, tum publicam totius patriæ & Reipub. dignitatem, libertatem atque salutem contineri, contrà autem illarum neglectiōnem, violationem certissimam esse Rerumpub. ruinam atque interitum, Nec verò subditos tantum suos, sed etiam seipsum legibus illis alligatū teneri sibi planè persuadet, iuxta sententiam Principum Ro. quæ extat in iure ciuili. Dignam maiestate Regnantis vocem, legibus se alligatum fateri Principem, quæ quidem Theodosij Imp. vox fuit atque sententia.

Tertium membrum politicae administrationis est Magistratus, cuius, vt Cicero inquit, hæc vis est, vt præsit præscribatq; recta & vtilia, & coniuncta cum legibus; vt enim magistratibus leges, ita populo præfunt magistratus: vereque dici potest, magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum. Magistratibus, (inquit idē auctor grauissimus, qui omnes Romæ magistratus gessit) opus est, sine quorum prudentia & diligentia ciuitas esse non potest, ac quorum descriptione omnis Reipub. moderatio continetur.

Magistratus autem proprium munus est, intelligere se gerere personam ciuitatis, debereque eius dignitatem & decus sustinere, seruari leges, iura describere, ea fidei suæ commissa meminisse. Summis autem magistratibus, vt monarchis, Regibus, Imperatoribus, Principibus in inferioribus magistratibus, creādis, seu eligēdis, seu coercendis, et abdicandis summa adhibēda est cura, prudentia, diligentia, vt sine personarū respectu eos potissimum magistratus creent, quorū cognita perspectaque illis est fides, iustitia, integritas, sapientia, prudentia, fortitudo, temperantia, continentia, charitas erga patriam, Ecclesiam, Rempub. Constantinus M. in primis curauit, vt Reipub. administrandæ, iuditijsq; regendis & exercendis, & prouinciarum gubernationi præficerentur Magistratus, qui & viri boni essent, & vera pie-

tate imbuti. Idem Caroli M. fuit studium, idem est hodie Henrici M. cui nihil est antiquius, quam ut spectata fidei, iustitiæ, integritatque viri publici præficiantur muneribus. Extant etiam eius quedam de magistratibus leges. Magistratibus autem non permittenda infinita potestas, ita ut illis liceat, quicquid illis libet, sed certis definienda terminis atque cancellis. Magistratus itaque Carolus M. in officio & obsequio continuit, oculos in illos habuit intentos, non infinitam & effrenam illis quidvis præ libidine sua agendi licentiam permisit.

Etsi verò non facile & temerè ut novæ sunt condendæ, ferendæ, & Reipub. imponendæ leges, ita novi, & inusitati antea instituendi sunt magistratus: tamen ratio, ius, necessitas id sæpè postulat, seu potius flagitat, ut multis exemplis comprobari possit. Itaque Carolus quoque M. certis causis & rationibus adductus & impulsus, cum id Reipub. Regniq. sui utilitatem atq. salutem requirere ac postulare animadverteret, novum illum XII. Parium, uti vocantur, magistratum instituit ad Regem, ut est verisimile (cuiusmodi fuerunt Ephori apud Lacedæmonios, Tribuni pleb. apud Romanos) vim potestatemq. salutaris temperamento moderandam.

Confecto igitur tricennali illo bello Saxonico in Hispaniam magna collecta manu profecturus, Saracenos perpetuos religionis Christianæ hostes ab Hispania finibus arcendi gratia, illud XII. Franciæ Parium Sodalitium sive Collegium instituit, qui proxima secundum Regem, ac velut pari (unde nomen habent) dignitate essent. Sunt tamen qui XII. Franciæ primorum originem ad Arturum Britannia Regem referunt, qui Franciam per aliquot annos tenuit. Horum tanta olim fuit autoritas, ut de rebus omnibus ad Rempub. pertinentibus ad eos referret Rex, si qua controuersia inter proceres esset, horum arbitrio componeretur: si quod crimen admissum ad exemplum pertineret, horum disquisitis sententijs iudicaretur, denique penes eos erat rerum summa. Nam fœdera feriebant, bellaq. iubebant: quos Latine ea causa patritios putat appellandos Budæus, quasi pa-

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO

eres communes Reipub. quorum spaciem quandam præferbant duobus apud Persas, æqualis propè cum Rege dignitatis. Horum verò, ut & aliorum magistratuum dignitatem auctoritatemque Henricus M. cupit sartam rectam tueri & conseruare: qui quidem in illo tuendo & defendendo fidelem ei ac strenuam nauant operam.

Quartum ciuili gubernationis membrum sunt Iudicia, qua, ut re-
 ctè Cicero, aut distrahendarum controuersiarum, aut puniendorum maleficorum causa sunt reperta. Hæc Carolo Magno maxima fuerunt cura, ut iustè sincere & integrè fierent, cum sicut in iudiciorum integritate totius Reipub. salutem consistere, ijs verò corruptis & adulteratis proximam esse ruinam & interitum. Cum itaque corrupta essent suo tempore iudicia, Iosia, Ezechia, Constantini Magni, & aliorum Regum ac Imperatorum clarissimorum exemplo, omni suo labore opera atque studio elaborauit, ut illa puritati & integritati restituerentur, & ea, qua par est, fide, æquitate atque iustitia exercerentur. Hac de causa Galliam in quinos conuentus diuisit, Viennensem, Lugdunensem, Senonensem, Rothomagensem, Rhemensem, quibus cætera oppida adiunxit, & eorum vnum quodque in finitimo sibi conuentu ius petere iussum erat. Apud Germanos similiter Cif-rhenanos, qui in Gallia, Belgica, Cælicaque habitant, iuridici conuentus instituti sunt Vefontius, Moguntius, Treuerensis, Agrippinensis, Cameracensis. Idem sanxit ut in primaria cuiusque regionis vrbe, quam Metropolim Græci vocant, Pontifex & Prætor ter quotannis, Aprili & Octobri ius dicerent, responsa redderent, & primum pauperes, viduas, pupillos, data illis prudentissimo fidelissimoque patrono, diligentissimè audirent, inimicos sibi inuicem reconciliarent, et in gratiam reducerent. Veruit grauitè ne illi lites in diem differrent, neue calumnijs locum darent. Opulentos verò, ac locupletes, Pontifices, præfectos, si qui eorum in gratiam & concordiam redire nollent, ad se haud aliò delegarent. Sumptuarium præterea decretum de certa iudicum mercede promulgauit. Extant multa præclara, vtilis & salutares eius de iure bene dicendo constitutiones at-

que leges. Nec verò ab alijs tantùm iudicia iustè casteque exerceri curavit, verùm etiam ipse in iuredicendo assiduus fuit ac diligens, ita ut teste Eginharto, nonnunquam mane interea dum culcearetur ac vestiretur, non tantùm amicos admitteret, verùm etiam si Palatij Comes aliquam litem dicebat, quæ sine eius iussu definiri atque decidi non poterat, statim litigantes introduci iussit, & velut pro tribunali sederet, lite cognita, sententiam dixerit.

Sanxit etiam ut fures & homicida, & alij huiusmodi criminum rei ad templa & asyla confugientes repererentur, ac ut inde eriperentur. Ac omnino Caroli M. quanta fuerit in iudicij iustitia & severitas illa Vestphalici iudicij constitutio aperte declarat, de qua vide Auentinum.

Hac quoque in parte Henricus Magnus agnatum & prædecessorem illum suum Magnum strenuè seduloque imitatur, qui omni suo studio atque opera enicitur & elaborat, ut parlamenta, fora, tribunalia, iudicia corrupta valdè & adulterata pristino suo splendore atque dignitati restituantur, ut iudices spectatæ fidei, probitatis, integritatis atque sapientiæ desigantur, ut ius cuiusque suum citra προσωποληψίαν καὶ δωροδοκίαν, sine personarum respectu, & munerum acceptione reddatur. Nec verò alijs tantùm hanc iudicariam potestatem permittit ad illam exercendam aptis et idoneis, sed ipsemet in iuredicendo nulli operæ atque labori suo parci. Quibus suis vel vilissimæ & abiectissimæ sortis conditionisq; hominibus facillimi sunt ad illum aditus, pauperum, inopum, orphanorum, viduarum, ne potentum et opulentorum vi atque calumnijs circumveniuntur, circumscribantur & opprimantur, paternam curam gerit, summamq; cautionem adhibet, ita ut huiusmodi hominum miserorum verè asylum, portus atque perfugium dici mereatur. Ut utque igitur imitatus est Constantinum illum Magnum, ad quem infimo cuique facillimus semper patuit accessus. Is quoque cum aulam suam vellet esse quasi asylum innocentie, agram salutis, perfugium atque præsidium miseris & afflictis, constitutionem edidit pro & bono Principe dignam, ut pupilli, vidua,

infirmi, & aliæ personæ, vt appellantur, miserabiles, in suis tantum domicilijs, prouinciæ conueniantur: neque vlllo Principis rescripto possint inuiri aliò pertrahi, ne in ipsius quidem Imperatoris aulam. Ipsi tamen vt integrum sit ac liberum, si alicuius potentiam reformatant, eò recurrere, & aduersarium ad Principis cognitionem atque tribunal reuocare. Vtinam omnes Reges, Principes ac Magistratus Christiani hac in parte, vt etiã in alijs, tres hosce Reges ac Imperatores verè magnos, immò maximos imitarentur potius, quàm Philippum illum Macedonum Regem, qui aniculam quandã ab eo conflagrantem, vt causam suam audiret, à se repulit, dicens, sibi tantum non esse otij, vt audiret vulgi causas. Huic illa, Ne sis igitur, inquit, Rex: quo dicto scitè vereque significauit Regis ac Principis proprium munus esse audire vulgi, & quorumuis vel infimæ sortis hominum causas, cui quidem officio qui desit, illum Regis titulo & honore esse indignissimum. Et certè diuinitus tutela orphanorum, viduarum, & talium personarum, quas potentiorum iniurijs constat obnoxias esse & expositas, Regum & Principum fidei commissa est. Et hæc de iudicijs.

Quintum politicæ & ciuilibus administrationis membrũ sunt Tributa & Vectigalia Publica, in quibus verè Cicero & Reipub. vniuersæ nervos, & belli subsidia, & pacis ornamenta esse dixit, ita vt nullũ sine his, quemadmodum Vlpianus quoq; iuris consultus sapienter quoddam in loco monuit, Imperij tanquam corpus consistere, aut contineri possit. Non tacendum etiam hęc Cor. Taciti grauissimi scriptoris dictum eximium: Neq; quietem gratam sine armis, neq; arma sine stipendijs, neq; stipendia sine tributis haberi posse. Nulla itaque religio vetat aut vectigalia, aut tributa vel imponere subditis, vel exigere, quæ Christus, Apostoli & Ecclesiæ primitiue Christiani Regibus, Imperatoribus, Principibus quantumuis idololatricis et impijs pendenda esse partim exemplo suo, partim verbis docuerunt. Verum in tributis huiusmodi vel imponendis, vel exigendis, vel etiam nonnunquã remittendis iustus et æquus Regibus, Principibus, et Magistratibus est tenendus
modus.

modus. Dent itaq; operã, vt iusto et æquabili modo exigãtur, et quæ ex acta sunt, nõ in vsus priuatos, sed in Reip. vsum impendantur. Non remittere debent vniuersa vectigalia, quod Nerone aliquando cogitasse Sueton. scribit, sed Senatũ, laudata hac eius animi magnitudine, obstitisse, cum diceret, hanc totius Imperij dissolutionẽ fore. Non etiã rigide nimis à quibusuis & quasuis ob res exigenda. Vespasianum legimus pro infami sordidaq; sua auaritia ab ipsis quoq; mendicis non tam tributum, quàm stipem atque aded ex lotio quoque exigere fuisse solitum. Vnde filio eius sordidum & impurum hoc tributi genus reprehendenti, pecuniam ex prima pensione collectã, admonit ad nares, sciscitans, num odore offenderetur, & illo negante: Atqui, inquit, è lotio est. C. Caligulam quoque, monstrum illud naturæ noua, inusitata & inaudita non per publicanos tantum, sed etiam per centuriones, tribunosq; prætorianos, ab omni hominum genere pro edulij, quæ tota vrbe venirent, pro litibus atq; iudicijs, ex matrimonijs, ex lenocinijs, quæstu meretricio, & id generis exigi curauit. Sed detestantes & execrantes boni Principes & Magistratus huiusmodi tributa, contra meminerint dicti Tiberij: Boni pastoris esse condere pecus, non deglubere. Is enim cum haberet & ararium & fiscum valde attritum, & multis bellorum calamitatibus afflictum, remisit populo aliquando partem quandam vectigalis cuiusdam, quod fisco pendi quot annis solebat. Censuisse quidem Iulium quoque Casarem produunt, olim in Senatu tertiam partem tributorum remittendam esse. Sed de alieno liberalis, non populo & Reipublicæ consulendi causa, sed auræ popularis captandæ, & hoc pacto viam sibi ad tyrannidem, quam affectabat, sternendi muniendiq; causa id fecerat. Mediocritatem hanc auream, iustam & æquabilem in tributis Carolum M. legimus adhibuisse, ita vt & tributa atque vectigalia, sicut etiam decimas atque nonas ad Reipublicæ Ecclesiæq; vsum necessarium exigi iusto debitoq; modo curauerit (id quod insignes aliquot eius de thelonijs, de portorij, de vectigalibus, de tributis, de decimis & nonis leges testantur) & tamen ea ipsa in re moderatum sese præbuerit, minimeq; populũ & subditos suos

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

nimis grauibus tributis atque vectigalibus, & rigidis acerbisq; tributorum atque vectigalium exactiōibus onerari, premi ac tantum non opprimi sit passus. Nam ut in tributis sciebat esse Reipub. neruos, ut paulò antiè ex Cicerone dictum est, ita non ignorabat verum esse illud Traiani Imperat. dictum, Fiscum esse veluti lionem, quo increcente, reliqua membra imminui atque contabescere est necesse. Non minor autem hac quoque in parte est Henrici nostri M. laus atq; gloria, qui, licet araria atq; fisci Regij diuturno isto bello ciuili exinaniti sint atq; exhausti, ita ut tributorum & vectigalium, vel nouorum impositio, vel antiquorum exactio non iusta solum, sed etiam penè necessaria esse videatur, tamen Tiberij illius Imperat. cuius paulò antea facta est mentio, imitatione populi sui, quem similiter diuurna ista belli intestini tempestate atq; calamitate exhaustum, & ad extremae egestatis terminos redactum esse nouit, pia Christiana q; commiseratione tactus, illum tributorum & vectigalium onere quibus suis modis curat releuari. Quòd si enim Vlpianus non dubitauit pronuntiare, sterilitatis causam esse iustissimam, propter quam possessores tributis releuentur, quo nomine etiam priuati Domini suis colonis mercedem remittunt, Rex hic iustissimus & pijsimus non minus iustas & aequas subditos suos miserrimos, non vnus, duorum, trium aut paucorum, sed triginta & amplius annorum horrendis miserandisq; direptionibus, depredationibus, agrorum oppidorumq; deuastationibus & depopulationibus diuexatos, afflictos, attenuatos & ateritos, releuandi hoc tributorum & vectigalium onere causas habere se existimat.

Sextum administrationis politicae membrum sunt Aedificia. Regia profectò res est & Principibus digna aedificare, & non minus saepe Dominus domo, quam domus Domino cohonestari ac decorari consuevit. Vnde Martialis duas ob causas optauit diuitias, scilicet ut donet, & aedificet. Sed ut omnibus alijs in actionibus, ita in aedificando non priuatis solum hominibus, sed etiam Regibus, Principibus & Magistratibus tenendus est modus, nec imitandus Nero, qui, ut scribit Suetonius, nulla alia ferè in re Reipub. fuit damnosior, quam quòd in aedificando

cando omnem ferè modum excessit. Sic Reges, Principes & Magistratus nonnulli ædificaturientes, hoc est, insatiabili & insano suo ædificandi studio fiscam, ararium, publicas & priuatas opes exhauriunt (vnde egestas publica & priuata) & sæpè ex subditorum suorum sanguine ædificant, qui clamorem tandem tollit in cælum, Deum ad iram, ad iustam grauemq; vindictam prouocans.

Carolus M. ceu ædilis industrius ac fidelis ædes & ædificia publica cum prophana, tum præcipuè sacra, item pontes, naues, portus, vias fartas cettas conseruari, & vel vetustate collapsas, vel vi tempestatum hominumq; dirutas reædificari & restaurari curauit, qua de re extant aliquot seueræ eius constitutiones, quibus eam curam pontificibus, Episcopis finitimis, prætorib. ac præfectis suis demandauit, & qui dem vt ædes in primis sacras ex bonis Ecclesiasticis refici curent, iisdem præcipit. Deinde Carolus Magnus non superbia, arrogantia, ambitione, sed Dei gloria, charitate erga patriam, Rempublicam & Ecclesiam ductus, ædificia cum sacra, tum prophana ad Ecclesiæ Regniq; decus, dignitatem atq; præsidium, in diuersis Imperij sui partibus extrui curauit, ac quædam inchoauit, quædam etiam perfecit. Basilica Aquigranensis (qua in vrbe nobilissima, olim Vegerra dicta, sepultus iacet) propter amorem Dei & Domini nostri Iesu Christi, & ob honorem sanctæ & æternæ virginis genetricis eius, vt Eginhartus scribit, admirabili opere, proprioq; eius sumptu fuit cõstructa. Pons propè Maguntiam in Rheno ligneus, v. passuum longitudine, qui cum decem annorum spacio constructus, subito & fortuito totus tribus horis ante eius mortem conflagrasset, eum reædificare & lapideum facere constituerat. Palatia duo inchoauit egregij operis: Vnum Nouiomagi (quam urbem recens illustrissimus & omni laude dignissimus Mauritius Comes Nassouius occupauit) super Vnabalem fluuium, qui Bitanorum insulam à parte meridiana præterfluit. Alterum non procul à Moguntiaco seu Moguntia iuxta Ingelheim, vbi nonnulli illum volunt esse natum. Præterea clasibus ædificatis, & per omnes portus & ostia fluminum stationibus & excubijs dispositis, cum Ita-

liam à Mauris, tùm Galliam & Germaniam à Northmannis & alijs nationibus barbaris tutam reddidit. Et vt olim Constantinus Magnus & Byzantium à Septimio Seuero funditus euersum, cùm annis propè centum in cineribus iacisset, erexit & instaurauit, ita vt Imperij, doctrinae, legum ac literarum sedes & custos fuerit (vnde etiam ab illo fuit Constantinopolis dicta) & Augustodunum Heduarum à Gallieno Imp. dirutum restituit, vt ab auctore suo Flavio Constantino Flauia sit appellata: sic Carolus M. Florentiam urbem dirutam reparauit, & florentem verè reddidit.

Henricus M. Galliae & Nauarrae Rex maximo dolore afficitur, quòd Martis vi, impetu & furore multa passim in urbibus, & in agris. splendidißima, amplissima ac magnificentißima cùm sacra, tùm prophana aedificia videt ac audit quotidie deformari, concremari, solo aequari, dirui ac disturbari. Nihil illi contra gratus & optatus esse posset, quàm vt illa sarta tecta manerent. Itaque quocunque potest modo (nisi summa uecessitas & perdita profligataq; quorundam subditorum eius peruicacia illum contra naturam et consuetudinem suam facere cogat) aedificijs quibusuis parcat, cuius quidem rei omnes, qui sub illo, & cum illo, & pro illo militant, ei testimonium perhibent. Non enim sibi cum aedificijs inanimatis, sed cum hostibus & perduellibus obstinatißimis bellandum atque pugnandum esse dicere solet. His adde, quòd vt Carolus M. Florentiam urbem sua liberalitate instaurauit, ita hodie quoq; inter illustrißimum Principem Florentinum, Archiducem Hecuriae, & Henricum M. maxima intercedit amicitia.

Venio ad res actionesq; illius cùm Ecclesiasticas tùm Scholasticas, hoc est, partim ad Ecclesiã, partim ad Scholam pertinentes. Primò ergò religionem Christianam, vt inquit Eginhartus, qua ab infantia fuerat imbutus, sanctißimè, & cum summa pietate ac veneratione coluit. Sic Henricus M. religionem Christianam, quam cum matris penè lacte imbibit, & in qua à teneris vnguiculis institutus fuit & imbutus, sanctè & constantè colit.

Nec verò Christianæ religionis tantum cultor Carolus M. extitit, verum etiam Ecclesia pariter atq; religionis Christiana propagator & propugnator aduersus barbaras gentes à Christiana religione abhorrentes illiusq; odio flagrantis acerrimus & grauissimus. Itaque non tam Regni corporei et terreni, quàm Regni Christi & celestis fines atq; pomeria extendere, proferre ac longè lateq; propagare omnibus opibus atque viribus suis esse conatus. M. Tullius Regum, Principum ac Magistratum munus & officium vno quasi fasce completens. verè sapienterq; dixit, Reipublica benè constituta fundamenta atque membra, quæ tuenda Principibus & vel capitis periculo defendenda sint, hæc esse: Religiones, potestates Magistratum, leges, iudicia, iurisdictionem, fidem, rem militarem, ærarium. Harum rerum tot & tantarum defensore & patronum esse, in quorum numero merito reponendus Carolus Magnus, & eius gentilis & successor Henricus M.) magni ait esse animi, magni ingenij magnaq; constantie. Religionis autem non sine causa primò meminit, propterea quòd illa non modò Ecclesiæ, sed etiam Reipub. (qua sine religione latrocinium potius, quàm Respub, dici meretur) ac omnium reliquarum virtutum esse fundamentum atque caput,

Porro Carolus Magnus religionem Christianam non vi, armis, tormentis, & supplicijs diris ac funestis, sed exemplo vitæ piæ, sanctæ & religiosæ, lenitate, mansuetudine atque patientia, ieiunijs, votis atque precibus, admonitionibus & institutionibus grauib, legibus, edictis ac constitutionibus sanctis, denique Synodus siue Nationalibus, siue œcumenicis & vniuersalibus tuendam, conseruandam, promouendam ac propagandam esse ducebat. Eadem Henrici quoq; M. mens est atq; sententia, idem consilium, idem deniq; conatus pietatis sapientiaq; plenissimus.

Ac quoniam Conciliorum seu Synodorum hîc facta est mentio, certo certius est, vt constat ex primitiua Ecclesiæ historia, antiquos illos Imperatores & Reges Christianos exortis in Ecclesia turbis, schismatibus, erroribus, hæresibus, abusibus, regnantibus & dominan-

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO,

ribus vitijs, sceleribus atq; flagitijs, nihil facius, nihil sanius & salu-
tarius iudicasse, quàm Synodum siue Concilium cogere, in quo tan-
quam in sacrosancto Senatu & parlamento, causa cognita, collatisq;
sententijs, re cum re, causa cum causa, ratione cum ratione collata, con-
trouersie dirimerentur. Hoc illi pacto huiusmodi Ecclesie morbos,
vulnera atque vlcera optimè curari atque sanari posse arbitraban-
tur. Nec vlla his Ecclesie sananda melior illis & salutarior videba-
tur esse medicina. Concilia etenim iusta, legitima & libera Ecclesie
nerui, muri, munimenta, firmamenta: hereseon, errorum, abusuum, sco-
lerum & flagitiorum antipharmaca siue antidota atque remedia ve-
rè meritoq; appellari possunt. Idcirco Licinius impius & improbus
Constantini M. collega, religionis Christiane hostis immanissimus,
omni studio Episcoporum conuentus impedire ac dissipare consueue-
rat, propterea quòd pro sua astutia & calliditate, nihil ad pacem, quie-
tem & tranquillitatem, ad doctrinam religionemq; veram tuendam,
conseruandam ac stabiliendam, ad errores, hereses, schismata cauenda,
euitanda atque tollenda his comitijs utilius, fructuosius & effica-
cius esse cernebat.

Has autem Synodos cum nacionales, cum Catholicas seu Vniuer-
sales indicendi & cogendi potestas iam inde ab Constantini M. tempo-
ribus fuit penes Casares, Imperatores & Reges. Sic Theodosius M.
Constantinopolitanam, Theodosius alter Ephesinam, & Martianus
Chalcedonensem coegit, vt de posterioribus taceam. Id Hieronymi
quoque auctoritate & testimonio comprobari potest, qui testatur, id
suis temporibus non modò factum fuisse, sed etiam fieri debuisse. Cum
enim Synodum quandam, quam obiebat Ruffinus, confictam esse
contenderet: Doce, inquit, quis Imperator eam iusserit congregari: &
alio loco meminit imperialium literarum, quæ Orientis & Occidentis
Episcopos, propter quedam Ecclesiarum disidia, Romam pertra-
xissent.

Carolus itaq; M. cum suis temporibus Ecclesiam animaduertisset
multis nauis atq; maculis esse deformatam, & schismatibus, disidijs,
factionibus,

factionibus, erroribus & hæresibus non paucis laborare. Constantini M. Theodosij M. Theodosij secundi, Arcadij, Honorij, Graciani, Martiani, Valentiniari & aliorum Imperatorum Christianorum (penes quos solos antiquitus Concilia indicendi atq; cogendi erat potestas) exemplo ac imitatione, non vnâ tantum, & alteram, sed v. Synodos siue Concilia reformatoria, vti vocantur, conuocari celebrariq; auctoritate sua curauit, ad Ecclesie pacem & tranquillitatem conciliandam, & antistitum vicia & errores corrigendos & emendandos. Nec verò Synodos hæc Carolus M. solum indici curauit, & cogi, sed etiam illis & interfuit & præfuit, nec in illis se præbuit quasi $\pi\rho\omicron\omicron\pi\omicron\upsilon\varsigma$, sed cum præsentia & auctoritate, tum monitis, præceptis, consilijs suis religiosissimis & sapientissimis eas ornauit & adiuuit.

Hodie Henricus similiter M. nihil magis exoptat & exoptat, quàm vt & Comiticia politica, res politicas & ciuiles, ipsamq; adeò Rempublicam totam constituendi gratia, et sacras siue Ecclesiasticas, res ad Ecclesiam & religionem pertinentes componendi causa, conuocare atq; celebrare possit: quod ipsum statim ab initio suæ successio- nis in hoc Regno sanctè se facturum affirmauit atque promissit. Hoc ipsum vt semper habet in animo, ita semper quoq; habet in ore. Videt enim pro sua prudentia, id non modò vtile esse & fructuosum, sed etiam ad continendam Reipublicæ & Ecclesie disciplinam ferè necessarium. Quamobrem grauius dolet, & agrè molesteq; fert, id sibi per hostes suos non licere, qui ipsius maiestatem, totumq; Regnum effrenata hac indomitaq; sua contumacia ita diuexant, exagitant, perturbant, vt vix ei respirandi, nedum Synodos atque Concilia indicendi & habendi sit facultas.

Quòd si enim antiquis illis temporibus, quibus Carolus M. floruit, quando vita & religio Christianorum non ita erat corrupta, opus erat Synodis atq; Concilijs, vnde Carolus M. non vnum & alterum, sed plura coegit: quantiò magis perditis his nostris temporibus, quibus non vulgi tantum & laicorum, vt vocantur, sed ipsorum Ecclesie antistitum (qui tamen eius lumina atq; columnina haberi volunt) longè cor-

ruptior & vitiosior est & doctrina & vita, opus est huiusmodi Synodorum quasi medicamentis, quibus non modò Romanæ, sed etiam Reformatæ Ecclesiæ, ut vulgò appellantur, reformentur, & à multis neuis atq; maculis repurgentur. Nam si verum fateri licet, non Romanæ solùm Ecclesiæ, sed etiam quæ Reformatæ & Evangelicæ vocari & haberi volunt, reformatione vehementer indigent, cum ipsæ quoq; multis in locis cum vitiorum, scelerum & flagitiorum licentia, tum erroribus, hæresibus, dissensionibus grauissimis laborent. Ecclesiæ itaq; reformationē ceu valde necessariam alij quoq; Imperatores, Cæsares, & Reges Christiani vehementer flagitarūt à Pontificibus Ro. sed nihil ferè adhuc impetrare potuerunt. Sigismundi Imp. quantum hac in re studium exiit, acta eius satis testantur. Is consultantibus quondam secum Cardinalibus nonnullis de Reformatione Ecclesiæ, et dicentibus illam inchoari oportere à Minoribus, festinè respondit, non à Minoribus, sed à Maioribus.

Huius rei testis quoq; est aureus verè libellus centū grauaminum, ut vocant, importabilium à toto Imperio in comitijs Norinberg. anno M. D. X i. Adriano Pont. Ro. oblati. Adrianus, illo accepto, liberè confessus est; turbas atq; mala ista præsentia omnia à Curia Ro. proficisci, ac pollicitus est, se daturum operam, ut reformatio institueretur, & ut morbus inde ad omnia membra emanauit, inde etiam sanitas exoriatur. Sed morbum hunc esse inueteratum, & idcirco pedetentim esse curandum.

Porro caput & fundamentum ut religionis, ita Synodorum & Comitiōrū huiusmodi iudicari debet scriptura Canonica, Prophetica & Apostolica, ad quam ceu normam & regulam certā & rectam omnia dogmata controuersa explorari debent. Sacra enim licet sunt veluti tabula à Deo consignata, quarum oraculis religionis controuersie definiantur, quarum iudicio verum à falso discerni, & ad quam denique tanquam ad regulam non dubiam, incertam, fallacem, sed certam & veram tota Ecclesiæ doctrina exploretur, à qua vel latum unguem, quando de religione agitur, discedere nefas. Si enim ciuilibus iuris di-

Etio scriptis legibus magis regitur, quàm arbitrio Magistratus: Si apud Romanos à Prætoris formula olim iudex datus recedere non potuit in iudicando, quanto minus nos, cum de divinis quæstio eſt, à ſupremi illius noſtri legislatoris & iudicis ſcriptis, legibus, ſententijs ac ſtatutis recedere decet. Id piè ſapienterque olim ſenſit Conſtantine ille Magnus, qui idcirco in Synodo illa Nicana omnium Synodorum & Conciliorum, quæ poſtea acta ſunt, facile principe CCC. circiter patribus ex toto terrarum orbe congregatis, hanc ipſam aureâ legem, quam ſequerentur præſcripſit, cuius hæc ſunt verba, memoria ſanè perpetua digniſſima. Ευαγγελικαὶ βιβλοὶ καὶ ἀποστολικαὶ, καὶ τῶν παλαιῶν προφητῶν τὰ θεοπνεύματα σαφῶς ἡμᾶς ἀχρηστέ τὸ θεῖον φρονεῖν ἐκπαιδεύουσι. Τὴν πολέμιον ἔν ἀπελάσαντες. τὴν ἔριν, οὐ τῶν θεοπνεύτων λόγων λάβωμεν τῶν ζητήματων τὴν πίσιν. Pia, ſancta et ſapiens hæc fuit ſapientis et religioſi illius Imperatoris conſtitutio, quæ multis præterea deinde alijs & Episcopis & Principibus ſanctis vehementer placuit. Ambroſius ad Gratianum Imp. ſcribens: Scripturæ, inquit, interrogentur, interrogentur Apoſtoli, interrogentur Prophetæ, interrogetur Chriſtus. Auguſtinus ſimiliter cum Petiliano Donatiano congreſſurus, hos in prima poſtulat arbitros. Non audiemus, inquit, hæc dico, hæc dicis: ſed audiamus, hæc dicit Dominus. Sunt certè libri Dominici, quorum auctoritati utrique conſentimus, utrique credimus, utrique ſeruiamus. Ibi queramur Eccleſiam, ibi diſcuiamus cauſam noſtram. Idem narrat Theodoſium, cum iuſſiſſet conuenire Synodum Carthaginienſem, in qua Episcopos Donatiani cum Orthodoxis conforent, huic collationi (ut appellabatur) hanc legem præſcripſiſſe, ut ſuperſtitione manifeſta ratio refutaret. Chriſtianos autem imprimis proteſtatos, in ea, quæ cum agitabatur, quæſtione, non niſi ſcripturarum diuinarum teſtimonijs viſeſe velle Conſtantine quoque Pogonatus, cum propter Monotheliſtas Synodum Conſtantinopolitanam coegiſſet, Episcopos, qui conueniant, monuiſſe dicitur, ut poſita contentione verum inquirerent, ex ipſa hæc etiam Bibliotheca Conſtantinopolitana depromptos ſacrarum literarum libros ijs propoſuiſſe.

Eadem igitur fuit Caroli M. mens atque sententia, qui quantum sacris et Canonis literis tribuerit, cum ex eo patet, quod omnes veteris & noui Testamenti libros, librorum imperitia, lectorum oscitantia, interpretum inscitia, & incuria temporum deprauatos, ad amissimam veritatem, & fontem correxit, & quod nouum Testamentum non dubitauit in linguam Germanicam conuertere: tum ex n. ulis, quae allegari possent, praclaris luculentisque eius sententijs. Huiusmodi est illa in praefatione libri scripti aduersus Synodum septimam de idololatria. Ibi grauissimè inuehitur in illos religionis Ecclesiaeque antistites, qui, ut inquit, postposita sana sobriaque doctrina, & parui pendentes illud Apostolicum, si quis Euangelizauerit vobis praeter id quod Euangelizatum est, etsi angelus sit, anathema sit, & transgredientes contra Prophetica instructione terminos maiorem, per infames et ineptissimas synodos Ecclesiae inferre conantur, quod nec Saluator, nec Apostoli intulisse noscuntur.

Sic Henricus quoque Magnus secundum verissimam hanc praescorum illorum Ecclesiae & Republicae Christianae Imperatorum & Patrum, Episcoporumque sententiam, sanctam diuinam & Canonice scripturam sentit & iudicat, quarumuis de religione controuersiarum iudicem, & arbitram esse optimam ac perfectissimam, & ad illam ceu lydiu lapidem quamuis doctrinam esse explorandam, ad hunc Canonem (vnde sic dicta est) hoc est, normam atque regulam diuinam & caelestem, & religionem, & Ecclesiam, eiusque doctorum & pastorum vitam pariter atque doctrinam conformari, & si opus sit, reformari debere. Ex hac si quis illum ipsum alicuius erroris, haereseos, superstitionis, opinionis praeuae conuicerit & meliorem sanctioremque doctrinam edocuerit, publice libereque professus iam aliquoties est, & adhuc proficetur se pia debita iustaque cum erga Deum, tum erga homines (meliora cum docentes) animi gratitudine libentissimè, deposita abiectaque ea, in qua sit natus, educatus & institutus à teneris vnguiculis, religionem, aliam ambabus, quod dicitur vlnis, magna cum animi laetitia amplexurum, culturum, & quibusuis

quibusuis alijs eiusdem amplectenda & colenda fidelem auctorem, suasorem & impulsorem futurum.

Iam verò cum ad religionem & Ecclesiam bene docendam, regendam & moderandam certi requirantur homines, quorum necesse est, ut & iusta legitimaque sit vocatio, & sana doctrina, & sancta religiosaque vita: cumque totum eorum munus seu ministerium sacram, & Ecclesiasticum partim in verbi diuini prædicatione, partim sacramentorum, quæ à Christo instituta sunt, & disciplinæ iusta legitimaque administratione consistat: cum denique ad hæc omnia obvianda requirantur, & loca siue templa, & dies certi, & vasa seu instrumenta sacra, de his omnibus extant quædam eiusdem Imper. gloriosissimi constitutiones, quæ partim ex Canone sacrarum literarum, partim Conciliorum cum antiquorum, tum recentium, quæ illius auspicijs & auctoritate habita sunt, Canonibus atque decretis fuerunt deprompta.

In Episcoporum igitur primò omnium, seu pastorum & præsidum Ecclesiæ delectu atque vocatione summam religiosamque curam & cautionem adhibuit, ne quis ad augustum & sacrosanctum illud munus nisi dignus, hoc est, spectata probatæque cum doctrina & eruditionis, tum pietatis & probitatis vir ascisceretur. Hæc de re sic Auentinus. In Episcoporum senatum, inquit, haud temerè quenquam adlegit: eruditionem atque bonitatem in illis cooptandis potissimum spectauit: Neminem nisi iam antea sibi probatum, probeque cognitum creauit. Nam eum ordinem ad pristinum modum & Canonem à S. Paulo præscriptum reuocauit. Contrà curiosissimè cauit, ne quis auarus, ambitiosus, luxuriæ perditus, vnuquam ad Episcopalem dignitatem eueheretur. Hyldegarde itaq; Regiæ & coniugi sua dilectissimæ, ac nonnullis alijs aulæ proceribus pro sacrificulo quodam rogantibus, respondit. Idoneo etsi pauperi iam destinavi: Imperatorem mentiri aut falli non decet, ut obrudat superis, cum vitam, mores, ingenium ignoret, & tanto ne oneri par sit, comperit non habeat. Quamobrem Episcopum Moguntinũ lituum aureũ, distinctũ gemmis, Casarei

instar sceptri v'surpasset, seu'riſſima oratione obiurgauit: eidem auariciam & ſuperbiam pro concione palàm ac publicè exprobrauit: indignabundus, et clamitans, en, ait, pastores nostros crucè Christi professos, qui sp'eta pascendarũ ouium cura ac solitudine, ostentatione, pompa, opibus, Imperatorem quemus vel opulentiſſimum laceſſant. Præterea quondam pridie feriarũ Martinaliũ designatũ Episcopum, quòd in auctus tanta dignitate, amicis cœnam exhibens, & vti fit, vino somnoque sepultus, sacris non interfuerat, rursus sacerdotio mouit: intolerabilem negligentissimũq; fore ratus, qui primo die sibi non temperaret, et sui non compos Deum ad iracundiam prouocaret. Idem alium ob Pontificatum sibi donatum læticia gestientem, & ab humo absque scamno, siue supedaneo vno impetu alacriter in equum insilientem, reuocauit: Vales, inquit, vt video, viribus, & eques haud malus es: opera itaque tua in bellis, vbi virtus tua enitescat, indigeo. Proinde ignobili & imbecillo ouium gregem Dominicũ relinque. Idem Imperator monachis & sacerdotibus præcepit, vt literis operam sedulo darent, rectè & emendatè scriberent, in contubernijs & adibus suis pueros diligenter fideliterque docerent. Sanxit præterea, vt Pontifices officio publicè in templo plebem docendi fungerentur, & vt sacerdotes auariciam, gulam, cauponas, negotia prophana, mulierum familiaritatem consuetudinẽq; euitarent, aut sacerdotio cederent, & tribu mouerentur. Nulli plures Ducatus, præfecturasque aut sacerdotia conceſſit, dictitans sibi alios quoque beneficijs demerendos ac deuinciendos esse.

Carolus igitur M. non nisi aptos & idoneos ad Ecclesiasticum munus, hoc est, cum doctrina & eruditione, cum pietate & vita morumque probitate ornatos & instructos & ipse delegit, & delegi voluit, contra homines ineruditos, inscios & ignaros literarum, auaros, ambitiosos, gulosos, ebriosos, mulierosos ac libidinosos, otiosos, pigros, à sacrosancto hoc munere remouendos ac repellendos esse duxit. In vita atque moribus Episcoporum sacerdotum, monachorum cum ad Canonem Apostolicum et Propheticum, tum ad Canones et regulas Conciliorum

ciliorum reuocandis & reformandis plurimum operæ atque studij posuit.

Idem est studium, idem propositum atq; conatus Henrici M. qui vt ad politica, ita Ecclesiastica munera, non nisi cognita per spectatâ sapi- entia, prudentia, doctrinâ, fidei, pietatis, probitatis, temperantiæ, continentiæ, fortitudinis viros prouehi ac promoueri, & contra vitij, sce- leribus & flagitijs infames non modò ab his muneribus, honoribus, & dignitatibus abdicari, verùm etiam dignis meritisq; pœnis affici ac coerceri. Vult & id quidem summa ratione, iustaq; de causa non modò Reformata, sed etiam Romanæ religionis antistites, vt episcopos, sa- cerdotes atq; monachos vitam moresq; suos, præcipuè quidem ad Cano- nem Apostolicum & Propheticum, ad regulam S. scripturæ, deinde e- tiam ad illos ipsos conciliorum & patrum, de quibus multùm glorian- tur, canones atque regulas, in quas iurarunt, componere, contraq; illo- rum canonum atque regularum violatores puniri, & muneribus sti- pendijsq; suis priuari.

Carolus M. voluit Episcopos, sacerdotes & monachos literis om- ni studio incumbere, vt sint ὁ δὲ ἀξιολογῶν, hoc est, qui & pueros priua- tim in cōubernijs & ædibus suis erudire ac instituere, & publicè popu- lum docere possint. Eadem est planè Henrici M. voluntas, eadem sunt eius mandata atque præcepta.

Carolus M. diem Dominicam, dies festos & solennes, Christo Ser- uatori nostro dicatos, vt Natalem, Circuncisionem, Epiphania, Re- surrectionem siue Pascha, Ascensionem, Pentecosten & ipse, in bello quoque & in castris, celebrauit, & celebrandos esse sanxit. Idem Hen- ricus M. facit, & fieri præcipit atq; mandat, ad recolendam pia gra- tiaq; mente beneficiorum meritorumq; Christi salutarium memoriam. Quod autem præterea, teste Auentino, sacros religiososque dies, & in ætate S. Ioan. Baptiste, S. Petro et Paulo, in hyeme S. Martino (cu- ius sacra secum ferre Reges Franci consueuerant) Andrea, Stephano, Ioanni Euangelistæ, infantibus ab Herode contrucidatis adiecit, hos quidem & alios innumeros dies festos Carolus M. à Ro. religionis cul-

coribus celebrari permittit, ipse verò dies festos soli Deo & Christo $\text{\textit{\Delta\textit{\alpha}\textit{\nu}\textit{\rho}\textit{\omega}}}$ & dicandos, & in eius honorem celebrandos veris legitimi-
 nisq; religionis et pietatis exercitijs esse ducit, eosq; libenter et summa-
 cum religione colit: dierum autem festorum & multitudinem, de qua
 multi olim viri pij & religiosi grauitèr conquesti sunt, ceu otij, ludo-
 rum, libidinum, amorum causam & occasionem refecandam, & abu-
 sum cum superstitosum, cum luxuriosum, qui varius & multiplex
 hodie est inter Christianos, tollendum esse censet.

Praeterea Carol. M. vt dies, ita loca & aedificia certa ad pios coe-
 tus colligendos, ad rem diuinam faciendam, ad religionem cultumq; di-
 uinum exercendum fieri & destinari curauit, & ipse quidem sacras ali-
 quot aedes atq; templa suis sumptibus, deinde ab alijs aedificari curauit,
 adhuc vel vetustate collapsa, vel vi iniuriarum hominum ac tempesta-
 tum diruta refici & instaurari praecipit, qua de re supra quoque dictum
 est. Inter aedes autem illas sacras principem facile locum obinet tem-
 plum illud, in quo eius est sepulchrum, Aquigranense, Deipara vir-
 ginis, mirae pulchritudinis, magnificentissimum & sumptuosissimum,
 quod auro, argento, luminarijs atq; ex aere solido cancellis & ianuis
 ornauit, ad cuius structuram columna marmorea (cum aliunde habere
 non potuisset) Roma, et Rauenna maximis sumptibus fuerunt aduectae.

Verum vt olim Constantinus M. ita Carolus quoq; M. in talium sub-
 structionum nimio splendore & superuacaneo ornatu, seu luxu sum-
 ptuosior videtur fuisse & profusior, modumq; ferè excessisse. Sed id vi-
 rio vertendum Episcopis illius aetatis, qui munificos illos Principes,
 non modò non, sicuti par erat, admonebant, vt modum hac in re serua-
 rent, sed etiam immodicam ea in re profusionem laudabant.

Henricus M. improbata atq; damnata & Persarum barbarie,
 apud quos Xerxes, Magis auctoribus, omnia Graeciae templa inflam-
 masse dicitur, & Zenonis Stoici, Diagora & Theodori Epicureo-
 rum & Atheorum, omnem templorum vsum tollentium sententia: tem-
 pla aedesq; sacras ad conuentus Ecclesiasticos, & ad rem diuinam ex-
 praescripto verbi diuini faciendam vtilis esse exstimat; templa am-
 pla, splendida, magnifica, sumptuosa, auro, argento, ebore, marmore.

resurgencia (quorum in utroque Gallia et Navarra Regno tanta est copia, ut nova extruere non sit necesse) siue Romana, siue Reformata religio in ijs colatur et exerceatur, sacra recta tueri studet, eaq; à nonnullis vtriusque religionis cultoribus insano præcipitiq; quodam zelo, seu furore potius diripi, expilari, deformari, dirui ac destrui egré fert ac moleste. Idem tamen templa hæc & altaria secundum sacram scripturam, secundum Ecclesiæ, quæ ante Christi aduentum in carnem fuit, morem et consuetudinem, secundum S. Augustini sententiam atque iudicium non creaturis, sed soli Deo Creatori, qui vnus est & Essentia, trinus hypostasi, dedicanda & consecranda esse censet. S. Augustini hæc de re sententia luce meridiana clarior exeat lib. 1. ca. 11. contra Maximinum Arianorum Episcopum his verbis expressa.

Nonne si templum, inquit, alicui sancto excellentissimo, de lignis & lapidibus faceremus, anathematisarentur à veritate Christi et Ecclesiæ Dei? Quoniam creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ vni tantum debetur Deo. Si ergo sacrilegi essemus faciendo templum cuiusq; creaturæ, quomodo non est verus Deus, cui non templum facimus, sed nos ipsi templum sumus? Idem lib. v. 111. de Ciuit. Dei, cap. xxv. Nec tamen, inquit, nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra et sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Idem pater ille docet lib. xx. de Ciuit. Dei, c. xx. Et lib. de vera religione, c. vlt. Non sit nobis religio, inquit, cultus hominum mortuorum. Quia si pie vixerunt, non sic habentur, ut tales querant honores, sed illi à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur merito sui nos esse consortes. Honorandi ergo sunt propter imitationem, non adorandi propter religionem. Si autem male vixerunt, ubicunq; sint, colendi non sunt. Et paulo post: Hoc etiam ipsos angelos, & excellentissima Dei ministeria velle credamus, ut vnū cum ipsis colamus Deū, cuius contemplatione beati sunt. Quare honoramus eos charitate, non seruitute, nec templa eis construimus. Nolunt enim sic honorari à nobis, quia nos ipsos, cum boni sumus, templa summi Dei esse nouerunt. Hæc ille, quæ Car. M. qui æstidius fuit librorū S. Augustini lector, et quasi belluo, ignorare non potuit.

Præterea Henricus M. templorum vera ac Deo gratissima ornamenta esse existimat, non æs, aurum, argentum, marmora, eboræ, gemmas, luminaria, cereos, organa, vasa vestesq; preciosas, imagines, statuas, acque simulachra, sed oracula divina, sacramenta, preces, vota, eleemosynas, aliasq; huiusmodi actiones sacras, quæ secundum sacra scripturæ canonem in illis peraguntur ac celebrantur, & quidem peragi ac celebrari debent. Non igitur in templorum & basilicarum magnificentia & ornatu, sed in virtutibus & operibus sanctis religionem veram consistere existimat. Vnde etiam Carolus M. in libro illo suo contra imaginum cultum sic scripsit: Nam quid nam sancti patres, ut ceteros taceam, Paulus Antonius, Hilarion, vel omnis Anachoritarum, siue Eremitarum caterua, qui decorem basilicarum, siue imaginum depictarum non habuerunt, sed in quibusdam tuguriolis suas Deo animas dedicauerunt, idcirco sancti non sunt, & ideo aut non diligebant decorem domus Domini, aut locum habitationis gloriae Dei flagranti pectore contemplari non desiderabant, quia imagines non habebant nec adorabant? Intra se etenim sicut & cetera sancta anima templum Dei, & locum habitationis gloriae eius habebant, dicente vase electionis templum, ut Dei sanctum esse, quod estis vos. Idem paulo post, Domus Dei decorem non in imaginibus materialibus sed in virtutibus resurgentem licet videre. His congruunt illa Hilarij Episcopi Pictavorum in libro contra Auxentiū Mediolanensem sub finem. Vnum moneo, inquit, caueo Antichristum. Malè enim vos parietum amor cepit, malè Ecclesiam Dei in tectis ædificijsq; veneramini, malè sub his pacis nomen ingeritis, an non ambiguum esse in his Antichristum esse sensurum? Montes mihi & sylvæ, & lacus, & carceres, et voragines sunt tutiores, in his enim Prophetæ aut manentes, aut demersi Dei spiritu prophetabant.

Carol. præterea M. ut ad illum rediret, teste Eginharcto, sacrorum vasorum ex auro et argento, vestimentorumq; sacerdotum tantam in templo illo Aquigranem copiam procuravit, ut in sacrificijs celebrandis, ne sanitoribus quidem (qui ultimi Ecclesiastici ordinis sunt) privato habitu ministrare necesse fuerit.

Hen-

Henricus M. non contemnit quidem aut damnat vasorum aureorum & argenteorum, in sacrosanctæ Eucharistiæ (quam veteres sacrificium vocarunt, quod vnius sacrificij Christi ἰδανικῆς ἦν μνημόσυρον, id est, monumentū, signū, sigillū atq; pignus) celebratione. Idem tamen religionem non in auri, argenti, eboris ac marmoris, vasorum & supellectilis sumptuose & pretiosa, sed in virtutū operumq; bonorum splendore ac nitore consistere, nec vasis & vestibus preciosis & splendidis, sed animis, meditationibus, precibus, votis ieiunijs, elemosyis Deum placandum esse persuasissimum habet. Non est nescius Christum, Apostolos, Episcopos & Christianos Apostolicæ & Primitivæ Ecclesiæ vasis ac vestibus simplicibus, frugalibus moderatūq; contentos, ijsq; in externi cultus administratione, vsos fuisse. Satius deniq; longè & ad Deum placandum efficacius esse existimat, secundum antiquum illud Bonifacij dictum, Episcopos potius & auditores (qui vasa sunt & templa Dei spiritualia) esse aureos & argenteos, id est, virtutibus quous auro & argento preciosioribus vestitos & ornatos, quàm aurea & argentea habere pocula atq; vasa.

Carolus M. curabat, Eginharto teste oculato, vt omnia, que in templo gerebantur, cum quàm maxima fierent honestate: edituosq; ad monebat ne quid indecens aut sordidum aut inferri, aut in eo manere permitterent. Ita Henricus M. omnem dat operam pro eximia sua pietate, vt omnia in Ecclesia & domo Domini εὐτάξις καὶ εὐοχημότως, hoc est, ordinatè, decorè, decenter, religiosè reuenterq; iuxta regulam ac normam verbi diuini fiant ac celebrentur, Ecclesiamq; ab omnibus hæreseon, errorum, superstitionum sordibus ac fæcibus repurgandam, summamq; cautionem adhibendam esse censet, ne affectus, gestus habitusq; sordidos & indecoros in templum Dei inferamus, atque ita illud polluentes Deum ad iram iustam grauēq; prouocemus. Vt Christus sacrorum mercatores & negotiatores cum supellectili sua flagellis ex templo eiecit: ita omnes rerum sacrarum nundinationes & negotiationes, omnes errorum, hæreseon, superstitionum sordes & quisquilias ex Ecclesia seu domo Domini cupit exturbari.

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

Miretur autem non nemo in tam diligenti & accurata explicatio-
ne vasorum, vestimentorum, luminarium & aliarum huiusmodi or-
namentorum, quorum constat Carolum Magnum admodum, seu su-
pra potius modum (si verum fateri licet) fuisse cupidum, nullam ab
Eginharco & alijs imaginum, statuarum & simulachrorum, quæ fie-
ri fabricariis curavit, mentionem fieri. Verum mirari quis desinet, si
temporum illorum statum, & Caroli M. de imaginibus iudicium, sen-
tentiam actionesq; consideraverit.

Constat enim ex historia Ecclesiastica, Caroli Magni temporibus
ac postea quoque (ut etiam hodie) graues, acres, acerbæ & cruentas
inter Christianos, tanquam viuas Dei imagines, de imaginibus & si-
mulachris contentiones ac dimicationes excitasse: inter Græcos E-
piscopis quidem imaginum cultum docentibus ac præcipientibus, Im-
peratoribus verò, ut Philippico, Leone Copronymo, Leone Isaurico,
Constantino Leonis Isauri filio seu nepote, eundem damnantibus ac
prohibentibus. Itaque habitæ sunt aliquot Synodi œcumenicæ sibi in-
uicem contrariæ & repugnantes, quarum aliæ imaginum vsum cul-
tumque damnarunt, aliæ approbarunt, ac contrarium sentientes da-
mnarunt, dirisq; deuouerunt. Atque hoc quidem triste & funestum
inter Constantinopolitanam & Romanam Ecclesiam disidium atq;
certamen viris sapientibus & cordatis diuortij illius atque distra-
ctionis, quæ consecuta est, Imperij Orientalis & Occidentalis, &
translationis Imperij Occidentalis, ad Carolum M. & Francos vi-
detur ansa & occasio fuisse. Tandem Irene Leonis IIII. vxor, Con-
stantini filij sui pupilli Imperium tutoris nomine administrans, spe
recinendi, vel recuperandi Imperij in Occidente, Adriano Pont. Ro.
adulandi causa, v. 11. Synodum Constantinopolitanam coegit, qua de-
cretum est, imagines non modò habendas esse ad vsum historicum,
sed etiam necessarias esse ad cultum diuinum, illasq; idcirco veneran-
das, adorandas, osculandas, colendas, cereis, suffitu, & similibus riti-
bus honorandas esse. Hæc verò est Irene illa (quam Erida verius,
seu

seu Erynnim, quàm Irenem, ob immanem crudelitatem, ambitionem & contentionis studium appellaueris) quæ Constantini VI. soceri sui (qui Leoni patri succedens anno Domini, D. C. C. LV. Synodum Constantinopolitanam Synodo Ro. sub Gregorio III. oppositam coegerat, qua imaginum usus simpliciter damnatus fuit) corpus effossim publicè cremari, cineresque in mare dispergi iusserat, quæ Constantino filio suo, cui Caroli Magni filia desponsata fuerat, quique patris imitatione statuas deijci & exuri curauerat, oculos eruit, & in squalenti carcere varijs excruciatum tormentis vita sua priuauit. Verùm ipsa quoque ab Imperij gubernaculis remota, & in cœnobium detrusa à Nicephoro, vitam ibi finiit.

Postremò contra hanc ipsam Synodum septimam Constantinop. Carolus M. (vt ad illum redeamus) cum Adrianus Pontifex Ro. per legatum suum acta istius Synodi septimæ ei misisset, vt ea auctoritate sua ab Episcopis Germaniæ & Galliæ approbari curaret, ipse contrà aliam Synodum Francofurti anno, D. CC. XCIII. conuocauit. Illa autè Synodo Francofurtiana (vt antiqui historici, Eginhartus, Regino, Adon, Amonius, Blondus, Auentinus, Himmarus communi consensu testantur) Synodus septima ceu Pseudosynodus et iconolatræ damnata, & eius decreta de imaginum cultu, rescissa fuerunt. Adhæc infelix illa Felicianæ heresis (quam Felix Vrgelitanus, & Eliphandus Tolercanus Episcopus defendebant) quæ Christum secundum humanitatem adoptiuum Dei filium esse statuebat, similiter damnata fuit. Conscripserunt etiam esse Pseudosynodi illius septimæ iusta refutatio, quæ sub Caroli Magni nomine edita fuit. Hi verò libri Caroli Magni continentes acta Synodi Francofurtianæ de imaginibus, tandem in Gallia ab Episcopo Tilio in lucem fuerunt editi. Cum ijs coniunctus esse Paulini Aquileiensis Episcopi aduersus Felicem Vrgelitanum & Eliphandum Tolercanum Episcopos libellus, heresis illius Felicianæ à Felice auctore suo infelice sic denominatæ refutationem continens.

Quoniam autem hodie quoque de imaginibus & statuīs grauiſſima eſt inter Chriſtianos contentio, & plurimi proram & puppim, vt ita loquar, religionis cultusq̄, diuini in imaginum ſimulachrorumq̄, vſu at que cultu collocant, ita vt, quemadmodum olim Laſtantius dixit, nul lam ibi eſſe religionem, vbi ſit ſimulachrum, ita contra nulla illis religio, vbi nulla eſt imago ſeu ſimulachrum, eſſe videatur, operæ precium duxi ſelectiores & illuſtiores quaſdam ex illis Caroli M. libris ſententias excerpte & ſubiicere, ex quibus facile, quæ Caroli M. de imaginibus fuerit ſententia acque iudicium, colligi poteſt, quæ viris religioſis & ſapientibus dijudicanda relinquo. Carolus autem M. in illis libris quaſi arbitrum agens ac mediatorem, vt ita loquar, imagines ſerendas quidem & tolerandas, in Eccleſia ad ornatum, & rerum geſtarum memoriam, nec indiſcreta & incauta, vt ſepè loquitur, proccacitate, ſiue zelo frangendas aut demoliendas eſſe, ſed tamen nullo pacto eaſdem colendas & venerandas eſſe ſtatuit, reſellit ſimul & reſutat argumenta, quibus aduerſarij iconolatricam, id eſt, imaginum cultum & venerationem confirmare atque ſtabilire conabantur, quibus etiam noſtra ætatis iconolatricæ vtuntur. Libri illius titulus ſeu inſcriptio eſt huiusmodi: Opus illuſtriſſimi & excellentiſſimi, ſeu ſpectabilis viri, Caroli, nutu Domini, Regis Francorum, Galliam, Germaniam Italiamq̄, ſiue harum finitimas prouincias, Domino opitulante, regentis, contra Synodum, quæ in partibus Græciæ, pro adorandis imaginibus, ſtolidè ſiue arroganter geſta eſt.

In imaginibus artificum induſtria formatiſ, quæ ſpectatores ſuos plerumq; ob rerum geſtarum memoriam inducunt in admirationem, adoratores verò ſemper in errorem. Non enim mediocriſ eſt error, eum aliud adoratur religionis cultu, quàm is qui dixit, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruiſ.

Imagines pro voluntate artificis plura ſe demonſtrant agere, cū nihil agant. Nam cum videntur homines eſſe cum non ſint, pugnare cum non pugnent, loqui cum non loquantur, audire cum non audiant, cernere cum non cernant, innuere cum non innuant, palpare cum non palpent, &c. huiuscemodi, conſtant figmenta artificum eſſe, non eam veritatem, de qua dictum eſt, & veritas liberabit vos.

Imagines nanque eas ſine ſenſu & ratione eſſe, verum eſt: homines autem eas eſſe falſum eſt.

Imagines ſecundum veritatis indagatricem rationem profiteri compelluntur,

tur, nec veritatis capaces, nec sanctas dici debere: quoniam quidem & pretio sunt inæquales, quo sibi met & per comparationis gradus præferuntur, & sanctitas & veritatis meritò æquales, qua omnes omnino carent.

Non imagines, inquit Petrus, sed fraternitatem diligite, nec subditi estote picturis, sed omni humanæ creaturæ, & Dominum Christum sanctificate non imaginibus, sed in cordibus nostris instituit.

Dementissimum sanè, & ab omni ratione seclusum est, hoc ad astruendam imaginum adorationem in exemplum trahere, quod Abraham populum terræ, & Moyses Ietro sacerdotem Madian leguntur adorasse: cum videlicet plerunq; sancti viri per humilitatem, quando placuerunt homines salutationis gratia adoraverint, plerunq; ne ab alijs adorarentur humiliter refugerint, plerunq; rigore suæ sanctitatis erecti, superbos quosque adorare contempserint. Imagines verò nusquam nec tenuerit quidem a adorare conati sunt.

Glorientur illi in imaginibus: nos autem gloriemur in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem nobis mundus crucifixus est, nosq; mundo.

Quæ sit differentia crucis Christi & imaginum pictorum arte pictarum, vel quanto mysterio crucis imaginibus emineat, siue quomodo humanum genus, non per imagines, sed per crucem Christi redemptum sit (quæ duo illi vel paria, vel æqualia putant) in sequentibus loco suo, Domino fauente, explicabimus.

Vt imaginum adorationem, in quarum amore eorum mens penderet, & totius sanctitatis propositum est, stabiliant, plurima verba vel sensus, quæ ad aliud pertinent, in adorationem mutare affectant.

Quis tam hebes tamq; est demens, vt non solùm habendarum, sed etiam adorandarum imaginum insolentissimum vsun, horum tam terribilium tamq; insignium mysteriorum comparatione conetur adstruere? cum istæ nil aliud innuant, nisi interdum rerum gestarum ordinem, interdum non gestarum, sed factarum mentiantur errorem.

Quod verò dicunt, per adsimilatam picturam videre exitum conuersationis sanctorum virorum, quantæ sit absurditatis quantæq; dementiæ, penè infinitum est persequi: cum videlicet in imaginibus non possit sanctæ conuersationis virtus videri, sed solummodo illæ materiæ, quibus ipsæ imagines formatae sunt. Num quid nam virtutes & meritòrũ insignia, quæ illis vtique in subiecto fuerunt, hoc est, in animo, in his velut in subiecto quodam videri possunt? cum tamen in his non sit anima, quæ subiaccens esse possit virtutibus, in subiecto autem istis, hoc est, in materiali corpore quodammodo colores sunt, virtutes autem his nec de subiecto, nec in subiecto esse possunt: nũ quid igitur sapientiam & eloquentiam in istis cernere possumus, quam plerique illorum habuerunt? Num quid nã prudentiam aspiciere in istis valeamus, per quam agnitio veræ fidei & scientia diuinorum apicem in illis fuit: per quam tremendum illud intelligentiæ genus in diuinis libris à prudentibus intelligitur.

Spes eorum qui salutem suam in imaginibus ponunt, ab Apostolo reprobat, qui spem non in his quæ videntur, sed in his quæ non videntur esse differit.

Falsæ spei ludificatione deluduntur, qui ita se manu factarum imaginum inspectione sanandos arbitrantur, sicut Israeliticus populus illius ænei serpentis inspectione ab ignitarum pestium mortiferis ictibus sanabatur: præsertim cum illæ

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

vt fieret, Moyſi à Domino imperatum eſt: hæc verò vt fiant, nullius ſcripturæ textus ſit inſtitutum.

Cui ſerpenti cum vidiffet Ezechias Rex iuſtus incenſa adolere, & quaſdã cul-
turas exhibere, magnaque ex parte populum periclitari, tanto perſuaſum errore,
eum non diſtulit frangere, quem & per legiſlatorem ad profectum nouerat con-
ditum fuiſſe, & à populo cernebat celebrari vano cultu & ſuperſtitioſa religione.

Iam verò quia ſe imaginum inſpectione ſaluandos credunt, ſicuti ſerpentis in-
ſpectione Iſraeliticus populus à ſerpentium morſibus ſanabatur, ſi qua fortè eis
quædam corporis inclementia acceſſerit, recurrant ad imagines, eaſq; aſpiciant,
quatenus dum illarum inſpectione minimè ſanati fuerunt, reuertantur ad Domi-
num, & ab eo ſanitatẽ ſe accepturos credant, qui totius ſanitatẽ & vitæ eſt
auctor.

Per Apoſtolos etiam ſacroſanctis chariſmatibus referta, & dogmatibus edo-
cta, non imaginum fucus vel quibuslibet ſuperſtitioſis rebus, ſed & fide & operi-
bus Dominum quærere non deſiſtit Eccleſia. Deum David, inquirendum docuit
per Domini timorem, non per imaginum adorationem: & eum qui vult vitam, &
cupit videre dies bonos, non imagines adorare, ſed labia à dolo, & linguam à ma-
lo inſtituit cohibere. Nec picturam colere docuit, ſed declinare à malo, & facere
bonitatem: inquirere pacem, & ſequi eam uſquequaque permonuit. Lumen ergo
vultus Domini, quod ſuper nos ſignatum eſt, non in materialibus imaginibus eſt
acciipiendum, quæ vtiq; ſicut & cæteris dignitatibus, ita etiam lumine carent.

In imaginum ergo adoratione, vbi nullus profectus, nullum emolumentum,
nulla vtilitas eſt, ſumma vanitas eſſe credenda eſt. Ob quam ſtaruendam & mu-
niendam quicumq; conuentus faciunt, & concilia adgregant, & eas proſus adora-
re inſtieunt, procul dubio vana loquuntur, vnusquisq; ad proximum ſuum.

Vndè liquidò patet, quòd probroſo imaginum inſtigantur amore, qui ob ea-
rum abolitionem, ea quæ de perfidis Iudæis per prophetam dicta ſunt, parenti-
bus ſuis non erubescunt adnẽtere, & eiſdem iaculis ciues perſodere, quibus Pro-
pheta eccleſiæ, imò Chriſti hoſtes noſcitur perſodiſſe.

In pleriq; ſcripturæ ſanctæ locis, cum domus Dei legitur, non parietes, nec
quædam materialis ædificatio, ſed ſpiritalis & inexiſtimabilis Dei intelligenda eſt
habitatio: quorum ſenſuum archanis illorum mens penitus ieiunat, qui decorem
domus Domini non Eccleſiæ exiſtimant virtutes, ſed materiales imagines.

Hunc excellentiſſimum ergo, & cœleſtis patriæ decorem dilexerat vir ille
ſanctiſſimus Ap. Ioannes, non imaginum & colorum fucos, non materialium pi-
cturarum ſimilitudines: ob hunc decorem, non ob materiales figuras, quaſi quo-
dam intolerabili deſyderio reſolutus erat, cum dicebat, hæc memoratus ſum, &
effudi in me animam meam: quoniam ingredior locũ tabernaculi admirabilis uſq;
ad domum Dei.

Domus Dei decorem, non in imaginibus materialibus, ſed in virtutibus ſpi-
ritalibus refulgentem eſſe videmus.

Nos patrem in ſpiritu & veritate adoramus, nec illorum exemplum imita-
mur, qui Deum eiſq; ſanctos in imaginibus adorare conantur, quia Prophetam
magnum habemus Ieſum Chriſtum.

Adoramus igitur in monte ſancto eius, non imagines vel quaſdam ſuperſti-
tioſas.

iosas res, sed eundem Dominum, qui illius montis caput est, & ut eundem montem acquireret, non solum nasci, sed mori dignatus est.

Deus Moyli dixit: Non videbit me homo & vivere potest: qui si inuisibilis est, imò quia inuisibilis est, necesse est, ut incorporeus sit: & si incorporeus est, necesse est, ut corporaliter pingi non possit: igitur inuisibilis est, & incorporeus prorsus, corporalibus materijs pingi non potest.

Magna quidem sunt Christianæ religionis instrumenta, quæ quanquam ex fidei soliditate, & dilectione Dei & proximi pendean, singillatim enumerare longissimum est: inter quæ nullum penitus locum imaginum cultus & adoratio tenent: quoniam quidē nullo antiquitatis instituuntur documento, vel fulciuntur, &c.

Cum ergo sancti viri, & Deo per omnia accepti, vana obsequia hominum deuitauerint, sicut Paulus & Barnabas Lycaonem superstitiosa obsequia deuitasse noscuntur, & Petrus Cornelij deuotam venerationem spreuerit: angelus etiam in Apocalypsi Iohannem, ne se adoraret, prohibuerit, quis eos credat imaginum adoratione delectari: aut picturarum obsequijs demulceri: aut qualiter ad eos honorificis exhibitus, quæ nec de illorum corpore seu vestibus sunt, sed pro captu ingenij cuiusq; ab artificibus præparantur, poterit peruenire? Non enim deliniuntur pictorum operibus, qui cum Christo regnant in cœlestibus, nec ambiuntur opificibus in tabulis siue in parietibus pingi, qui à Christo in libro vitæ meruerunt adscribi.

Dominus namq; & saluator noster non ait, quàm diu fecistis imaginibus, sed quam diu fecistis vni de minimis istis, mihi fecistis: nec ait, qui imagines, sed qui vos recipit, me recipit: nec Apostolus ait, diligamus imagines, sed diligamus vos inuicem: quia charitas ex Deo est: nec imaginum onera, sed nostra alterum mutuo vehenda percensuit, dicens, Alter alterius onera vestra portate, &c. illi verò parietes & tabulas adorantes in eo se arbitrentur magnum fidei habere emolumentum, eò quòd operibus sint subiecti pictorum. Nam et si à doctis quibusque vitari possit hoc, quod illi in adorandis imaginibus exercent, qui videlicet non qui sint, sed quid innuant venerantur, indoctis tamen quibusq; scandalum generant, qui nihil aliud in his præter id quòd vident venerantur & adorant. Vnde cauendum est, ne Euangelicam sententiam subeant, qui tot pusillos ad scandalizandum impellunt: quoniam si is, qui vnum de pusillis scandalizauerit, formidolosissimæ sententiæ subiacet, multò magis exitiabili ille ferietur seueritate, qui penè omnem Christi Ecclesiam aut ad imagines adorandas impellit, aut imaginum adorationem spernentes anathemati submittit.

Aiunt illi, non adoramus imagines vt Deum, nec illis diuini seruitij cultum impendimus, sed dum illas aspiciamus & adoramus, illò mentis nostræ acumen defigimus, vbi eos, quorum illæ sunt, esse non ignoramus: at contra iste illorum deceptus error, & suam pandens absq; vlla obumbratione cogitationem, fatetur se quale sanctæ trinitati, tale illis exhibere seruitium, talemq; adorationem: sicq; absurditatem, quam illi introrsus retinent latenter, hanc iste egerit patenter.

Non omnes res, per quas vel in quibus miracula quædam Dei ordinatione monstrata sunt, quodammodo adorandæ creduntur.

In templo Domini sacrificia, non in imaginibus, offeruntur: in templo, non in picturis, sacra solennia celebrantur: in templo populus stans, & precum sua-

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO

rùm Deo libamina offerens, non in depictis tabulis exauditur.

Nec v'piam imaginum cultum, sed timorem Domini sanctum testatur dicens, timor Domini sanctus permanens in seculum seculi.

Esto, pater iuberet honorandam Christi imaginem sicut imperatorem, numquid non rectius esset imperatorem honorandum decernere, sicuti imaginem Christi, ut imago Christi eminentiorem in tali ratione locum teneret? Non ergo pater imaginem Christi quoquam legitur aut depingere aut adorare aut honorare iussisse: quippe qui se solum adorari sibi que soli seruire iussit.

Sancta igitur & vniuersalis Ecclesia non per imagines, quæ ex coloribus fiunt, ut sæpe memoratus Iohannes nauasse dinoscitur, Deum adorare nos mortales homines, neque ætherias potestates, sed per Christum Dominum confiterur.

Adoratur ergo fortitudo eius non per coloriferam imaginem eius, sed per sacratissimam viuificatricem eius incarnationem. Adoratur eius potentia, non per picturam, sed per sua opera.

Hoc memoriale perpetuum, quo Christum fidelium mentes interioribus oculis semper intuentur, ad quarum rerum plenam cognitionem, non per picturam venitur, sed per fidem, spem & dilectionem.

Cui propositioni (quæ talis est, per imaginem, quæ per colores apparet, adoratur fortitudo Domini) hoc facillimè possumus obijcere, quod nec scripturarum sanctarum lectione, nec patrum exemplis est institutum, Deum in manu factis quibusdam debere querere. In corde meo, inquit Dauid, non imaginibus abscondita eloquia tua.

De talibus ergo, qui tanta necessitate arctantur, ut nisi picturas viderint, Christi difficile memorentur, timendum est, nisi fortè aut communem hanc lucem quadam corporis molestia urgente viuentes amiserint, aut picturis quodam casu, quæ tamen non semper haberi possunt, caruerint, Christi prorsus, qui semper ante oculos habendus est, obliuiscantur.

Admonent, ne quis scandalizetur, eò quod ante imagines luminaria concinnantur, & thymiamata adoleantur: quasi non illi scandalizati sint, qui rebus luce carentibus luminaria incendunt, & odore carentibus, odorifera thymiamata offerunt.

Sed fortasse nostram assertionem frustrari cupientes dicent: Cur eos imaginibus sensu carentibus, luminaria concinnantes, & thymiamata adolentes, subfannatis, cum & vos in basilicis, æquè sensu carentibus, & luminaria concinnemus, & thymiamata adoleamus? Quibus facilis potest oboriri obiectio: quoniam aliud est loca diuinis cultibus mancipata, luminaribus perlustrari, & in eisdem locis, & orationum, & thymiamatum Deo fumum offerri, & aliud imagini oculos habenti, & nihil cernenti lumen offerre, & nares habenti, & nihil odoranti, thymiamata adolere, aliud est loca diuino cultui mancipata, venerari, aliud picturis quibuslibet, coloribus compeis luminaria & thymiamata offerre: aliud domum maiestatis Domini à fidelibus quibusque ædificatam, & à pontifice dedicatam, solenniter venerari, atque aliud, & longè aliud, imagines à pictoribus quibusque compositas, oblati munericibus irrationabiliter osculari.

Imagines nihil, si non habentur, derogant, nihil, si habentur, prorogant.

Simulachrorum vsus exortus est, cum ex desiderio mortuorum quorumlibet vi.

bet virorū fortium, aut Regum, aut quarundam vrbium conditorum, aut quarum liber artium inuentorum, imagines vel effigies, ab his qui eos dilexerant, conderentur, vt posterorum, vel dilectorum dolor haberet aliquid de imaginū contemplatione remedium: sed paulatim hunc errorem, persuaudentibus dæmonibus, ita in posteros irrepsisse, vt quos illi pro sola nominis memoria pingendos censuerant, successores deos existimarent atq; colerent, & in his sibi dæmones sacrificare, in lectos quosq; miseris percerent.

Sicut enim hæresis, quæ ab eodem Simone exorta est, quæ Simoniaca vocatur, omnino a fidelibus spernitur: ita quoq; adorandarum imaginum vsus penitus spernendus est. Altera quoq; hæresis est, quæ hunc errorem perceret Carpocratiana. Secta ipsius fuisse traditur socia quædã Marcellina, quæ colebat imagines Iesu & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, adorando incensumq; ponendo. Inter hæreses ergo Augustinus computauit, quod imagines, quæ Iesu & Pauli manufactas adorasse dicuntur.

Dauid sanctissimus varum nuspam imaginum cultum, sed timorem Domini sanctum testatur, dicens, Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi. Nec quempiam qui imagines adorat, sed qui Deum timet beatum nuncupat, dicens. Beatus vir qui timet Dominū in mandatis eius cupiet nimis. Et iterū, Beati omnes qui timent Dominū, qui ambulant in vijs eius. Non enim ait, vt illi absurdus delirant. Qui timet Dominū, adorat imagines, sed ait, Qui timet Dominum in mandatis, &c. Vnde liquidissimè patet timorē Domini non in adoratione imaginum, sed in voluntate, & instantia mandatorum Dei esse.

Illi, qui penè omnem fidei Christianæ prærogatiuam in imaginum adoratione siue cultu esse existimant, interrogandi sunt, vtrum ideo quilibet pauperes fidei suæ patiantur iacturam, eo quod census indigentia pressi non habeant facultatem, qua suscipiant picturam.

Imaginum cultus nullū in Christiana religione tenere credatur principatum. Imaginum cultus penè cunctarum diuinarum scripturarum abdicantur eloquio: solum namq; Dominum colere, ipsum adorare, ipsum glorificare debere, totius diuinæ scripturæ tuba terribilis intonat. Vnde cauendum illis est, & modis omnibus pertimescendum, ne dum imaginum cultum et adorationem Christianæ religioni ingerere nituntur, singularem vnus Dei cultum & adorationem frustrari videantur. Quæ duo ita inter se mutuo reluctantur, vt si vnum steterit, aliud stare non possit. Si enim singularis cultus soli & vni Deo debitus inconuulsus erit, & reuera inconuulsus erit imaginum cultus modis omnibus cassabitur: & si imaginum cultus non conuellatur, soli & vni Deo cultus debitus non erit singularis.

Quæ dum ita se habent, magna se cæcitate obrutos esse fatentur: quia vim illam animæ, quæ memoria nuncupatur, ita se vitiatam habere demonstrant, cui nisi imaginum adminiculum suffragetur, ab intentione seruitutis Dei & veneratione sanctorum eius compellatur.

Aliud est imagines habere obliuionis timore, aliud ornamentum amore & aliud voluntate, aliud indigentia: aliud idcirco videre, ne Dei & sanctorum eius valeat quis obliuisci, aliud ideo spectare, vt gestarum rerum possit reminisci: aliud est res videre, quæ nisi videantur non obsunt, aliud eas quæ nisi videantur, officiant, cum videlicet sine imaginum intuitu homo saluari possit, sine Dei vero notitia omnino non possit.

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

Si omnes imaginum adoratione carentes secundum illorum falsissimam opinionem pereunt, inantes baptismatis vnda loti, & corporis Domini edulio & sanguinis haustu satiati, qui nec dum imagines adorare valuerunt, & sic è seculo migraverunt, pereunt: & si pereunt, veritatis verbum cassatur dicentis: *Sinite parvulos ad me venire: talium est enim regnum cœlorum: non autem veritatis verbum infantibus regnum cœlorum promittentis cassatur: non igitur pereunt omnes imaginum adoratione carentes.*

Hoc enim vexillo antiquus hostis non imaginibus victus est: his armis, non colorum fucis, diabolus expugnatus est: per hanc, non per picturas, inferni claustra destituta sunt: per hanc, non per illas, humanum genus redemptum est. In cruce namq; non in imaginibus pretium mundi pendit.

Si hic error, quo diuinæ scripturæ libris imagines æquiparare nituntur, cæteris eorum erroribus comparetur, quanquam erga se sit magnæ enormitatis, alijis verò comparatus, quibus eas & archæ Domini, & corporis & sanguinis Domini sacramento, & crucis mysterio æquiparare visi sunt, minor procul dubio reperitur: præsertim cum nec illis, nec istis ritè æquiparari possunt.

Istæ verò imagines & gentiliū auctorum vanitate prolatae sunt, & nullam salutis exhibitionem, nullam sacramenti alicuius mortalius prærogatiuam adducant, sed oculis tantummodo faueant, per quos quasi per quosdam legatos gestarum rerum memoriam mandent.

Cecrops quidam rex Atheniensium daemónico infectus veneno, rudes gentiliū mentes ad imaginum simulachrorumq; & ad vanorum Deorum culturas excitauit.

Quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinā scripta sunt, ait non picta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus ad Deum: nec ait, *Omnis pictura*, sed *omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, &c.*

Apostoli, per quos populi per prædicationem ad fidei documenta conuersi sunt, nō imagines, sed epistolas ad diuersas mundi partes destinasse leguntur, nec per picturas genus humanum ab idolorum cultibus ad veræ fidei puritatem reuocauere, sed per scripturas, quibus redemptor sensum aperuit, non vt intelligerent picturas, sed vt scripturas.

Dominus scripturarū, non imaginum facit mentionē: ait enim Euangelista: *Sicut scriptum est in libro Sermonū Esaïæ Prophetæ Scriptū dixit non pictum, & in libro, non in quadam materia.*

Dauid quoq; sanctissimus prophetarum, ita in persona Christi dixisse legitur: *In capite libri scriptū est de me. Non enim ait pictum, sed scriptum, nec in capite parietum siue tabularum, sed in capite libri.*

Omnes historiæ sacræ veteris Testamenti, non per picturam, sed per scripturam declaratae sunt.

Prophetæ singuli, qui libros habent, prophetias suas post futuris sæculis profuturas, non in picturis, sed in scripturis constituere. Vnde & Dauid non in coloratis figuris, sed in libris intellexit numerum annorum, quo populus Dei in captiuitate Babylonica detineri deberet.

Samuel quoq; historias Iudicum siue Ruth, vel etiam Regum vsq; ad Dauid non imaginibus, sed apicibus prænotauit.

Iosue

Iosue etiam successor eiusdem Moyſi, qui typū mediatoris Dei & hominum geſſit, quæ tempore ſuo ſibi vel populo cui præerat, contigerunt, ſcribendo potius quàm pingendo memoriæ poſteritatis mandauit.

Moyſes quoq; originem mundi non pingendo ſed ſcribendo edocuit, & omnia in quinque libros adnotans, non pingendo ſed ſcribendo ſæculis poſt futuris, Domino imperante, mandauit.

Moyſes legislator non fucatis picturis, ſed ſaluberrimis ſcripturis uſus eſt:

Dictum illi ſuperne vocis tonitruo eſt: quod vides ſcribe in libro, & mitte ſerprem eccleſiis. Vnde datur intelligi, non picturas, ſed ſcripturas ad noſtræ fidei eruditionem eſſe conſeſſas. Quàm ergo ſit incautum, quàmq; à ratione remotū dicere, ſicut diuinæ ſcripturæ libros, ita imagines ob memoriã venerationis habemus, facile intelligere poteſt, quiſquis diuinarū ſcripturarū cognitionem habet.

Ioannes cum ſecreta quædam Domino reuelante audiret ſeu cerneret, ſcribere ea in libro, non pingere iuſſus eſt.

In Euangelio legitur: Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſcripta ſunt in hoc libro. Hæc autē ſcripta ſunt, non aut picta ſunt, vt credatis: quod Ieſus eſt filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.

O imagium adorator, ô rerum inſenſatarum cultor: inuenire poſſe te conſtat, quæ dum his omnibus meritorū prærogatiuis careant, dolendus potius quàm mirandus es, quum eas diuinæ ſcripturæ libris, in quibus tot bona reperiuntur, æquiparare affectes: Tu qui fidei tuæ puritatem in imaginibus conſeruare te dicis, ſupplex eis adſtare memento cum thymiamatibus: nos præcepta Domini ſolerti indagatone perquiramus in diuinæ legis codicibus. Tu luminariſus perluſtra picturas: nos frequentem diuinas ſcripturas. Tu fucatorū venerator eſto colorū, nos veneratores & capaces ſimus ſenſuum archanorū. Tu depictis demulcere tabulis: nos diuinis mulceamur alloquijs.

Tu figuris rerum inſta, in quibus nec viſus, nec auditus, nec guſtus, nec odoratus, nec tactus eſt: nos inſtemus diuinæ legi, quæ eſt irreprenſibilis, in qua teſtimonium Domini, iuſtitia ſiue præcepta, timor ſiue iudicia eius inueniuntur.

Nam ſi forte tu amator vel potius adorator imaginum, interiore peccatoris rancore ſubmurmures dicens: Quid neceſſe eſt tantum per ſchemata euagari? Cognoſces ea nobis amabilia imaginibus ſiue pictis tabulis tuis eſſe, & ideo tantum in illis euagatos eſſe. Has etenim dulcedines, has reſectiones in ſcripturis ſiue in ſcripturarum ſchematicis, nos ſiue cæteros ſcripturarum amatores reperire cognoſce, quas tu ſiue ſocij tui in figuris atq; in tabulis, in quibus cordis tui puritate ſeruare te dicis, penitus non reperies.

Nam ſi ſecundum illorum vœſaniam omnes imaginum adoratione carentes, hæretici ſunt, conſtat maiores eorum, qui eas non adorauere, hæreticos fuiſſe.

Imaginum adoratores ſæpiſſimè memoratas imagines ſanctas & venerandas nuncupant, eaſq; in vijs ſiue in plateis, quæ plerunq; pollutæ ſunt, ponendas eſſe aſſeuerant. Sicut autem non conuenit luci & tenebris, calido & frigido, ita mirum non ſanctitati & contaminatiori, puritati & impuritati. Vnde magna ex parte eos errare conſtat, cum eas & ſanctas eſſe aſſerunt, & in locis contaminatis ſtatueudas eſſe decernunt. Pateſcit naq; quodammodo in hoc eorum cenſura, qui eas in vijs ſiue in vrbium vicorumq; plateis poni percenſent, quod hæc ſan-

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO,

Caritate careant, sicut & carent: cum se, si sancti esse crederentur, in locis sanctis potui conferentur.

Vnde sciendum est, non eos esse mediocris infantiæ, qui pro rebus sensu carentibus in maiores suos maledicta non pertimescunt congerere, & dum imaginibus volunt fauere, nec parentes pertimescunt inhonorare, nec diuinis miraculis contraire.

Non contraeunt pictores scripturis: quasi non aliqua pictoribus possint depingi, quæ sacris literis credantur refragari: in picturis autem plura falsa, plura vitiosa, plura inconsequenta, plura inconuenientia, & vt singula sacram, penè omnia siue possibilia siue impossibilia à peritis pictoribus pinguntur.

Qui seruitium soli Deo debitum creatori exhibere se faceret creaturis, dum cupit fauere picturis, reluctatur cunctis sacris scripturis.

Non deliniuntur pictorum operibus, qui cum Christo regnant in cœlestibus: me ambiunt ab opificibus siue in tabulis, siue in parietibus pingi, qui à Christo & in libro vitæ meruerunt ascribi.

Ex his sententijs liquidò constat Carolum Magnum imaginibus & simulachris, in quorum vsu cultuq; nonnulli summam ferè pietatis consistere opinantur, non multum tribuisse. Ex his ipsis igitur Caroli Magni dictis atque sententijs Henricus M. (vt eadem de alijs) pro singulari suo iudicio, sapientia atque pietate facile colligit atque intelligit, quid sibi de imaginum simulachrorumque vsu cultuq; sit sentiendum & statuendum, & quantum imaginibus sit tribuendum, qui vt imaginum & simulachrorum vsus historicum, politicum, & ciuilem, qui partim ad ornatum, partim ad memoriam rerum gestarum refertur, non simpliciter improbat ac damnat: ita vsus cultuq; imaginum et simulachrorum superstitiosum à gentilibus profectum, canonica Vet. & Novi Testamenti scriptura vetitum atque prohibitum non potest non improbare. Nec tamen idcirco ijs, qui zelo quodam inconsiderato ducti imaginibus & simulachris nimis de diti & addicti, ijs nimium tribuunt, vim afferendam, sed firmis solidisq; rationibus ab hac iconolatria dimouendos, nec tam imagines & simulachra ista corporea ex templis vi, manu, ferro, igni, quàm prauas & peruersas de imaginibus & simulachris, vt etiam alijs religionis articulis imaginationes, vt ita loquar, atque phantasias, id est, opiniones & errores ex hominum cordibus & animis, qui sunt templa Dei, firmis solidisq; rationibus tollendas ac conuellendas esse precipienterq; iudicat.

Ex

Ex iisdem verò Caroli M. libris facile potest intelligi, qua illius Imperatoris de alijs quoque religionis Christianae articulis & capitibus fuerit sententia, qua omnia sapientibus religiosisque lectoribus (nam nimis prolixum esset ea omnia commemorare) secundum verbi divini, hoc est, scripturae Canonicae, Propheticae, & Apostolicae canonem atque regulam dijudicanda relinquo.

Accedamus nunc ad res actionesque Scholasticas, quae cum Ecclesiasticis sunt coniunctae, quaeque non ineptè, mea sententia, & incommodè ijs subijci, ac sub illis comprehendi possunt. Scitè profectò vereque Aristoteles, ut multa alia, ita hoc quoque, ut sensit ita scripsit (1. Caeli & 1. Meteororum) artes aeternas esse, sed earum tanquam stellarum varios esse ortus & occasus, ut modo excitentur & florent, modò iaceant, & contemnantur. Hæc magni illius Philosophi magna & præclara est sententia: artes enim sunt aeternarum & immutabilium rerum, at ipsarum apud homines notitia non est aeterna. Et ut coloniae ac commigrationes gentium variae commemorantur, ita literarum & disciplinarum non pauciores commigrationes possunt commemorari.

Tempore itaque Caroli Mag. magna fuit in orbe terrarum occidentali etiam inter ipsos Christianos ut morum corruptela, ita artium disciplinarumque cum sacrarum, tum humanarum & liberalium inscitia & ignorantia, quae longè lateque dominata, ac veluti pestis, siue lues quaedam grassata est. Ipsi Ecclesiarum antistites, In Epicuri non Christi schola educati, otio potius, delictijs ac voluptatibus, quam literis, disciplinis & scientijs liberalibus vacabant. Paucissimi erant & rarissimi, quasi nantes in gurgite vasto, viri docti, eruditi & literati. Cum hac verò linguarum, doctrinarum & artium liberalium inscitia crevit magis ac magis etiam religionis & literarum sacrarum imperitia & ignorantia, vnde factum est, ut omnis generis errores & superstitiones augeri & amplificari cœperint. In tantis verò inscitiae & ignorantiae tenebris atque caligine Deus pro sua benignitate Carolum Magnum ceu alterum quendam in mundo solem excitavit, qui literarum lumen quasi sopitum ac tantum non extindum ac-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

cenderet rursus & excitaret. *Ve* igitur olim cum Regum, cum Sa-
cerdotum & Pontificum incuria atque negligentia liber Legis (quem
Rex diligenter descriptum custodire, a diebus noctisque voluere atque reuol-
vere debuit) amissus fuit: Ita illis temporibus partim Regū & Impera-
torum Orientalium, partim Episcoporum & Sacerdotum negligentia
atque socordia, partim etiam gentium barbararum, ut Gothorum,
Hunnorum, Longobardorum, Saracenorum, Mahometanorum assi-
duis infestisque incurtionibus libri literaque sacrae & prophanae ferè o-
mnes in Republica Christiana interierunt. Sed ut Iosias Rex pius &
religiosus libros sacros è sinu & puluere in lucem rursus produxit, ita
Carolus Magnus quasi alter Iosias similiter sua ætate literas libros-
que ex tenebris, quibus obruti sepulcrique iacebant, in lucem rursus re-
uocauit. Ac ipse quidem, ut supra dictum est, literis sacris & prophana-
nis probè diligenterque à pueritia institutus & imbutus, tanto illa-
rum studio & amore flagrauit, ut illas longè lateque per totam Rem-
pub. Christianam propagare sedulo studuerit.

Quamobrem Constantini Magni, Theodosij Magni, & aliorum
Imperatorum atque Regum cum Christianorum, tum etiam Ethnico-
rum vestigijs insistens, Collegia, Academias Scholasque artium opti-
marum (in quibus nouerat non Ecclesie solùm, sed etiam Reipublice
seminaria esse & quasi propagines) ceu matres, & nutrices, cum no-
uas fundauit & excitauit, tum antiquas & collapsas instaurauit, il-
lasque muneribus ac privilegijs eximijs auxit & locupletauit.

Huiusmodi fuit Academia Parisiensis, ab illo primùm instituta,
quæ aliquot post eum sæculis præ cæteris orbis Christiani Academijs
maximè floruit, ac principem inter eas locum tenuit, ex qua ceu equo
Troiano plurimi viri doctrina & pietate præstantissimis, Reipublice
& Ecclesie utilissimi prodire. *Ve* autem olim veterum Gallorum
disciplina, inquit Casar, in Britannia reperta, atque inde in Galliam
translata existimatur: ita ex eadem Britannia Flaccus Albinus, si-
ue Alcuinus à Carolo Magno honorificè acceptus, liberales artes in
Gallia

Gallia rursus excitavit, primaque Parisiensis Academia fundamenta posuit, Atque ita Britannia hinc Gallia magistra. Cum eo coniunxerunt operam suam Claudius, aliàs dictus Clemens, & Ioannes ex Scotia naue eò delati, Rabanus quoque Beda cum Alcuino discipulus in eadem Academia literas artesque bonas summo studio, diligentia atque fide docuerunt.

Carolus præterea Magnus non contentus eo, quòd Academiam illam fundarat, & multos egregijs privilegijs atque stipendijs auxerat, paternam quoque eiusdem curam gessit, eamque frequenter inuisit, liberalissimè fovit, & quibuscunque rebus potuit auxit. Cùm itaque nobiles quosdam, honestoque loco natos Clementis Scoti, & Vualdi Germani disciplinæ atque fidei commississet, aliquando alumnis hinc suis ad se accersitis, progressum eorum in literis exploravit, & scripta eorum soluta & numeris astricta inspexit, & quid de singulis sentiret, voce & gestu declaravit, cùm nobiles quidem à sinistra, pauperes verò à dextera statuisset. Primò igitur omnium ad genos conuersus, quos animaduertent tempus suum benè collocasse, & omni studio literis incubuisse, collaudata hac illorum diligentia: Vos, inquit, maeste virtute adolentes, quoniam, meo obsecuti mandato, plurimum in literis posuistis studij atque diligentia, digna his vestris laboribus consequimini præmia. Vos enim augebo honoribus & opibus, & ad munera politica & Ecclesiastica eueham, alij vestrum erunt Episcopi, alij mei consiliarij in aula. Deinde nobiles, qui stabant à sinistra, qui voluptatibus magis, quàm literis dediti fuerant, per iram allocutus: Vos, inquit, ingrati & peruersi, qui opibus & imaginibus maiorum vestrorum nitimini, Casaream maiestatem ignominia effecistis, eiusque mandatum violastis. Quamobrem Deum testor, nisi vitam moresque vestros emendaueritis, nihil vobis nisi offensionem meam, & pœnam esse expectandam, ut ceteri vestro exemplo corrigantur. Ita magnus ille Imperator non dubitavit plurimis grauissimisque occupationibus ferè semper distentus, curæ

atque opera suae partem aliquam in literas atque studia deriuare.

Vicinam multi Reges, Principes ac Magistratus laudabilissimam hanc Caroli Magni consuetudinem atque diligentiam imitarentur, & nonnunquam Academias & Scholas suas, in quibus totius Reipublicae & Ecclesiae salus consistit, inuiserent ac perlustrarent, magno id foret cum praecceptoribus, magistris atque doctoribus, cum discipulis & auditoribus ad maiorem diligentiam stimulo ac inuitamento. Papiensem quoque Academiam ab eodem tradunt historici fuisse institutam ac Ticinensem Bononiensem verò à Theodosio fundatam ipse instaurauit & locupletauit. Fuit ergò verè & Reipublica & Ecclesiae, & Scholae pater atque patronus fidelissimus. Nec verò ipse tantum Scholas vbique instituit, studia atque studiosos munificè fouit, & honoribus atque stipendijs amplissimè donauit, verum etiam alios quoque Principes & Episcopos idem facere iussit, cuius quidem rei ille Gabalioneensis Synodi Canon testis esse poterit, quem hìc subiungam. Oportet enim vt sicut Dominus Imperator Carolus, vir singularis mansuetudinis, fortitudinis, prudentiae, iustitiae, temperantiae praecipit, Scholas constituant, in quibus & literalis solertia disciplina & sacrae scripturae documenta discant, & tales ibi erudiant, quibus meritò dicatur à Deo: Vos estis sal terrae, & qui condimentum plebibus esse valeant, & quorum doctrinae non solum diuersis haeresibus, verum etiam Antichristi monitis, & ipsi Antichristo resistant.

Quantum verò Henrici M. hac quoque in parte sit studium, quanto ille Scholarum Gymnasiorumq; amore atque cura tangatur, illud non leui est argumento, quòd aliquot ante annis, antequam ad Regni Gallici gubernacula peruenit, in Orthesio suae ditionis oppido, quod ad radices ferè Pyrenaei montis est positum, Academiam instituit, stipendia honesta & liberalia quarumvis artium disciplinarumq; liberalium doctoribus ac professoribus decreuit, ita vt Academia illa breui tempore magna incrementa sumpserit, magnaq; ad illum ex omnibus partibus studiosorum multitudine confluerit. Quoniam verò multa à maio-

ta à maioribus & antecessoribus suis instituta & fundata sunt in toto hoc suo Regno Academia (ita vt novas instituere non sit opus) quæ pacis temporibus, in primis sub Francisco I. & Henrico II. (qui patres illarum atque tutores fidelissimi extiterunt) omni literarum literatorumq; virorum genere fuerunt abundantissimæ, nihil ille magis desiderat, quàm vt illas bellis istis civilibus valdè deformatas in pristinum dignitatis statum possit restituere. Non enim ignorat, quàm sit ad Reipub. & Ecclesiæ utilitatem atq; salutem omnino necessarium, pueritiam & adolescentiam, quæ est Reipub. & Ecclesiæ seminarium, honestis artibus ac disciplinis benè institui & erudiri, vt & Reipub. & Ecclesiæ aliquando vsui ornamentoq; esse possit.

Incredibilis & admirabilis fuit Caroli M. erga omnes Ecclesias atque Scholas non modò à se, sed etiam ab alijs institutas, liberalitas atque munificencia: illas enim priuilegijs, donis, muneribus innumeris auxit & cumulauit, ita vt nonnullis modum ea in re excessisse videtur. Ea quæ ab alijs præsertim maioribus & antecessoribus Deo, Christo, Ecclesijs, Scholis, Collegijs, Cœnobijs legata atque donata fuerunt, edictis suis sanxit, confirmauit ac stabilijuit: Hodie contra reperiuntur nonnulli Principes & Magistratus, qui non Christiani, sed Iuliani potius sunt appellandi, propterea quòd nō Constantini M. Theodosij M. Caroli M. & aliorum Regum & Imperatorum Christianissimorum, sed Iuliani potius illius apostatæ & eius auunculi (qui Ecclesiam Antiochenam nudauit, et eius spolijs fiscum suum locupletauit) imitatores, non modò templa, scholas, collegia noua non extruere, sed etiam iam antè constructa conuellere ac labefactare conantur: quiq; nō modò Scholis, Ecclesijs & Collegijs nulla donant aut legant bona atque reftigalia, sed iam antea à pijs religiosissq; hominibus data, legata atque relicta, ijs pro libidine & auaritia sua insatiabili auferre, adimere, & Achani illius sacrilegi imitatione, in prophanos atque priuatos suos vsus conuertere nituntur.

Sed vt Iulianus & alij huiusmodi prædones, sacrilegi, depeculatores huius sui sceleris graues & atroces pœnas luerunt, ita omnes ij,

qui eodem sese scelere contaminant, grauissimè à Deo, nisi pœnitenti-
am egerint, puniuntur. Illi enim Ethnicis deteriores terroresq; sunt
existimandi, quos constat falsos suos sacerdotes, superstitionisq; anti-
stites liberalissimè aluisse, quemadmodum Ægyptiorum, Numæ, Pom-
piliij, & aliorum exemplis facillimè posset comprobari.

Henricus M. etiam, antequam Regnum Gallicum adeptus est, in
paterno suo Regno Nauarreno Ecclesiastici ordinis homines religio-
ni Ro. additos liberrimè bonis, redditibus atque vtilibus suis frui
permisit, ea etiam nonnunquam ceu nimis tenuia & exigua auxit,
quo quidem ipso propensam & prolixam suam erga quosuis Eccle-
sia religionisq; Ro. antistites voluntatem ac beneuolentiam manife-
stissimè declarauit.

Etsi verò magnus fuit Caroli M. erga quasuis Ecclesias Christia-
nas amor, studium, liberalitas, vt omnes historici, & totius ferè orbis
Christiani Ecclesiæ, Scholæ atq; Collegia restatur, in quibus ferè omni-
bus, vel plerumq; munificentie illius vestigia clara & illustria reperi-
untur impressa & fixa ad sempiternam temporis memoriam, tamen ci-
uitatem & Ecclesiam Ro. singulari & insigni amore, beneuolentia,
honore, cura atq; munificentia esse prosecutus.

Colebat, inquit Eginhardus, præ cæteris sacris & venerabilibus
locis apud Romam Ecclesiam beati Petri Apostoli: in cuius donaria
magna vis pecunie tam auri, quàm argenti, nec non gemmarum ab il-
lo congesta est, multa & innumera Pontificibus munera missa. Nec
ille toto Regni sui tempore quicquam duxit antiquius, quàm vt vrbs
Roma sua opera suoque labore veteri polleret auctoritate, & Ecclesia
S. Petri non solum per illum tuta ac defensa, sed etiam suis opibus
præ omnibus Ecclesijs esset ornata ac ditata. In libris quoque suis ei-
dem Ecclesiæ primatū tribuit, et id cum verbis illis Christi. Tu es Pe-
trus, tū Pipini patris sui et aliorū testimonijs conatus est confirmare.

Non mirum est magnum illum Imperatorem Ro. Imperij Roma-
nam ciuitatem & Ecclesiam tanti fecisse, tanto habuisse in pretio &
honore, tantūq; ei iuris Imperij dignitatis potestatisq; tribuisse. Nam
primò

primò id fecit errore illius sæculi, quo primatus Ecclesie R^o. tribuebatur, de quo constat C C. circiter annis ante Caroli M. tempora gravissimã inter Episcopos Constantinopolitanos, Alexandrinos, Antiochenos, Romanos ambitiosissimos, & alios excruciatissimè concertationem, quæ Ecclesie plurimum damni ac detrimenti attulit. Ut enim olim in Repub. R^o. triumviri illi ambitiosa hac sua contentione Rempub. ita isti quatuor viri hac sua de honore & dignitate sua infelici dimicatione Ecclesiam pessunderunt ac perdidērunt. Cui vixtam antistitium ambitioni Constantinus M. Carolus M. & alij Imperatores viã præclusissent potius, quàm hac sua nimia munificentia aperuissent. Tandem Bonifacius III. Episcopus R^o. Phocæ Imperatoris, qui, cæso Mauricio, in locum eius successus est, indulgentia titulum Oecumenici Episcopi est consecutus, & Ecclesia R^o. omnium reliquarum Ecclesiarum caput & princeps fuit appellata. Id accidit circiter annum Christi DC. De hoc superbissimo titulo quod fuerit Gregorij M. Episcopi R^o. iudicium atque sententia passim ex eis epistolis, ac alijs literarum monumentis liquido constat. Hunc enim Episcopi vniuersalis seu Oecumenici titulum aperte vocat supersticiosum, scelestum, prophanum, nefandum, superbum, sacrilegum, & eum qui illum sibi arrogat Luciferi siue Diaboli similem, & Antichristi præcursorem esse, fratrumq; suum honorem imminuere, fidemq; perdere pronuntiat. Deinde Ecclesiam R^o. amavit & honoravit, quòd illa licet suas haberet rugas, maculas atq; naevos, tamẽ respectu & comparatione Ecclesiarum Orientalium (quæ hæresibus, erroribus, schismatibus gravissimè laborabant) & comparatione posteriorum temporum erat purior, non adèd erat corrupta ac deprauata. Tum norat etiam antiquos patres, partim quòd erat caput Imperij, partim quòd Ecclesijs Orientalibus & Græcis erat purior, denique quòd prædicatione & martyrio Petri & Pauli erat nobilis, illam plurimi fecisse.

Postremò Ecclesie illi, à quorum Pontificibus, Zacharia, Hadriano, Stephano, Leone, ipse & pater, avus atque maiores eius plurima acceperant beneficia, commoda, & honoris dignitatisque or-

namenta, & imprimi quòd Stephani 11. Pontificis iussu auctoritateq; pater eius ad Regiam dignitatem fuerat euectus, plurimum debebat, maximeq; erat deuinctus & obligatus. Quamobrem gratitudinis suæ erga illam testificandæ gratia tantopere illam præ cæteris omnibus amavit, fouit, defendit, auxit & amplificauit.

Hæ fuerunt causæ propter quas Carolus M. Ecclesiæ R. opibus, dignitati, commodis atque saluti tanto studio consuluit, omniq; opera sua atque cura elaborauit, ut illa non modò ab iniurijs atque maleficijs tuta & immunis, verùm etiam præ omnibus alijs orbis Christiani Ecclesijs ornata et opulenta esset: ijs dignitate, auctoritate atque diuitijs antecelleret.

Etsi verò Carolus M. pro ratione illorum temporum, proq; religione sua, qua erat imbutus, bono id zelo, studio atque animo fecerat, tamen multi sapientes religiosiq; viri hac in parte illum existimant modum excessisse, et hac sua nimia immoderataq; munificentia in Ecclesiam Pontificesq; R. cum illis ipsis, tum alijs Ecclesijs magnum damnum ac detrimentum attulisse.

Nam ille ipsæ opes superstitionum vitiorumq; grauisimorum et innumerabilium fuerunt procreatrices, scelerum flagitiorumq; seminaria, doctrinæ, vitæ, morumq; labe & corruptelæ. Hæc illius dona atque munera, opes & diuitiæ in Ecclesiam eiusq; præfules collatæ pepererunt seu potius auxerunt superbiam, fastum, auaritiã (nam, ut verè ille cecinit: crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit) luxum et luxuriam, que tyranniæ toti orbi Christiano intolerandam peperit.

Quò autem maior fuit Caroli M. nec illius tantùm, verùm etiam eius cum maiorum & prædecessorum, cum posterorum & successorum in ciuitatem, Ecclesiam, & papas illos R. munificentia, tantò profectò maior & vituperabilior est quorundam in illa Ecclesia (non de omnibus loquor) ingratitude. Primò, quòd & opes, dignitatem potestatemq; illam, quam à Carolo Martello, Pipino, Carolo M. Ludouico Pio, Ludouico Germanico, & alijs Francorum atque Gallorum Regibus

Regibus acceperunt, non illis, ac illorū liberalitati & munificentia ac ceptam referunt, sed donationi Constantini M. quam non solum Laurentius Valla declamatione illa sua de falso credita & ementita Constantini donatione, sed etiam Nicolaus de Cusa Cardinalis ad Concilium Basiliense, de Concordantia Catholica. Antoninus Archiepiscopus Florentinus, Raphael Volaterranus in vita Constantini M. Hieronymus Pau, Cattalaxus Canonicus Barcinonensis, I. V. doctor, Alexandri V I. cubicularius in dubium vocant, multiq; alij viri I. V. periti docti & pij vanum esse putidumq; commentum multis rationibus solidis comprobarunt. Quamobrem hoc pacto cum ipsi Constantino fit iniuria, qui stoliditatis & dementia, inofficiosa, prodiga seu prodigiosa potius donationis crimine accusatur, tum Regibus Gallorum & Francorum, quorum dona atque munera, alijs falso ascribuntur.

Deinde magna est illorū (de fontibus, non de innocentibus et quibus illa displicent loquor) ingratitude, qui Regnū, Regē proceresq; Gallia, à quorum maioribus tot & tanta in illos redundarunt commoda, ornamenta, dignitates, honores, à quibus per multa sæcula tot hauserunt emolumenta, vectigalia, census, redditus, stipendia, beneficia, nunc tam immuni odio prosequuntur, Regnum illud cum internorum tum externorum & peregrinorum hostium prædæ atque tyrannidi conantur exponere atque subijcere.

Quantum ad Henricum M. attinet ille non tantum Romane illius particularis, sed totius Ecclesie Christianæ & Catholice se tutorem, patronum, defensorem atque patrem proficitur, Ecclesiam Ro. pietatis, religionis aliarumque virtutum opibus cupit esse ornatam, cum Ecclesie salus & dignitas non in opibus, imperio ac potentia externa, sed in pietatis religionisq; veræ cultu consistat. Non odit, sed amat etiam particularem illam proprieque dictam Ecclesiam Romanam: idque merito partim quod plurimos in illa novit esse cum laici & politici, tum Ecclesiastici ordinis viros, iusti legitimique sui Imperij, Regni, dignitatis atque honoris fautores & suffragatores, quique ab omni vi & iniuria, quæ illi intentatur, toto pectore abhor-

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO

rent, illamq̄ detestantur. Deinde quòd Romanam Ecclesiam ad pri-
scā illius Ecclesie Rō. quæ S. Petri & Pauli (cuius quidem egregia
ad illam extat epistola, quam Christianæ et Orthodoxæ religionis E-
pitomem atq̄ compendium verissimè dixeris) temporibus, sub cruce an-
te M. D. X C II. annos floruit, religionis, vitæ morumq̄, puritatem re-
uocari, à qua quàm longè recesserit atque deflexerit quid opus est mul-
tis verbis, res & experientia loquitur, seu potius clamat ipsa.

Henricus M. colit & exosculatur non basilicas, non ossa, ac reli-
quias S. Petri & aliorum Apostolorum, sed illorum doctrinam & re-
ligionem, quæ veræ & salutare sunt illorum reliquie. Nam inter do-
ctrinam & vitam cum Christi, cuius se vicarios profitentur, cum Pe-
tri, Pauli & aliorum Apostolorum, quorum se successores gloriantur,
(quos S. Bernhardus Constantini potius, quàm Petri successores appel-
lauit) cum imitatores potius esse deberent, quantum sit discrimen
& interuallum satis superq̄ inter omnes, quibus ciuitatis Ecclesieque
illius status est cognitus, constat.

Et hæc sint dicta de vita vtriusq̄, publicæ, ex quibus patet qua-
lis vterq̄ in Imperijs ac Magistratibus, in Repub. & Ecclesia pace
belloq̄e regenda, in publicis denique rebus administrandis fuerit.
Nunc videamus qualis veriusq̄ interior, familiaris, priuata &
domestica vita fuerit, quibus moribus atque fortuna vterq̄e domi,
& inter suos ad supremum vsque vitæ diem egerit. Non enim minus
vitæ interioris, & domesticæ actiones, quàm res foris gesta, & acta
in publico & in propatulo Principem & Magistratum ostendunt ac
demonstrant. Hac ipsa methodo atque ordine Eginhartus quoque v-
sus est, à vitæ & actionibus publicis, ad vitam actionesq̄e priuatas
& domesticas progrediendo. Vt autem in prima, ita in hac quoque
parte scriptoris & historici huius ordinem atque seriem sequi cer-
sum est.

Primò igitur narrat quomodo Carolus M. sese erga fratrem suum
Carolomannum gesserit. Nam post patris mortem Regnum cum il-
lo partitus, tanta patientia similitates & inuidiam eius tulit, vt om-
nibus

nibus mirum videretur, quòd ne ad iracundiam quidem ab eo prouocari potuerit. Non minore profectò patientia, lenitate ac mansuetudine Henricus M. falsorum quorundam fratrum, hominumq; maleuolorum inuidiam, odia, similitates atque iniurias fert ac tolerat, ita vt cum maxima omnium admiratione vix ad iracundiam vel minimam, nedum ad vindictam & vltionem sese prouocari patiatur. Illos non tam vlcisci, quàm comitate, & affabilitate suavi, benignitate ac beneficentia sua singulari sibi demereri, atque reconciliare studet, & id quidem felici successu. Nam multi qui antea eum graui acerbo & capitali odio prosequuti fuerant, nunc ei sint amicissimi, illum amore, honore et obseruantia summa prosequantur, ac non fortunas tantum, sed etiam vitam sanguinemque suum pro illius salute profundere sine parati. Quid dicam quòd Sixtus quoque ille V. Pontifex Ro. qui diris antea eum deuouerat, & dira anathematum tela atque fulmina in illum eiaculatus fuerat, tandem audita nimirum cognitaque causa illius æquitate, cognitis eius virtutibus præstantissimis, ei fauere ac patrocinari cepit, qua in re illustris. Principis Luxemburgij (quem hic, sicut eius dignitas postulat, honoris gratia appello) legatio procerum Regni Catholicorū nomine suscepta & obita plurimū valuit. Urbano quoq; papa Ro. qui Sixto V. successit, forsā orbanu, vt ita loquar, hoc est, amico et beneuolus fuisse, si Deus illū diutius viuere pmisisset.

Quantum verò ad Caroli M. matrimonium attinet, cuius secundo Eginhartus meminit, prima eius vxor fuit filia Desyderij vltimi Regis Longobardorū, Irmogarda nomine, quam matris sua hortatu (quod ipsum quoque pietatis, amoris & obseruantie illius erga matrem signum non leue fuit) in vxorem duxit, sed illam, incertum quae de causa, repudiauit. Nonnulli sterilitatem, & aduersam valetudinem eius repudij huius causam fuisse tradunt.

Secunda, quam post repudiatam primam matrimonio sibi iunxit, fuit Hildegardis, seu Hildegarda (amoris hortum nonnulli interpretantur) de gente Sueuorum præcipua nobilitatis filia, quae tres ei filios, Carolum (qui vita defunctus est in Boiaria, pridie Calend. De-

CAROL. M. RED IVIVVS IN CHRISTO

comb. anno DCCCXI.) Pipinum, & Ludovicum, & totidem filias, Rotrudim, siue Rudrudam (quæ Constantino V. Imperatori Constantinopolitano desponsata fuerat) Bertam & Gislim nomine peperit.

Tercia eius vxor post Hyldegartæ mortem (quæ pridie Calendas Maij, festo Ascensionis Christi diem suum obiit) fuit Fastrada, quæ etiam Sestrada vocatur, ex Francorum Orientalium Germanorum, gente oriunda, filia Rudolphi Principis Francorum, ex qua duæ ei nate sunt filiae, Thedrada & Hildrudis.

Quarta, quam Fastrada defuncta (VIII. Idus Augusti eo anno, quo Francofurdiana Synodus fuit celebrata, humata Moguntiae in templo S. Albani) duxit, fuit Luitgardis Alemanna, ex qua nullos habuit liberos.

Post Fastrada mortem 4. habuit concubinas, eæ fuerunt Mathalgaris, quæ peperit ei filiam, Rothildim nomine 2. Gerfuina Saxonici generis, ex qua ei filia Adeldrudis dicta, 3. Regina nomine (Reginopyrga ab alijs dicta) quæ ei Drogonem & Hugum (qui etiam Hugo dictus) genuit. 4. Adelluida, ex qua suscepit Theoderichum. Quintam addit Eginhartus anonymon, cuius nomen scribit sibi non occurrere, ex qua filia, Rothais nomine, ei nata est.

Vxores igitur Carolus M. habuit 4. concubinas 4. seu 5. liberos ex omnibus 13. numero, 6. nimirum filios, & 7. filias.

Quemadmodum igitur primum Caroli M. matrimonium cum Desyderij Regis Longobardorum ultimi filia (quam Irmogardam Auentinus nominat) matris iussu ac voluntate (pacis forsitan & amicitiae inter utrumque Regem conciliandæ causa) contractum infelix & inauspicatum fuit, quoniam illam mox repudiavit: sic Henrici M. connubium, quod matris similiter suæ voluntate sua suæque cum Margareta Henrici II. Regis Galliae filia iniit (quo spes fuerat firmam & tutam totius Regni pacem sanciri posse) quam infelix, quam inauspicatum, quam triste & funestum fuerit, res et euentus ipse, pro dolor, satis docuit.

Ue autem reliqua Caroli M. connubia cum Hyldegarda imprimis, deinde:

deinde cum *Fastrada*, & cum *Luitgardi* *ſœlicia* admodum fuerunt & *faſta*, ſecunda atque *ſœcunda*: ita Deum precabimur ex animo, vt hoc *Henrici M.* infortunium alterius connubij *ſœlicitate* compensare eiꝯ vxorem eius virtute maiestateqꝯ dignam copulare dignetur, quæ illum ex aduerſa hac ſua fortuna recreet atque reficiat, & pulcherri-
ma prole *Regniqꝯ* hærede beatum faciat.

Quod autem *Carolus M.* concubinarum quoque conſuetudine uſus eſt, vt homo humani quid paſſus eſt, grauiterqꝯ peccauit. Itaque hæc eius polygamia, & concubinarum conſuetudo nullam excuſationem, ſed reprehensionem potius, iuſtiſſimam meretur. *Constantinus* quoque *M.* parum aduerſus concubinas videtur ſeuerus fuiſſe, qui maritis concubinas ita interdicit, vt ijs, qui ſunt cœlibes, relinquere videatur, cuius hæc eſt conſtitutio: Nemini licentiam concedimus, conſtan-
te matrimonio, habere concubinam. Hoc autem *Caroli M.* peccatum Deus *Pipini gibboſi* filij eius ex concubina nati rebellionẽ & conſpi-
ratione aduerſus eum grauiter puniuit.

Nos autem orabimus Deum, vt hanc *Henrico M.* mentem inij-
ciat, vt maritalem vita ſocietatem honeſtam, caſtam, ſanctam, ab ipſo Deo partim ſobolis procreandæ cauſa (ne genus humanum tempo-
ris longinquitate occideret) partim libidinis & ſcortationis vitandæ grãtia inſtitutam, thorumqꝯ connubialem incontaminatum atque pu-
rum, cuius pellicum, concubinarum atque meretricum conſuetudini turpi, infami, flagitioſe, pernitioſe periculoſe qꝯ, pro pietate ſua ante-
ponere perſeueret.

Caroli deinde *M.* erga *Bertradam* matrem pietas prædicatur. Il-
lam enim ad extremam uſque ſenectutem magno in honore habuit, ſumma reuerentia coluit, ita vt nulla vnquam inter eos ſit exorta di-
ſcordia, præterquam in diuortio filie *Deſyderij* Regis, quam illa ſua-
dente duxerat: illam denique poſt mortem *Hildegardis*, quum iam tres nepotes ſuos, totidemqꝯ neptes in filij ſui domo vidiffet, vita hæc defuncta, in eadem baſilica, qua pater ſitus eſt, in adẽ *Dionyſij*, ma-
gno honore curauit humari.

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

Non minore Henricus M. pietate, amore, honore & obseruantia matrem suam Ioannam Reginam Nauarrae, religionis vitæ morumque magistram fidelissimam, constanter prosecutus est, quam etiam Lutetia paulò ante nuptias suas piè defunctam non sine veneni suspicionem, honorificentissimè sepeliri curauit.

Sororem quoque suam vnicam Cislam nomine vitæ monastica additam Carolus M. non minori quàm matrem pietate coluit, quæ paucis ante eius obitum annis in eo, in quo habitauit, monasterio decessit. Ita Henricus sororem similiter suam vnicam, Margaritam nomine, cuius opera in Bearnensis & Nauarrenæ suæ ditionis administratione optima ac fidelissima vitetur, lectissimam castissimamque virginem fraterno amore atque honore prosequitur.

Sequitur Caroli Magni honesta, pia, diligens accurataq; liberorum vtriusque sexus educatio ac institutio. Liberos enim suos (vt scribit Eginhartus) ita censuit instituendos, vt tam filij, quàm nepotes liberalibus studijs, quibus & ipse operam dabat, erudirentur, cum filios, quàm primùm ætas patiebatur, more Francorum, equitare, armis ac venationibus exerceri fecit. Filias verò lanificio assuescere, colòq; & fusò, ne per otium torperent, operam impendere, atque ad omnem honestatem erudiri curauit. Filiorum præterea & filiarum tantam in educando curam gessit, vt nunquam sine illis domi cœnaret, nunquam sine illis iter faceret. Adequit abant ei filij, filia verò ponè sequebantur: quarum extremum agmen ex satellitum numero ad id ordinati tuebantur.

Multi extant de liberorum, Principum præsertim, educatione & institutione libri præclari, qui multa præcepta vitia continent. En tibi exemplum educationis præstantissimum, quod plurimorum liberorum præceptorumq; instar tibi esse poterit. Nam cum duæ sint partes hominis, ex quibus est conflat, animus & corpus, Carolus M. animos quidem filiorum suorum liberalibus artibus ac disciplinis, quibus ipse quoque imbutus erat, ad omnem humanitatem, honestatem atque virtutem excoli, ac informari, corpora autem bellicis exercitijs,

nempe

uemp̄ equitationibus, armis, palæstra, venationibus, quibus ipse quoq̄ delectabatur, exerceri curauit, vt nimirum & corpore & animo ad patriam inseruiendum apti esse possent & idonei. Quantum ad filias accinet, obseruatione dignissimum est, quòd illas non ocio (quo & animi & corpora facillè corrumpuntur, quodq̄ multorum scelerum & flagitiorum est inuicamentum) indulgere, sed honestis artibus, vt lanificio, colo atq̄ fusio vacare voluit, quarum artium hodie multas non modò nobiles & generosas, sed etiam tenuis & ignobilis sortis atq̄ fortune mulieres atq̄ puellas ferè pudet, ita vt illas sibi dedecori esse existiment atq̄ ignominia, Persas forsàn imitantes, apud quos, teste Curtio, lanificium res habebatur sordida & ignominiosa. Augustus contra tantus Imp. similiter vt Carolus M. filia & nepes, vt Suetonius scribit, ita instituit, vt lanificio etiam assuesaceret. Apud Rom. lanificium magno fuisse in precio indicat vox Talasio nuptialis, qua exhortatio erat, teste Plutarcho in Romulo, ad lanificium, quod Græci ταλασίαν vocant. Vnde etiam moris erat apud eosdem, vt nubentes virgines comitaretur colus & fusus cum stamine.

Animaduersione postremò dignum (quod omnes parentes imitari decet) quòd vt Daniel olim & heroici Iudeorum atq̄ Babyloniorum liberi in Regis conspectu educari consueuerāt, ita Carolus quoq̄ M. liberos suos viriusq̄ sexus in conspectu suo educari voluit: oculos suos illis semper habuit intentos, eorumq̄ assiduum sese inspectorem præbuit. Nam vt oculus Domini domum adificare, agrum colere atq̄ stercoreare, equos aliaq̄ pecora optime pascere dicitur, ita oculi parentū (modò peruerso præposteroq̄ amore non sint excæcati) optimi sunt & efficacissimi liberorum magistri atq̄ pædagogi.

Henricus autem M. etsi nullos habet ex matrimonio liberos, tamen subditos suos liberorum atque pignorum charissimorum loco ducit, quos magnoperè cupit pijs honestisq̄ animi & corporis exercitijs deditos ab ocio, ignauia atque desidia, qua nihil turpius, fœdus, damnosius & periculosius, esse alienissimos. Nihil ei gratius est & optatius quàm pueritiam ac iuuentutem in Scholis & Academijs ad id instituti omni virtutum & scientiarum, artium, pacis & belli gene-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO;

re optimè institui ac erudiri, vt aliquando & Ecclesia & Reipublica domi forisq; magno vsui ornamentoq; esse possit. Parentes omnes vehementer exoptat Caroli M. esse imitatores, hoc est, in liberorum suorum honestam piamq; educationem ac institutionem omni studio, labore & opera sua incumbere, vt non modò familia, sed Reipublica atque patria magno sint aliquando commodo ac ornamento.

Præterea Carolus. M. liberorum suorum amore maximo flagrauit, cuius signum fuit cum honesta liberalisq; eorum educatio (de qua paulò antè dictum est) cum quòd & duorum filiorum, Caroli maximi natu & Pipini, & filia Rodrudis, quæ Constantino Constantinopolitano Imperatori desponsata fuerat (quos ex secunda vxore Hyldegarda natos solos ante obitum suum ex omnibus liberis suis amiserat) morrem ægrè nimis molesteq; tulit, ita vt modum multis visus fuerit transiisse. Deinde Pipino filio suo secundo genito Italiae præfecto vita hac defuncto Bernhardum filium eius nepotem suum in Italia Regno patri succedere, & quinque eiusdem filias superstites Adelhaidem, Atalam, Gundradam, Bertam, ac Thehradam inter filias suas educari curauit. Ita Henricus M. omnes Imperio potestatisq; sua subiectos, sibi præsertim morigeros & obsequentes, dictoq; audientes incredibili amore complectitur, illorum commodis atque saluti non secus ac si sui liberi essent, fidelissimè consulit, contra illorum incommodis, calamitatibus, periculis, moræ animo suo mirificè discrutatur & torquetur.

In amicitijs & contrahendis & semel initis atq; contractis conseruandis, euendis, omniq; officiorum genere colendis Carolus M. se facilem, fidelem & constantem præbuit. Similem laudem Henrico M. tribui posse omnes norunt, qui illum norunt. Nam vt ad quosuis vel maximos inimicos suos, à quibus maximis affectus est iniurijs (si illos iniuriarum suarum penitet, earumq; veniam ab illo petunt) in gratiam atque etiam in amicitiam suam recipiendos, pro incredibili natura suæ bonitate ac mansuetudine, est promptissimus, ita in amicitijs tuendis & colendis singulari est fide atque constantia.

Porro

Porro Carolum Magnum Deus non solum externis, & quidem gravissimis, quæ gessit aduersus barbaras gentes, verum etiam intestinis & domesticis bellis atq; turbis exercuit. Nam in Germania primum magna & valida aduersus illum facta est coniuratio, cuius auctores atque socij partim luminibus fuerunt orbiati, partim, & quidem plerique in exilium (cum longè grauius & atrocius supplicium fuissent promeriti) fuerunt eiectioni, nulli occisi præter tres, qui ne comprehenderentur strictis gladijs, occisis etiam nonnullis, se obstinatè defenderant. Deinde cum suscepta expeditione aduersus Hunnos in Boiaria hyemasset, Pipinus filius ex concubina natus (& hæc quidem polygamie eius pœna fuit) facie pulcher, sed gibbo deformis, morbo simulato, vana quadam spe Regni à nonnullis Francorum proceribus lactatus atque deceptus, aduersus patrem suum conspirauit, non secus atque Absolonus olim ex adulterio procreatus, qui facie pulcher, animo deformis fuerat, ambitione, & Regni cupiditate atque spe vana delusus, adulatorum quorundam illecebris ac lenocinijs incitatus & impulsus aduersus Dauidem patrem suum insurrexit, ac coniurationem sceleris plenam fecit, quod ipsum quoque iusto Dei peccatis peccata punientis iudicio factum esse quis dubitat?

Verum hac conspiratione atque fraude mox, Dei benignitate, detecta, Carolus Magnus pro admirabili sua benignitate Pipinum filium nulla alia pœna (cum grauissima dignus fuisset) affecit, quàm quòd illum in cœnobio opulentissimo, quod in agro Treuerensium esset situm, Prumia dictum (quod vitæ genus ille iam antea sua sponte amplexus fuerat) viuere permisit. Virique autem huic conspirationi ansam & occasionem præbuisse creditur, ut Eginhartus testatur, Fastradæ crudelitas, cui Carolus Magnus nimium indulisse, atque ita à solita & vsitata sua lenitate ac mansuetudine deflexisse visus est.

Hac quoq; in parte, & in aduersa hac fortuna quanta inter Carolum M. & Henricum M. sit similitudo, vel me tacente faciliè intelligitis. Non enim vnus tantum atq; alter Pipinus gibbosus, & nothus

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

seu spurius, sed (proh dolor) multi quasi Pipini spurij, hoc est, Galli, sius Franci non genuini & veri, sed fucati & adulterini aduersus Henricum M. verum, naturalem, iustum legitimumq; suum patrem, patrum, pastorem, Dominum atq; Regem (quem ceu patrem ipsi ceu filij, veri, amore, honore & obsequio colere debebant) ambitione, auaritia, inuidia, odio & alijs prauis affectibus incitati, non morbum, vt Pipinus, sed religionis, æquitatis & iustitiæ studium simulantes insurgunt & insultant, pertinaciter obstinateq; ei repugnant ac reluctantur, illi quouis pacto vel dolo & fraude, vel vi aperta è medio tollere conantur. Hi verè sunt Titans, Gygantes, Theomachi, qui, vt Paulus loquitur, diuinæ ordinationi seu constitutioni aduersantur, & idcirco iudicium, id est, pœnam diuinam subibunt, id quod experiuntur quotidie. Hos Plato quoq; vt Cic. ait, Titanum è genere statuit, quod vt illi cœlestibus, sic hi aduersantur magistratibus. Deus dura & plus quàm ferrea illorum hominum pectora emollire, et ad iustū debitumq; eum Dei, eum Regis sui obsequium flectere dignetur.

Vt autem Fastrada mulier superba et insolens, conspirationū atq; turbarum istarū causa et origo exiisse dicitur, sic vtinam hodie quoq; non multa in Gallia exiissent, et adhuc essent Fastradae, hoc est, mulieres crudeles, immanes, superbae, astutæ, callidæ, malitiôsæ, turbarum istarum omnium atq; molestiarū quasi flabella, quæ viros suos, vt Eua Adamum, miris verborum blanditijs atq; lenocinijs in multas et quidem capitales fraudes impulerunt. Hinc documentum capiant omnes viri, vt non temerè muliebribus verbis atq; consilijs fraudum & insidiarum sæpè plenissimis obsequantur, si & suæ priuatæ & publicæ cõtinis patriæ saluti bene volunt esse consultum.

Quemadmodū autem Deus duplicem istam coniurationem patefecit, atq; ita Carolū M. ex maximis vitæ periculis eripuit: ita prædicari satis et celebrari nō potest immensa Dei Opt. Max. clementia atque misericordia, qui Henricū M. ab ineunte ætate ad hoc vsq; tempus ex innumeris innumerabiliū suorū hostiū cõspirationibus, machinis, insidijs, dolo ac fraudibus eripuit ac liberauit. Eidē supplicabimus, vt in posterū quoq; eiusdē vitæ atq; salutē vmbra alarū suarum, hoc est, di-

iuino & angelico suo praesidio aduersus omnes iuratos & obstinatos eius hostes tueri atq; regere, & cōirationes, cōspiraciones, ligas atq; fœdera ista omnia cruenta rūpere, frangere, cōuellere ac labefactare dignetur.

Postremò vt Carolus M. in occultos tetrosq; istos suos hostes non seuijt, nec crudelitatem & immanitatem vllam exercuit, sed vitæ illorum atq; saluti clementissimè pepercit: ita admirationi est omnibus incredibilis, rara & inusitata Henrici M. clementia, lenitas, mansuetudo, placabilitas, qua quibus suis vel acerbissimis & iniuriosissimis suis hostibus respiscens, culpã suam agnoscentibus ac deprecantibus, veniamq; ab eo petentibus ignoscit ac veniam dat, memor dicti illius Christi: Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur.

Carolus M. ait Eginhartus, per omne vitæ suæ tempus ita cum summo omnium amore & fauore & domi & foris conuersatum esse, vt nunquam ei vel minima iniustæ crudelitatis nota à quoquam fuisset obiecta. Non minus verè hoc de Henrico M. dici & affirmari potest, quem constat domi & foris incredibili amore, fauore & honore (quo quidem est dignissimus propter virtutum omnis generis præstantiam) ab omnibus ferè Christiani orbis populis coli. Eiusdem etiã tanta est bonitas ac benignitas & humanitas, quam multis iam modis testatam fecit, vt omni non modò nota, sed etiam suspitione vel minima crudelitatis careat. Constantini quoque M. summam legimus fuisse lenitatem ac mansuetudinẽ, ita vt non facilè se ad iram & vindictam commoueri sit passus. Vnde cum homines quidã seditiosi ac petulantes statuã eius lapidassent, & accusatores crimen illud atrox atrocissimis verbis amplificassent, clamitantes non minus graue esse hoc læsa maiestatis crimen, quàm si ipsius Imp. viua facies lapidibus cæsa atq; etiam cõrta fuisset. Hic Const. manu sua faciẽ palpans, & leniter arridens, placidè respondit: nullũ se vulnus ex illa lapidatione sentire. Quo responso non solum accusatores illos elusit & abegit, sed etiam alios principes docuit, vt in sua causa placabiles se præbeant.

Porro Caroli M. quod ex viua, hoc est præstantem & eximiam erga peregrinos humanitatem ac beneficentiam Eginhartus his verbis

pradicat & extollit. Amabat peregrinos, & eorum suscipiendorum
 magnam habebat curam, adeò ut eorum multitudo non solum palatio
 verum etiam Regno non immeritò videretur onerosa: ipse tamen pro
 magnitudine animi huiuscemodi pondere minimè gravabatur, quum
 etiam ingentia incommoda laude liberalitatis ac bonæ famæ mercede
 compensaret. Hæc ille. Inter omnes ferè virtutes nulla est, quæ in sa-
 cris & prophanis literis tantopere commendatur & laudatur, quàm
 hospitalitas, id est, humanitas, liberalitas atque beneficentia erga pe-
 regrinos. Præ cæteris gentibus Lacedæmonios & Romanos legimus
 hospitalitatis studiosissimos, & peregrinis humanissimos sese ac beni-
 gnissimos præbuisse, quæ non minima d'ururni, stabilis ac florentissimi
 illorum Regni & Imperij causa fuisse existimatur. Etsi verò quosuis
 homines priuatos, tamen Reges, Principes ac Magistratus maximè de-
 cet esse hospitaes, & peregrinos suscipere, fouere, tueri atque defende-
 re ab omni iniuria. In hospitalitate contra nihil est tetrius, nihil scæ-
 dius, nihil turpius, nihil ab omni iure diuino & humano alienius. Ve
 autem hac virtute Galli omnibus ferè alijs gentibus, omnium eorum,
 qui in Gallia aliquando vixerunt, confessione atque consensu, ad
 hunc vsque diem præstuerunt, ita Henricus M. inter omnes Gallos,
 quibus præest & imperat Dei gratia, huius virtutis laude principa-
 tum videtur obtinere. Nullis enim verbis prædicari satis atque lau-
 dari potest Eximia illius erga peregrinos fides, amor, studium, huma-
 nitas atq; benignitas. Experti sunt id, & adhuc quotidie experiuntur
 omnes peregrini, qui ex quacunq; orbis terrarum parte ad illum perue-
 nerunt, quorum alij in Gallia manentes, alij domum redeuntes nihil
 Rege illo humanius ac benignius esse prædicant.

Nec verò erga peregrinos tantum Carolus M. verum etiam
 quosuis pauperes, inopes, egenos, siue in suo essent Regno, siue extra-
 neos & peregrinos mirificè benignus fuit atque beneficus. Id testatur
 eius Testamentum (de quo postea) quo maximam gaxæ atque bono-
 rum suorum partem pauperibus legauit, immò quæ Ecclesijs legauit,
 ea lege atque conditione ijs reliquit, ut ad pauperum & inopum vi-
 tam.

ram sustentandam conferantur. Deinde in longinquas quoq; & transmarinas regiones, ut in Syriam, Egyptum, Africam, Hierosolymas, Alexandriam atque Carthaginem & alia in loca, in quibus comperegrat Christianos egestate ac paupertate, quæ graue est Onus, premi & confictari, magnam pro pietate & misericordia sua Christiana vim pecuniæ, ad inopiam eorum subleuandam, mittere solebat. Et hanc ipsam quidem ob causam, ut etiam Constantinus olim M. transmarinorum Regum amicitiam ambiit, quò maiori Christianis sub illorum Imperio degentibus auxilio posset esse atque subsidio.

Henricum similiter M. erga pauperes & inopes benignissimum ac beneficentissimum esse, res ipsa atque facta eius quotidiana testantur. Vinam hodie non reperirentur nonnulli principes ac magistratus, qui non modò nulla pauperum ac inopum commiseratione tanguntur nullaq; eos beneficentia prosequuntur: verùm etiam eos diuexant & exagitant, fame, siti, nuditate confici ac interire patiuntur. Quin immò sæpenumerò iniuris, iniustis, intolerabilibus ac violentis vectigalium, tributorum ac pensionum impositionibus & exactioibus multos diuites & opulentos ad extremam egestatem ac mendicitatem redigunt.

Esi autem Carolus M. erga pauperes & inopes valdè fuit misericors, benignus & beneficus, tamen mendicos otiosos & vagabundos non passus est hinc inde palantes passim in urbibus, & in agris alijs esse molestiæ atque oneri, & hanc vagam mendicorum vitam, quæ multorum sæpè scelerum atque flagitiorum causa est & origo, seuera lege coercuit atq; repressit. Hac lege veuit mendicis palantibus quicquam tribui, suos quamq; regionè inopes alere, validos labore victum queritare iussit. Fuit hæc Caroli M. lex congrua legi diuina, quæ prohibitum erat, ne quis in populo Dei esset mendicus, congrua & conueniens honestati, quæ vaga huiusmodi mendicandi libidine multis modis læditur. Symmachus quoque Ethnicus testatur; Ethnicos non passos esse quinquam è populo in vrbe mendicare.

Esset sanè optandum magistratus in huiusmodi mendicorum va-

gantium libidine atq; licentia, qua plurimorum & priuatorum & publicorum malorum causa est & occasio, coercenda maiorem adhibere diligentiam ac severitatem, nec ita quibusvis siue civibus, siue peregrinis mendicandi, & hinc inde vagandi licentiam permittere. Apud Gallos quidem hæc Carolina lex & constitutio diligenter adhuc observatur, nec cuiquam per vrbes & pagos vagandi & ostiatim victum quaeritandi licentia conceditur. Sed validi quidem & robusti ad labores & opera compelluntur, qui autem præ corporis & valetudinis imbecillitate victum sibi labore corporis comparare non possunt, ij certis locis ad id destinatis, qua hospitalia vocantur, aluntur ac nutriuntur. Atque hoc quoque est Magistratus nostri amplissimi & sapientissimi institutum, quod faxit Deus vt bene sceleriq; cepit, ita bene feliciterq; tueatur atq; conseruet.

Hanc ipsam quoq; Carolinam antiquam patriamq; legem ac consuetudinem, vt alias quoque leges & consuetudines bonas & honestas Henricus M. omni suo studio atque opera tueri & conseruari esse paratus.

Præterea Carolum M. non animo tantum, sed etiam corpore fuisse magno, pulchro, sano & robusto Eginhartus et alij historici testantur. Corpore, inquit Eginhartus, fuit amplo ac robusto, statura eminente, qua tamen iustam non excederet, nam VII. suorum pedum proceritatem eius constat habuisse figuram: apice capitis rotundo, oculis prægrandibus ac vegetis, quibus (vt etiam de Augusti oculis refert Suetonius) vigoris quid diuini inesse videbatur, naso paululum mediocritatem excedente, canicie pulchra, facie lata & hilari, vnde forma auaritas ac dignitas tam stanti quam sedenti plurima inerat, quanquam ceruix obesa et breuior, venterq; proiectior videretur, tamen hæc membrorum cæterorum celabat æqualitas. In monasterio S. Galli Heluetico extant literæ Caroli M. quibus addita est imago faciei et pectoris in rota Romana, vnde apparet cum specie fuisse virili & plena maiestatis.

Hinc apparet Henricum M. Carolo M. prædecessori & agnato
suo

suo non animo tantum, sed etiam corpore esse simillimum. Nam ut ille, ita hic corpore esse ad ferendos ac tolerandos quosvis labores robusto & valido (etsi non tam amplo & procero, ut Carol. M.) lato pectore, latis humeris. Deinde, oculis magnis, castis, vegetis, claris ac nitidis, quales etiam C. Iulij Caesaris & Augusti Imperatoris Ro. oculi fuisse perhibentur. Supercilijs decoris & elatis, fronte lata, naso magno & aquilino, quali Cyrus quoque olim praeditus fuisse dicitur, canicie (quam cura & molestia ei accelerant) decora, facie atque vultu laeto, hilari et amabili. Denique forma eximia, venusta, Regia, dignitatis plena. De Augusto Imp. Ro. Suetonius tradit illum vultu vel in sermone, vel taciturno adeo tranquillo, serenoque fuisse, ut quidam e primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibicum, ac remollicum, quod minus (ut destinaret in transitu alpium per simulationem colloqui propius admissus) in praecipitium propelleret. Sic Henrici quoque M. & verè Augusti vultus (qui tacitus esse index animi) adeo esse venustus, laetus, serenus, amabilis, ut multi confessi sint, se, cum antea ab eo alienissimi, eiusque inimicissimi fuissent, eius conspectu subito mutatos, & ex inimicis, deposito abiectoque omni odio, ei amicissimos factos fuisse. Nonnulli etiam, qui vel sua sponte, vel ab alijs sollicitati ac subornati vim manusque ei adferre tentauerant, eius vultu conspectuque a scelere conatuque suo nefario (sicut confessi sunt) deterriti & in stuporem quandam & admirationem eius conuersi fuerunt. Haec Henrici M. corporis forma virilis simul et venusta vaticinio quodam antiquo fuit praedicta. Incessu Carolus M. fuit firmo totaque corporis habitudine virili, quod idem de Henrico M. potest affirmari, cuius tota corporis constitutio virilis & excelsi eius animi esse index, virilem et verè Regiam dignitatem praese fert, incessu autem pro more Gallorum vixit paulo celeriore & festinantiore, cuiusmodi sanè incessum praesens etiam rerum status postulat.

Voce Carolus M. clara quidem fuit, sed quae minus corporis forma conueniret: vox Henrici Magni esse clara, virilis suavis, humanitatis simul & grauitatis plena. Hic de eloquentia simul utriusque

est dicendi locus. Duæ sunt, inquit, Tullianum illud eloquentiæ flumen, artes, quæ possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis, vna Imperatoris, altera Oratoris boni, ab hoc enim pacis ornamenta retinentur, ab illo belli pericula repelluntur. Sic Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus priscis, scribit persuasum fuisse omnibus, neminem sine eloquentia aut assequi posse in ciuitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum. Idem eodem in libro eloquentem eleganter praesidium simul & telum vocat, quo propugnare pariter & incesse quis possit, quibus conueniunt illa Ciceroni: Quid est, inquit ille, tam necessarium, quàm tenere semper arma, quibus te tuus ipse possis vel prouocare improbos, vel te vlcisci laceßitus? Eloquentia igitur, vt scribit Eginhartus, Carolus M. fuit copiosus & exuberans, poterat quæ quicquid vellet apertissimè exprimere. Idem de Augusto scribit Suetonius, nempe promptam ac profluentem, quæ decet Principem, eius fuisse eloquentiam, eique curam hanc fuisse præcipuam animi sensum quam apertissimè exprimere. Optimè sanè, nam, vt rectè ait Cicero, hoc vno præstamus vel maximè feris, quod colloquimur inter nos, & exprimere dicendo sensa possumus. Eloquentiæ autem Caroli M. exuberantis testes sunt libri illi contra Iconolatriam, id est imaginum cultum scripti stylo copioso & abudante. Henricus M. vt Imperatoria, ita oratoria arte & facultate Carolo M. meritò est cõparandus, cuius tamen eloquentia non est, vt Caroli M. Asiatica, ampla, copiosa, redundans, & exuberans, sed laconica, breuis, acuta, neruosa, paucis multa complectens, plana simul & perspicua. Deniq; vt in omni vita, ita in oratione tenet & colit difficillimam illam societatem grauitatis cum humanitate ac festiuitate.

Valetudine Carolus M. fuit prospera, nisi quod per IIII. annos ante obitum crebris conflictatus est febribus, & ad extremum etiam vno claudicauit pede. Sic Suetonius scribit C. Iulium Cæsarem IIII. postremis vitæ annis animi deliquio laborasse. Valetudine adhuc Henricus quoque M. vsus est Dei benignitate prospera & secunda, qua fexit Deus vt diu fruatur, quò tot tantisq; curis, sollicitudinibus,
molestijs

molestijs, laboribus, arumnis pro Regni patriæq̄ salute sustinendis ac ferendis par semper esse possit, & corpore pariter atque animo valeat plurimum. Pro hac eius valetudine & sanitate corporis atque animi, qua ille ad totius Regni patriæq̄ communis salutem vteitur, nos non (ve olim Eibnici) Esculapio nescio cui gallū, sed Deo summo & verissimo animi corporisq̄ medico vota precesq̄ assiduas & arduas de cetero offerre. Valetudinē porro hanc suam Carolus M. tuebatur, nō tam medicorum opera atq̄ consilijs, medicamentis atque pharmacis, quàm partim exercitijs honestis & vtilibus, partim diæta sicca atq̄ sobria, ac cibi potusq̄ temperantia, de quibus nunc nobis dicendum. In febris illis suis curandis, inquit Eginhartus, plura arbitratus suo, quàm medicorum consilio fecit, quos penè exosos habebat, quod ei in cibis assa, quibus assueverat, dimittere, & elixis assuescere suadebant. Sic Tyberium quoque Imp. Ro. testatur Suetonius valetudine vsus esse prosperrima, & tempore quidem principatus penè toto propè illasa, quam tamen à trigesimo atatis anno arbitratus suc. r. xerit sine adiumento consiliorum medicorum.

Idem de Pausania Lacedæmonio literis memoriæq̄ prodicium est, quod & ipse valetudinem curabat sine medicorum auxilio, vnde cum medicus eum interrogasset, πῶς γέρον γέροντας, id est, quomodo factus es senex, respondit, ἴσθι, quia non sum vsus te medico. Idem ad medicum dicentem, ἴδ' ἐν κακὸν ἔχεις, id est, nihil habes mali, simili modo respondit, ἴδ' οὐκ ἰατρὴ χρῶμαι, id est, quia non te vtor medico. Sed vt omnibus in rebus, ita hac quoque in parte tenendum est medium, vitanda duo extrema; vnum est medicorum & medicamentorum contemptus atque neglectus, alterum est creber nimis & frequens medicamentorum vsus, & medicorum multorum turba que, vt, teste Diono, Atrianus moriturus confessus est, ipsum perdidit. Henricus itaq̄ M. etsi propter sanam corporis constitutionem medicorum opera atq̄ consilijs non valde indiget. (Nam, teste ipso Christo, qui valent & sani sunt, non indigent medico) tamen & medicos & medicinam, ceu Dei donum atq̄ munus singulare plurimi facit, & si opus est, medicorum

consilia atque pharmaca nequaquam aspernatur ac reiecit, sed ijs lūbens vitur, memor dicti illius sapientissimi, Ecclesiastici cap. 25. Honora medicum digno munere, ut utaris eo in necessitate. Nam Dominus eum creauit, & medicina ab Altissimo exorta est, & Reges honorant eum. Ars medici exaltat ipsum, & facit eum magnum apud Principes & magnates. Dominus medicamenta, & remedia ex terra produxit, & prudens non aspernatur ea. Interim tamen cum in tanta occupationum molestiarumque mole non ei sit otium ut valetudini seruire & operam dare possit, Deus, Deus inquam est, qui eius cum corporis, tum animi sanitatē admirabili ratione tuetur atq; conseruat.

Exercitia porro corporis, quibus Carolus M. cum animi, tum valetudinis tuendæ causa vsus est, tria commemorantur ab Eginharzo, nempe Equitatio, Venatio & Natatus siue Natatio, et thermarū vsus. Exercebatur, inquit ille, assidue equitando & venando, quod illi gentilitium erat: quia vix vlla in terris natio inuenitur, quæ hac in re Franci possit æquari. Caium Iulium Casarem quoq; Suetonius tradit armorum & equitandi peritissimum fuisse, & ut addit, laboris vltra fidem patientem. Plutarchus etiam testis equitandi vsus Casari à pueritia adeo fuisse facilem, ut reflexis in tergum manibus, equum sæpe velocissimo cursu concitare consueuerit. Perse (teste Herodoto) à pueritia (id quod et fecit Carolus M.) filios suos sagittandi & equitandi arte curarunt institui. Apud Parthos præcipue (ut etiam apud Francos) equitandi vsus fuit creberrimus & frequentissimus, ita ut equis & bella, & quæuis siue publica siue priuata officia atq; munia obire consueuerint. Apud hos inter liberos et seruos hoc erat discrimen, quòd serui pedibus, liberi equis incedebant. Equitatio autem (cuius Bellerophonem, teste Plinio, antiqui primum auctorem faciunt) liberum hominem, ut est apud Platonem in Lachete, maximè decet, & ad sanitatem, ad robur corporis, ad bellicam disciplinam confert atq; conducit, ut Xenophon, Plato, Philosophi & medici testantur. Plato lib. de leg. inter ceteras gymnasticæ bellicæ species equitationem quoq; ponit, qua non viros tantum, sed etiam puellas vii posse & debere censuit.

fuit. Galenus similiter inter reliquas exercitationes gymnasticas, non infimum locum equitationi tribuit, qua non corpus tantum, sed etiam sensus scribit exerceri; & id medicorum quorundam testimonijs probat. Alexander Trallianus in dolore capitis, quem causa frigida gignit, ut in epilepsia, et in surditate salubriter adhiberi testatur. Hanc Plinius lib. 27. C. 7. stomacho & coxis (tame si Hippocrates obesse potius scripsit) vtilissimam habitam fuisse scribit. Hæc sensuum instrumenta subinde purgat, eaque acutiora reddit, hydropicos (ut sensit Trallianus) si quid aliud, maxime iuuat, solutam aluum, & effluentem, teste Celso, coerces: crura quoque tenuia crassescit, ut Germanici exemplo Suetonius affirmat. Ceterum thoraci maxime aduersatur, nec non vesicæ male affectæ, in cuius vlcerebus curandis Archigenes clarissimus ille Hadriani Imp. archiatros præcipue vitandam esse equitationem docuit.

Hoc exercitationis liberalissima, bellicosissima et saluberrima genere Henricus M. à pueritia usus & delectatus est, equitandi studiosissimus ac peritissimus; vnde etiam nulla ferè ei dona atque munera magis sunt accepta et grata, quam optimi & generosissimi belloque aptissimi equi. Equitationibus item creberrimis et celerrimis hodie, non tam vel voluptatis et animi, vel valetudinis gratia, quam necessitatis, & sua suorūque salutis ac defensionis gratia vitur, quarum ille, quod quidem omnes testes oculati satis admirari non possunt, ad eum est patiens, ut armatus, et quidem graui armatura indutus XXIII. horarum spacio equitationem continuam, ita ut nunquam de equo descedat, ferre atque tolerare possit.

Quod ad venationem attinet (qua non solum Persarum Reges, ut Xenophon in 1. Pædia Cyri, & multi alij testantur, verum etiam potentissimi alij Reges ac principes vsi sunt) illam similiter et ad animi oblectationem ac voluptatem, & ad sanitatem corporis atque animi, & ad bellicam fortitudinem spectare, plurimorum historicorum, medicorum & philosophorum testimonijs, Regum exemplis, usu & experientia ipsa ita clarum & manifestum, ut probatione alia non sit opus.

Nec tamen Reges & Principes vel Nimrodum, vel Esauum;

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO

quorum in sacris literis fit mentio, vel antiquos illos Francorum Reges, de quibus supra, vel etiam Mithridatem Ponti Regem potentissimum imitari debent, quem usque adeo sanitatis & vite studiosum & venationi dedicatum fuisse legimus, ut VII. annos, neque vrbis, neque rursus tecto usus sit. Hoc esse, non debent ita venationibus operam dare, ut interim res atque negotia seria, gravia & ad Reipub. salutem pertinentia negligant, & alijs cuncta pro suo arbitrio seu libidine potius in Repub. & in Ecclesia agendi potestatem atque licentiam permittant: atque ita dum illi feras in sylvis & nemoribus immoderato ac improbo labore consecantur, interim subditos suos multorum quasi venatorum & tyrannorum iniurijs vi atque insidijs diuexari & opprimi patiantur.

Quod ad Henricum Magnum attinet, ille quidem incredibili venandi studio ducitur, nec tamen idcirco (ut prisci illi Francorum Reges, de quibus supra, facere consueuerant) rerum & bellicarum, & ciuiliu, & forensium & Ecclesiasticarum curam negligit, sed cuncta (ut experientia quotidiana docet) ad Regni & Reipublice salutem pertinentia ipsemet, curat, inspicit, perlustrat, gerit, & administrat optime ac sapientissimè. Vicitur quidem ille consilio atque opera procerum, Principum ac consiliariorum suorum fidelissima, sincerim tamen suum quoque cum illis coniungit consilium, studium, laborem atque operam. Non etiam hoc tempore otium illi conceditur ad feras sectandas, sed (proh dolor) feros & immanes suos hostes, qui feras non æquant solum, sed etiam superant feritate atque ferocia, à quibus non ipse tantum, sed totius Regni patriæque salus immanissimè oppugnatur, consecrari ac persequi armis belloq; iustissimo cogitur.

Natati quoque frequenti Carolus M. teste Eginharto, corpus exercuit, cuius adeo fuit peritus, ut nullus ei iure praeferrì potuerit. Natationis olim maximus fuit usus, ita ut pueri simul cum literarum elementis natandi artem discerent, vnde proverbium illud: Nec literas scit, nec natare, contra bardos & inertes, profectum est. Natationis

tionis peritia in bellis, in naualibus præsertim pugnis, in transeundis vadis ac fluminibus valde utilis, immò necessaria, ut contra artis eius ignorantia & imperitia, sæpè magnarum cladum esset causa, quod exercitui Cyri euenisse Xenophon prodidit. Hanc ob causam Romani, ut scribit Vegetius, campum Martium Tyberi vicinũ delegerunt, ut in altero armis sese exercerent, in altero sudorem ac puluerem diluerent, & natare simul discerent. Natandi peritia legimus sæpè maximos Principes in grauissimis periculis seruatos esse. Vnde Plato in Gorgia natationis vsum varium & multiplicem commendans, hæc homines sæpè è periculis maximis euadere, & ad audendum fortiores animosioresq; reddi scribit. Sic Iulius Cæsar cum ab hostibus illum insequentibus vrgeretur, natando discrimen euasit, & altera manu sublatâ Commentaria seruaui. Hinc Augustus quoque traditur nepotes suos ipse & natandi artem & licetis docuisse. Nec verò ad rem tantum militarem, verum etiam ad valetudinis conseruationem, & affectionum quarundam curationem, ad siccitates & ardores temperandos, ad somnum inducendum (vnde Horatius,

Transnato Tyberim, Immo quibus esset opus alto)
natationem conducere, Galenus & alij medici docent. Eius tamen secundum diuersas aquarum, vel calidarum, vel frigidarum, vel maritimarum, vel dulcium, vel fluuialium, vel lacustrium, vel stagnantium equalitates, diuersa quoq; sunt vires.

Carolus ergo M. natatione illa calida (quæ indurata emolliendi, refrigerata calefaciendi vim habere putatur, & ob id à Coclio Aurelio in curandis arthriticis commendatur) cum ad oblectationem & voluptatem, tum ad sanitatem, ad concoctionem, ad somnum sibi conciliandum, tum ad disciplinam militarem vsus est.

Delectatus est autem Carolus M. vaporibus aquarum naturaliter calentium, quæ thermæ vocantur, quarum Aquigrani (vnde etiam vrbs illa sic fuit appellata, quam alij Aquas simpliciter, alij Aquas Graneas à Sereno Graneo legato Germaniæ Cisthenana Hadriano imperante vocant) magna est copia. Et hæc quidem de causa

Aquigrani Regiam extruxit, ibiq; extremis vite annis vsq; ad obitum continuè habitauit, in qua vrbe adhuc Imperatores inungi & coronari consueuerant.

Ad balneum autem non solum filios, verum etiam optimates & amicos, aliquando etiam satellitum & custodum turbam inuitauit, ita vt nonnunquam centum vel eo amplius vnà lauarentur.

Balnei vsus ad eluendas sordes, ad leuandas lassitudines, ad corpora emollienda, calidi præsertim (vnde ἀποπρωραγεία à Clemene Alexand. dicta sunt) ad delicias deniq; & mollitiem esse magnus.

Balneus igitur istis calidis siue thermis, Carolus M. vt esse verisimile, vsus esse cum valetudinis & sanitatis, tum animi & voluptatis honestæ, tum deniq; humanitatis & amicitie causa, & idcirco non solum filios, sed etiam optimates, amicos, satellites corporisq; custodes, magnam deniq; hominum multitudinem ad balneum ceu ad conuiuium inuitare est solitus, illorū nimirū fauorē, beneuolentiam & amicitiam sibi conciliandi hac sua humanitate & fouendi, & forsā etiā multa hoc pacto cognoscendi & expiscandi gratia. Nam nullis ferè in locis plura, quæ agantur atq; gerantur tota in vrbe, quàm in constrinis atq; balneis, (vnde proverbium lippis & consoribus notum) cognosci possunt, eò quod magna ex omnibus vrbi partibus hominum copia illuc confluere solet, quodq; illis in locis homines nescio quomodo liberrius loqui, garrirè & quæuis effutire consueuerunt.

Est autem vtile valde & fructuosum Regibus & Magistratibus quæuis, quæ in vrbe sunt & aguntur, subditorumq; suorum rumorēs, opiniones, sententias atq; iudicia quibusuis de rebus cognoscere.

Henricum M. verisimile esse natandi esse peritum, thermis autem huiusmodi atq; balneis vtendi, etiamsi ijs delectaretur, otium ei non esse atq; facultas, balnea & thermæ, quæ ei sudorem excutunt, sunt bella continua & graua, in quibus ei semper esse desudandum. Et hæc de exercitijs atq; balneis.

Nunc de Vitu eius & Dieta, quæ alterum & quidem optimū valetudinis tuendæ & conseruandæ, vel etiam amissæ recuperandæ esse remedium,

remedium. Frustra enim valetudinem remedijs & pharmacis curare studemus, si cibi, potus atq; diætæ intemperantia nos perdimus. Vnde Cynicus ille philosophus merito eos irridebat, qui pro sanitate litarent, & interim immodico cibo potuq; sese ingurgitarent.

Carolus igitur M. in potu & cibo fuit temperans, sed in potu temperantior: quippe qui ebrietatem in qualicumq; homine, nedum in se ac suis plurimum abominabatur: cibo enim nõ adeò abstinere poterat, ut sæpè quereretur noxia esse suo corpori ieiunia. Vini autem & omnis potus adeò parcus erat, ut sub cœnam rarò plus ter biberet. Idem ferè de Augusto prodit Suetonius, quem scribit vini natura fuisse parcissimum (quam laudem etiam Iulio Cæsari tribuit) nec amplius ter super cœnam bibere fuisse solitum. Lex mystica apud Ausonium suadet aut ter aut novies esse bibendum: qui Musas amat, ter cernos cyathos potat; qui verò Gratiarum cultor est, ut inquit Horatius, supra tres bibere prohibetur. Anacharsis philosophus dicere solebat, vitem producere tres vuas: primam voluptatis, secundam ebrietatis, tertiam mœroris. Cui simile illud Aesopicum, Bacchum tres possidere mistiones, primam quidem voluptatis, secundam autem ebrietatis, tertiam verò contumeliæ. Apuleius in Floridis, admonet parcè & ter tantum esse bibendum. Idem quatuor vini crateras statuit, primum ad sitim, secundum ad ebrietatem, tertium ad voluptatem, quartum ad insaniam pertinere ait. Vino, inquit Plinius, nihil est viribus corporis vitilius, neque aliud perniciosius, si modus absit.

Est verò sobrietas decet omnes, tamen Regem ac Principem maxime, & præsertim rebus militaribus distentum. Notum est illud: Vino sapientiam obumbrari. Vnde lex Platonica iussit Magistratus, quo tempore Remp. gubernant, vino abstinere. Idè vino interdicit omnibus gubernatoribus, iudicibus & cõsiliarijs: sic lex Mosea sacerdotes sacrificandi tempore voluit à vino abstinere, & Salom. Rex: sapientissimus magistratus & iudices vetat vino uti, scilicet immodico, & eo tempore quo illis fungendum suo munere. Plato, Aristoteles, Eusebius, Galenus laudant vehementer legem Carthaginiensium,

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

qua nulli in militia & castrensibus negotijs occupato, vinum toto militia tempore permittēbatur, sed aqua ei erat bibenda. Sic Carolus M. si quem deprehenderat in exercitu ebrium, eum postea aquam potare compulit. Henrici similiter M. magna est & mirifica in cibo potuq; temperantia & sobrietas, sine qua minimè profectò res tantas, & tam admirandas gerere posset, contrà à gula & crapula. hoc est, immoderata cibi potusq; ingurgitatione ceu animi corporiq; peste maxima alienus est atq; abhorret.

Ac Caroli quidem M. maior in potu quàm in cibo dicitur fuisse temperantia & abstinentia, propterea quòd ieiunia habitui corporis sui noxia ac periculosa minus facillè ferre potuit. At Henricus M in bello præsertim atque castris inedia, famis, sitis, ieiuniorum deniq; siue necessitatis, siue sanitatis, siue etiam religionis causa sine suscepta, est patientissimus. Vicinam verò Regum & Imperatorum horum potentissimorum temperantiam omnes nostræ ætatis Reges, Principes ac Magistratus imitarentur, nec ita gula, ebrietati atque crapula essent dediti, quæ & ipsis, & toti Republicæ atque Ecclesiæ plurima parit damna, incommoda atq; dedecora. Hodie tamen pleriq; eorum, qui vel Rebus publicis vel Ecclesijs præsumunt, non, ut Carolus M. & Augustus ter sed ceteris, millies, atq; ad id totos dies noctesq; bibunt ac potant, ita ut vivere illis nihil aliud quàm bibere esse videatur. Non bibunt vel ad necessitatem, vel ad satietatem, vel etiam ad hilaritatem, sed ad insaniam, ad furorem, & ad contumeliam, non sicut exinguenda & sedanda, sed eius magis adhuc inflammanda gratia. Nec ut Carolus M. ebrietatem vel in se vel alijs abominantur, et propinationes, ut ille, ac invitationes istas perniciosas ad bibendū prohibent, sed ebrietatem atq; remulentiam in se & alijs amant. sobrietatē contrà in se & alijs oderūt, ac detestantur: se deniq; & alios propinationibus immanibus vinciq; ingurgitant et obruūt, et ad quævis negotia atque munia ineptos planè & inutiles reddunt.

Quod ad conuiuia attinet, Carolus M. rarissimè conuiuari est solitus, idq; præcipuè tantum solennitatibus, tamen cum magno hominum nu-

num numero, quod liberalitatis eius fuit indicium. Hodie inter nos Christianos, & quidem non praesides tantum & opulentos, sed etiam priuatos & inopes, non rarissimè, sed creberrimè, imò quotidie, quavis de causa & occasione conuiuia, comessationes & comotationes intempestiue ac intemperantissimæ agitari cōsueuerunt cum maxima temporis, pecuniarum, honestatis, fama et existimationis iactura. Henrico autem nostro M. vix à tot tantisq; negotijs atque molestijs respirandi atque viuendi nedum conuiuandi seu conuiuia cum suis læta & honesta agitandi spacium & facultas datur.

Cæna Caroli M. quotidiana quaternis tantum ferculis præbebatur, præter assam, quam venatores (non autem pueri aut adolescentuli quidam molles, delicati, splendidi, compti) nō patinis, lancibus argenteis, sed (more rituq; militari & venatorio, cuius apud Homerum quoque fit mentio) veribus veluti lanceis siue hastis, inferre solebant, quæ carne assa ille lubentius, quàm vlllo alio cibo vescebatur. Ita Augustus potentissimus Imperator Ro. teste Suetonio, cœnam ternis ferculis, aut quum abundantissima foret, senis præbebat, vt nō nimio sumptu, ita summa comitate. Ab hac frugalitate remotissimi sunt nostra ætatis non solum Principes, sed etiam priuati homines, quorum cœne atq; conuiuia plurimis, & quidem copiosissimis sumptuosissimisq; ferculis sunt instructa cum summo & rei familiaris & valetudinis damno atque incommodo.

Henricus M. ium exemplo suo, ium legibus sumptuarijs huiusmodi epularum ferculorumque luxum atque luxuriam (quam verè luem pestiferam atque luctuosam dixeris) cœnare atq; comprimere conatur.

Cæna porro Caroli Magni non tam cupidijis atque delirijis, cibis ac potionibus delicatis & lauis, quam acroamatis, sermonibus, lectiunculis sacris & liberalibus instructa & quasi condita erat. Nam inter cœnandum aut aliquod acroama, aut lectorem audiebat. Tanto ergo Magnus ille Imperator literarum liberalium ac diuinarum amore flagrabat, vt inter cœnandum quoque ijs vacaret, ijs ceu delirijis

suavissimis & saluberrimis animum suum pasceret. De acroamatibus huiusmodi conuiuialium usu apud veteres multa extant in antiquis literarum monumentis. Plutarchus libro septimo Sympos. Probl. 8. docet, quæ nam acroamata cœnæ sint adhibenda, & moris scribit fuisse Romæ recentis, ut Platonis dialogi animi ludique causa agerentur. Plinius in Epistolis de Spurina: Frequenter, inquit, Comædijs cœna distinguitur, ut voluptates studijs quoque condiantur. Plutarchus loco antè citato bene sapienterque monet, omnia acroamata, dramata, comædias, tragædias, mimos, omnes denique ludos, qui auditores ad impudicitiam, libidinem, affectus, actionesque turpes & inhonestas incitare possunt, ab epulis remouendos esse.

Alexander quoque Severus & re & nomine, Imperator Romanus, teste Lampridio, nanos & nanas, moriones, histriones, mimos, scurras, ioculatores, nugatores, aretalogos ex aula sua eiecit. De lectionibus quoque cum apud Ethnicos, tum Christianos Primitiua Ecclesiæ inter cœnandum vsitatis alibi copiosius est dictum. Illi qui hoc legendi officio fungebantur, lectores & anagnosta fuerunt dicti.

Legi autem à suis anagnostis Carolus Magnus sibi curabat non fabulas quasdam & legendas vanas, aniles ac supersticiosas, non carmina aut scripta quedam amatoria, scurrilia & obscœna, sed historias, ex quibus ceu optimis virtutum officiorumque omnium magistris vitia & salutaria bene viuendi atque regnandi præcepta haurire poterat, & imprimis Regum antiquorum acta & res gestas, quæ illi ad virtutis laudisque eorum imitationem documento esse poterant ac inuitamento. Hinc Demetrius Phalerens Regem Ptolomeum admonebat, ut conscriptos de Regno Regumque antiquorum rebus gestis libros legeret, quoniam quæ amici dicere non auderent, ea in libris (quæ liberè cum omnibus loquuntur) descripta continerentur. Nec vero Carolus Mag. literarum historiarumque prophanarum & humanarum tantum, sed etiam sacrarum lectione pascebatur, præcipuè autem monumentorum Sancti Augustini, ex quibus multa poterat pulcherrima & saluberrima.

liberrima, cum religionis bene colenda Ecclesiaque reformanda, tum
 Reipublica bene administranda præcepta institutaq; depromere: Au-
 gustini certè patris Ecclesie primitivæ augustissimi præclara scripta
 multis posthæc canonicas, divinas & authenticas illas literas Pro-
 pheticas & Apostolicas postremis his temporibus mentis oculos
 aperuerunt, ad multos errores & abusus, qui paulatim in Ecclesiam
 irrepserant, cernendos ac intelligendos. Itaque dubium non est, quin
 Carolus quoque M. assidua librorum Sancti Augustini lectione mul-
 tos animadverterit ac deprehenderit in Ecclesia ritus, cæremonias,
 mores & consuetudines supersticiosas, multos errores & opiniones præ-
 suas, multa antistitum Ecclesie vitia regnare ac dominari, quæ corri-
 gere & emendare per concilia quedam ab illo indicta conatus est, sed
 propter temporum & morum, Episcoporumq; iniquitatem conatibus
 eius egregiis eventus non omninò respondit. Forsan etiam pontificum
 illius temporis, præsertim Ro. quibus plurimùm ac nimium fortassis
 tribuit, auctoritate, amore & prosopolepsia excæcatus, multos erro-
 res & superstitiones, vel non vidit, vel si vidit, non ausus est cor-
 rigere.

Quoniam autem ut Sanctus Augustinus inter antiquos illos Ec-
 clesie primitivæ patres & scriptores principem facile videtur locum
 obtinere, ita præ cæteris Augustini scriptis libri illi de Civitate Dei
 varia & multiplici doctrina atq; eruditione pleni sunt & referri: mi-
 rum profectò non est, Carolum M. illorum potissimùm librorum le-
 ctione valde fuisse delectatum, præsertim cum præceptor quoq; eius
 Alcuinus doctrinæ scriptorumq; S. Augustini fuerit studiosissimus.

Nunc videamus, quo Henricus M. cænandi more & consuetudi-
 ne utatur. Is cæna primùm siue prandio cogitur propter infinitos oc-
 cupationes, molestias atque pericula vii brevi & celeri, & (cuius-
 modi epulum nos equestre vulgò appellamus) vna quasi manu te-
 nere cibum atque potum, altera tela atque arma, quibus se ad-
 versus hostium suorum vim ac impetum tueatur. Ante & posthæc
 Cænam eius acroamata sunt vota atque preces sacræ, quibus patri

atque pastori illi nostro communi atque cœlesti pro alimentis animi atque corporis, proque omnibus eius bonis atque donis corporeis & spiritualibus gratias agit, eiusque gratiam, opem, auxilium, tutelam, qua maxime se indigere nouit, quaque etiam præcipue nititur atque confidit, implorat. Hoc est exordium, hic est finis cœnæ eius sanctæ & religiosæ. Inter cœnandum verò, nec non cœna & precibus peractis, iocis, salibus, dictarijs acutis & liberalibus se & amicos atque ministros suos oblectare consuevit. Præ cæteris autem libris atque scriptis potissimum omni tempore pascitur ac delectatur, illo omnium librorum atque scriptorum, quæ vnquam fuerunt, & ad finem vsque mundi futura sunt, principe ac primario (vnde etiam xar' ἱεροχὴν βιβλία, id est, libri appellantur) canonico, diuino, cœlesti, Prophetico & Apostolico. Hic liber à sancti Spiritus liberalitate liberrimaque voluntate ac inspiratione profectus, est verè liber ab omni errore atque vitio, & idcirco ad nos omni errore & superstitione liberandos, & in veræ religionis pietatisque libertatem vindicandos aptus per se est & idoneus. Quemadmodum igitur olim Alexander ille Magni Homeri Iliada rei militaris viaticum appellauit, & Poëta illius scripta tanto in pretio habuit, vt sub puluino semper posita ad manum haberet, cum dicere soleret, malle se disciplinæ quàm diuitijs excellere: ita Henricus M. sacrum & salutare hoc & vitæ præsentis, quæ viæ instar est, & vitæ futuræ atque cœlestis viaticum assidue circumferre, voluere atque reuoluere, diurna nocturnaque manu, seu mente potius versare consuevit.

Diximus de cibo & potu, nunc videamus de somno, qui ad cibi potusque concoctionem, & ad virium corporis & animi recreationem, utilis, immò necessarius est. Nam vt Poëta ille cecinit:

Quod caret alterna requie durabile non est.

Æstate igitur Carolus M. post cibum meridianum (merendam veteres appellarunt, qui lenis facilisque erat cibus, quo veteres erant contenti ad cœnæ vsque tempus) pomorum aliquid sumens, ac semel bibens, depositis vestibus ac calceamentis, velut noctu solitus erat, duabus

duabus aut tribus horis quiescebat. Sic Augustum quoque scribit Suetonius, post cibum meridianum, non ut Carolus M. depositis vestibus & calceis, sed ita ut vestitus calceatusq; erat, reiectis (hoc est, reuelatis & nudatis) pedibus, paululum conquieuisse, apposita ad oculos manu. Et ut Carolus M. pomorum aliquid prius sumpsit, ita Augustus, teste Suetonio, pro porione perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, aut lactucule rhysum, aut recens aridumie pomum succi vinosioris sumere est solitus. Quod ad somnum hunc diurnum & meridianum Caroli M. post cibum attinet, videtur ille secundum medicorum præcepta atq; regulam valetudini eius contrarius fuisse & inimicus. De die dormire, inquit, Auicenna, malum est. Hinc ille apud Plautum. Non bonus somnus est de prandio. Notus etiam est ille medicorum versiculus: Sic brevis aut nullus tibi somnus meridianus. Verum (cum nulla sit regula, ut vulgò dicitur, quæ non habeat exceptionem) quoniam Carolus M. sæpè noctu vigilare solitus, post cibum facilem & modicum, interiecto forsitan aliquot horarum interuallo, somnum hunc cepit, eique à multis annis assuevit (nam consuetudo est quasi altera natura) videtur ei non multum obsuisse, vel etiam profuisse potius. Quod autem pomorum, hoc est, fructuum aliquid prius sumpsisse dicitur, id vapores è stomacho in cerebrum ascendentes, illudq; ledentes reprimendi, & concoctionis vel etiam somni promouendi causa, illum fecisse est verisimile, ut hodie quoq; cænx atq; prandia plerunque pomorum atque fructuum partim recentium, partim siccorum & conditorum (quæ bellaria appellantur) esu claudī consueverunt.

Ut autem Carolus M. ita Henricus quoque, qui sæpè totas noctes insomnes ducit, non ut ille discalceatus & nudus, sed vestitus atque adeò armatus interdū nonnunquam non in lecto molli & delicato, sed quouis in scamno duro, paululum requiescere corporis vires reficiendi causa consuevit.

Noctu porrò Carolus M. sic dormiebat, ut somnum quater aut quinque non solum expergiscendo, sed etiam desurgendo interrump-

peret. Augustum Suetonius refert non amplius quàm VII. horas ad summum dormiuisse, ac ne eas quidem continuas, sed vt in illo temporis spacio ter aut quater expergisceretur. Quod si interruptum somnum recuperare non poterat (vt euenit) lectoribus aut fabulatoribus accersitis resumebat, producebatq; vltra primam sæpè vigiliam. Nec in tenebris vigilauit vnquam, nisi assistente aliquo. Vterq; ergo Imperator iuxta Homericum illud turpe duxit, se quorum fidei tot populorum salus commissa atq; concreta erat, solidam dormire noctem, hoc esse totam noctem somno transigere, ac non aliquam eius partem cogitationibus bonis & salutaribus impendere. Noctu Carolus M. in cubiculo cubans, capiti pugillares supponebat, vt si quid vtile (vt fieri noctu solet, vnde εὐφρόνη vox à veteribus dicta) ei in mentem veniret, id statim posset adnotare, ne rursus è memoria laberetur.

Henrici M. mira & incredibilis ferè esse vigilantia, cui III. aut IIII. horas noctu dormiuisse satis esse. Vigiliarum esse patientissimus, ac sæpè media de nocte surgens, vigiliis, excubiis atque castra tota obit, ac perlustrat, id quod Carolum M. quoque fecisse legimus. Nonnunquam etiam noctu surgens iter aliquod ex improviso, sicut res & tempus postulat, suscipit. Cùm hostes, cùm Regni & Reipub. salus omnem ferè ei somnum excutiunt, ita vt medici de eius valetudine sæpè anxij sint & solliciti, qui sciunt vigiliam immoderatam, & somnum nimis breuem corpora extenuandi magnam vim habere.

Carolus M. quum manè amiciretur & calcearetur interim non solum amicos admittebat, sed etiam litigantes audiebat, quem morem Vespasianum quoque Augustum tenuisse Suetonius scribit, qui ipse quoque dum sese amiciebat & calceabat, amicos admittere esse solitus.

Ita Henricus quoque M. mane è somno excitatus, cùm precibus & votis sacris, Psalmorum & sacræ scripturæ lectioni dat operam, tùm amicos & consiliarios suos admittit, audit, consulit, consiliaque cùm illis communicat: singulis denique certa dat mandata, certa præscribit & imperat boni instar & industrij patris familiars totius diei,

quasi

quasi pensa atque munia, quæ obire & exequi debeant.

Vestitu (de quo nunc consequens est vt dicamus) Carolus M. vsus est patrio, hoc est, Francico, qui parū à communi & plebeio aberat, nisi quòd diebus festis, & quando legatos audiebat veste auro contexta, & gladio multis gemmis ornato, utebatur, cuius longa extat apud Eginhartum descriptio. Peregrina verò indumenta, quamuis pulcherrima, respuebat, & vestitum patrium omnibus modis reducere conabatur. Itaque cum Franci sagis Gallicis breuioribus præter morem antiquum vti cœpissent, vestitum illarum vsum prohibuit, cum illas non totum operire corpus, maximaque ex parte nudum relinquere neque à pluuijs, ventisq; defendere diceret. Aliud festiuum eiusdem factum quo in aulicis suis peregrinarum & exoticarum vestitum vsum atque luxum, quod ab Auentino narratur, nolo hîc silentio præterire. Hyeme, vt est Germanie mos vetustissimus, Rhe none ex pellibus lupinis, ouillisue erat indutus. Cumq; apud Forum Iulium hybernans, videret Francos pelles exoticas, & vestimenta peregrina à Venetis mercatoribus magno emperitare: huncq; sericatum, illum gemmatum, alium armillatum, alium manuleatum & cycladatum procedere, omnes vti vestiti erunt, secunda venatum pluuiam imminente proficisci imperavit, vestibisq; hisce imbre corruptis, spinis, dumetis atque fruticibus, dum feras insequerentur atque conficiebant, dilaceratis, & cruore oblitis atque contaminatis, domum reuersus, iussit omnes mox secum in pratorium coire, atq; eodem ipso habitu secum cœnare. Ob frigus tum omnibus ad focum confidentibus, conuiuium ad multam noctem proeraxit. Postridie iisdem indutos vestibis, cunctos apparere iubet. Tum vbi huiusmodi indumenta, partim imbre, pluuiam, sentibus dilacerata, cruore oblita: partim igne, rugis constricta, ac proinde rupea & discissa conspexit, lupinas pelles, quas, vti fieri solet, aere siccat, integras ostendit: stolidissimi mortalium, inquit, quod vestimentum nunc vtilius, preciosiusue est? Merum ne drachma comparatum, an vestra, tot libris, atque integro patrimonio coempta.

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO

Hoc eodem modo Reges & Principes luxuriosum ac penè prodigiosum vestium peregrinarum vsum si vellent (vt cerè deberent) facillimè cohibere atque reprimere possent. Vestis, vt vulgò, & quidem rectè verèq; dicitur, indicat virum. Nam vestitus decorus, patrius, moderatus, frugalis humilitatis, modestiæ, constantiæ, grauitatis & sapientiæ, contrà vestitus indecorus, inusitatus, exoticus, sumptuosus, & luxuriosus superbia, insolentiæ, prodigalitati, luxuriæ, leuitati, stultitiæ index est atque testis, atque ita habitus corporis, animi habitum vel bonum, vel malum & vitiosum arguit.

Quantum ad Henricum M. attinet vestiu ille vicitur, atque gaudet patrio, vernaculo, frugali, decoro ac personæ suæ conueniente, & quidem plerunque militari & bellico. Vestes eius sunt arma, quibus semper ferè dies noctesq; est indutus, quæque nunquam ferè deponit, in quibus sæpè pernoctauit, non in lectulo aliquo molli & delicato, sed in sciamno aut quouis alio loco duro, vel etiam humi requiescens. Tanta autem est hostium eius immanitas, vt non solum Regiæ dignitatis insignia, sed etiam vestium necessarium ei detrahere, atq; adeo vitam eripere conentur, quos Deus ab hoc suo proposito auertere, & ad iustam debitamq; erga hunc Regem, beneuolentiæ obseruantiam & obedientiam conuertere atq; st. tere velit. Vestes quæ eius splendidas verèq; regales verè quis dixerit esse virtutes præstantissimas, quibus prædictus est & ornatus.

De religionis Christianæ publicæ cura atq; studio suprâ dictū est: nunc de priuato eiusdem studio cultuq; panca quædam, quæ ab Eginberto nostro commemorantur, ad ieramus. Ecclesiam igitur, vt ille inquit Carolus M. mane & vespere, nocturnus uem horis, & sacrificij tempore, quando eum valetudo permiserat imp grè frequentabat. Vtinã hodie Principes & Magistratus nonnulli non salius & nemora, (ibi nimirum venandi gratia) nec non spheristeria, theatra, n quibus ludi & spectacula sæpe iurpia eduntur, cauponas popinas, uem gurgustia atq; lupanaria sapius & libentius quàm templa frequentarent. Henricus censâ M. Caroli M. hac quoq; in parte imitator: quoniam
assiduè

assidue, libenter & alacriter (nisi magna sint impedimenta) Ecclesias, siue templa, hoc esse, cœtus & conuentus sacros & Ecclesiasticos adit ac frequentat, illosq̄ fieri & agitari curat, in quibus sacra, hoc esse, conciones, homilia, sacramenta, vota, preces, Psalmodia, eleemosyna sacra (quæ quidem vera sunt noni Testamenti sacrificia) peraguntur ac celebrantur.

Præterea Carolus M. teste Eginharto, legendi & psallendi disciplinam diligentissimè emendauit (fuit enim veriusque ac precipuè Musicæ valde amans & peritus) quanquam ipse nec publicè legeret, nec nisi submissa voce & in commune cantaret. Sic Henricus quoque Magnus lectionum, concionum cantionumque sacrarum esse studiosissimus, qui etiam totum ferè illum Psalmorum Dauidicorum librum sanctissimum (cuius lectione mirificè delectatur) memoria tenere dicitur. Non pudet etiam cum aut piget, sed iuuat maxime cum alibi, tum in publicis & sacris cœtibus vnà cum alijs psallere, animi nimirum sui in tot tantisque molestiarum tempestatibus consolandi recreandique causa : denique non legendi tantum atque psallendi, sed etiam sacra quæuis alia administrandi disciplinam in quibusdam orbis Christiani partibus admodum corruptam & deprauatam secundum sacra Scripturæ Canonem cupit corrigi & emendari.

Venio nunc ad extremum vitæ Caroli Magni, quasi actum laudabilissimum sanè & gloriosissimum. Hæc pars complectitur extremam eius senectutem, Ludouici filij vocationem ad Regni societatem & inaugurationem, Caroli Magni morbum, mortem, sepulturam, monumenta atque prodigia, quæ mortis eius fuerunt præfagia, testamentum, canonizationem, filij eius successionem in Regno & Imperio.

Carolus igitur Magnus, cum iam & morbis aduersaque valetudine & senectute extrema, quæ ipsa per se morbus esse, afflictus animaduerteret, se tot tantisque Imperij amplissimi oneribus sustinendis non amplius parem esse, & vitæ huius finem appropinquare im-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

mò instare, filium suum Ludovicum Aquitania Regem (qui Pius cognominatus ei postea in Regno Imperio successit) ad se euocatum, congregatis solenniter ex toto Regno Francorum primoribus, cunctorum consilio atque consensu consortem sibi totius Regni & Imperialis nominis heredem constituit, impostoque capiti eius diademata. (id quod Anno DCCCXIII. factum est.) Imperatorem & Augustum iussit appellari. Etsi igitur plerunque senes decrepiti, & etate confecti desipere, delirare, & quasi repuerascere incipiunt, iuxta dictum illud peruulgatum, Bis puri senes, tamen Caroli Magni in summa senectute, summa sapientia, prudentia atque pietas in hoc eius facto clarissimè cernitur. Hoc enim ille pacto pro pia sua prudentia ac pietate vna eademque opera & sibipssi, & filij sui, & totius Regni post mortem suam saluti, dignitatiq; optimè consuluit: cum & ipse laboribus alleuaretur, & filius Regni administrationi assuesceret, & populus cognita perspectaque filij sapientia ac virtutibus, tanto maiori animorum inclinatione in illum propenderet, & denique futurarum contentionum atque dissidiorum cause & occasiones præciderentur. Vnde Eginhartus testatur, hoc Caroli Magni factum & eius maiestatem auxisse, & exteris nationibus non minimum terrorem incussisse. Hinc igitur documentum capiant Reges ac Principes, vt ante obitum suum liberorum, & heredum suorum totiusque Regni saluti ac dignitati diligenter prospiciant & consulant, dentque omnem operam, ne post illorum mortem motus, turba, dissidia ac bella intestina consequantur, omnesq; contra, quoad eius fieri potest, futurarum turbarum, motuum, seditionum ac bellorum intestinorum vias intercludant. Simile autem quid nostra etate & quidem paucis ante annis in Regno Gallico accidisse nemo est qui ignorat. An non enim quæso Henricus III. Rex Gallie non quidem senio confectus, sed in maximo propter supplicium de hostibus nonnullis suis potentissimis sumptum vitæ discrimine atque periculo constitutus Henricum Magnum tunc Nauarra tantum Regem (qui ei postea

postea in Regno Gallico successit) aduersus quem, quod est mirabilis, antea magnos exercitus miserat, bellumque gesserat, ex Aquitania ad Regni societatem, & ad se Regnumque totum secum vnà tuendum & conseruandum euocauit? Cuius quidem ille voluntati auctoritatiue (cùm multæ suspiciones illum retinere ac remorari potuissent) statim paruit, & incredibili celeritate ad ei totique Regno succurrendum aduolauit. Deinde an non idem Rex, accepto mortifero illo vulnere, paulò ante obitum suum, cùm sibi ex hac vita migrandum esse videret, coram Regni proceribus, optimatibus atq; Ducibus, Henricum Magnum iustum legitimumq; suum in Regno Gallico heredem ac successorem, secundum perpetuam Regni legem ac consuetudinem declarauit, omnesque ad iustam debitamque ei, ceu Regi & Domino suo legitimo obseruantiam & obedientiam præstandam, grauisimè est adhortatus? Postremò Deus est orandus, vt huius ipsius Henrici Magni mentem Sancto suo Spiritu illuminare pergat, vt ille non in prasenti tantum, sed etiam in posterum hæredum suorum legitimorum, totiusque Regni utilitati atque saluti optimè prospiciat, ac prudenter atque maturè turbis & molestijs, quæ post eius obitum (quem Deus pro infinita sua misericordia diuinitimè auertere velit) exoriri & excitari possent, omnibus modis occurrat atque medeatur.

Porrò vt ad Carolum Magnum redeamus, dimisso in Aquitaniam filio, ipse more solito, quanquam senectute confectus, non longè à Regia Aqueusi venatum proficiscitur, exactoque in huiusmodi negotio, quod reliquum erat, autumnii tempore, circa Calendas Nõembris Aquigranum reuertitur.

Carolus itaque Magnus tanto venandi studio & amore flagrauit, vt in extrema quoque senectute venationi (quam medici senibus noxiam valde esse iudicant) operam dederit, ita ille erat ab otio alienus.

Ita Henricus M. tanto venandi studio ducitur, & tam ab otio

ignauo abhorret, ut si quid minimum ei otij à grauiſſimis ſuis occupationibus conceditur, id venationi, quam ad corporis ſanitatē, & ad bellicam virtutē apprimè vtilē fructuoſamq̃ eſſe conſtat, impendat.

Nunc de morbo Caroli M. et quæ illum ſtatim fuit conſecuta, morte dicatur: nam morbus & mors, ut literarum ſono apud Latinos, ita rei ipſa ſunt coniunctæ.

Quum igitur Carolus M. Aquigrani hyemaret, menſe Ianuario valida correptus, decubuit, qui ſtatim, ut in febris (quibus IIII. annis ante obitum crebrò laborauit) ſolebat, cibi ſibi abſtinentiam indixit, arbitratus hac continentia morbum poſſe depelli, vel cerè mitigari.

Piè proſectò ſapienterq̃e tantus Imperator hac ſua abſtinentia, (qua virtute excelluit) non corporis ſolùm, ſed etiam animi ſui ſanitati atque ſaluti conſulere ſtudit. Nullum enim eſt corporis animiq̃e remedium præſentius, melius, efficacius & ſalutarius, quàm ſobrietas, continentia atque temperantia in cibo atque potu. Nihil contrà animi corporisq̃e ſanitati magis eſt infeſtum & inimicum, quàm gula, ebrietas, crapula, hoc eſt, immoderata cibi potuſq̃e ingurgitatio, vndè verè ille dixit, plures gula, quàm gladio interire. Hac eadem virtute Henricus M. præditus & excellens ad admirationem uſque & animi & corporis ſui ſanitatē optimè tuetur atque conſeruat.

Verùm cum Carolum M. Deus ex hac vita atque ſtatione ad ſe, & ad cœleſtem æternamq̃e illam vitam ſortemq̃e euocare vellet, ad febrim acceſſit lateris dolor (quem morbum Græci à loco affecto pleurifiſim ſiue pleuritiſidem vocant, et membranae coſtas ſuccingentiſ inflamationem definiunt) illoq̃e adhuc in ediam retinente, neque corpus aliter, quàm rariffimo potu ſuſtentante, ſeptimo poſtquam decubuit die, deceſſit. Hic ſilencio præteriri nequaquam debet (quod ipſum clementiæ diuinæ illuſtre eſt documentum) quòd ante paucos annos Henricus M. quo tempore vndiq̃e validiſſimis hoſtium copijs cinctus oppugnabatur, eodem morbo, pleuritiſide nimirum, ex maximis ſudoribus

sudoribus & exercitijs contracto tam graviter periculoseq; laboravit, ut ipsi medici tentatis & adhibitis omnibus remedijs, omnem ferè de eius salute spem abiecerint. At Deus animi corporisq; ἀρχιστρατηγός, pro immensa sua erga illum totumq; Regnum misericordia, medicam & salutare ei manum suam porrigens, brevi illum præter omnem spem pristinae suae sanitati atq; viribus restituit, & ad Regis Regniq; defensionem & salutem reservavit.

Tandem verò Carolus M. quasi satur dierum, septimo, postquam pleuritide fuit correptus, die, anno ætatis septuagesimo secundo, Regni quadragesimo septimo, Ianuarii quinto Cal. Feb. id est, XXXVIII. die, hora tertia eius diei, anno imperij decimo quarto, Christi Salvatoris octingentesimo decimo quarto, mundi conditi quatermillesimo, septingentesimo septuagesimo sexto, Indictione septima vitâ hanc mortalem cum immortalis illa & æterna commutavit.

Observare hîc in tanti Imperatoris vita atq; obitu possumus numeri Septenarij vim & naturam, qui non sine causa in sacris literis sacer & mysticus habetur. Nam postquam Deus perfecta absolutaque totius mundi fabrica, septimo demum die requievit, inde adeò fit (Deo scilicet in numero, mensura & pondere, ut creavit, ita moderante & administrante omnia) ut dies anniq; septimi cum in magno, tum in parvo (qui homo est) mundo, ferè sunt fatales, decretorij, mutationum, atque perfectionum finis, auctores & indices. Notum est vel mediocriter in medicina versatis Hippocratis illud omnium medicorum antiquorum facile principis pronuntiatum & quasi Axioma. Vitam hominis septem dierum esse. Nam primum cõceptio certa septem dierum est, & septima dies certa firmaq; est iam perfectæ conceptionis nota, ante quam diem, ne fœtus quidem neq; embrio putatur esse, sed semen. Deinde natos & in lucem editos infantes septima probat (qua primus Davidi ex Bersabea natus infans extinctus est) quoniam plurimi eorum, qui vitales non sunt, intra hebdomadam pereunt. Unde octavo die Deus voluit infantes circumcidi. Sic in adultis duratio vitæ hominum sine refectione septem dierum est. Sic menstru-

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO;

rum naturalium, fluxionis & purgationis eorum naturalis finis est dies septima.

Deniq; ut morborum ita ætatis humanæ certi sunt dies, quasi fatales, & decretorij, qui climaterici Græcè, Latine scalares dicuntur, quod anni illi sint velut gradus quidam & scala humanæ vitæ, qui quidem septenarijs & nouenarijs ferè definiuntur.

Ac morborum quidem ut alij sunt acuti, alij chronici, ita acutorum quidem dies decretorij sunt impares, præcipuè septenarij (vnde Carolus quoque Magnus pleuritiide correptus, qui morbus est acutus, septimo post die extinctus est) chronicorum pares, ut vigesimi, sexagesimi, octogesimi, centesimi.

Ætatis autem humanæ anni decretorij & climaterici, siue scalares, qui per septennia & nouennia numerantur, præcipui sunt quadragesimus nonus, qui constat septem septennijs, et sexagesimus tertius, qui constat nouem septennijs, & septuagesimus, qui constat decem septennijs (quo anno Carolus Magnus diem suum obiit) & octogesimus primus qui constat nouem nouennijs Hinc David: Vita hominis septuaginta anni, in potentatibus octuaginta amplius labor & dolor, quos eisdem vitæ fines Solonem statuisse Diogenes Laertius narrat. Hæc de tempore (quod septenario ferè numero definitur) obitus Caroli M. tanti Imperatoris addere libuit, propterea quod obseruatione videntur esse digna. Nos verò Deo ex animo supplicabimus, ut pro sua misericordia Henrico M. vitæ ac valetudinis diuturnam vsuram largiatur, ut Regno huic suo, cui quidem ille natus & à Deo destinatus est, quàm diutissimè adhuc viuere, præesse atq; prodesse, statumq; illius turbulenti componere & pacare, atq; ita tandem successoribus suis illud pacatum, tranquillum strensè relinquere possit.

Quemadmodum autem Carolus M. accepta communionem, id est, Eucharistiam, decessit: ita Henricus M. in magnis periculis, antequam ad prælium, aut aliud negotium magni momenti aque periculi aggrediatur, Communionis, hoc est, Eucharistiam seu Cœnæ Dominicæ celebratione & perceptione, nec non ieiunijs, precibus, supplicationibus deuotis

deuotis ac religiosis prius cum suis vacare, atque ita se suosq; ad pericula & ad mortem quasi præparare ac præmunire consuevit.

Quantum ad Caroli Magni sepulturam & exequias attinet, corpus eius more solenni locum & curatum, & maximo totius populi planctu luctuque (qui quidem argumentum fuit amoris, charitatis & obseruantie erga illum) eo ipso die, quo mortuus est, Ecclesie, hoc est, templo Aquisgranensi magnificentissimo illatum & humatum est. Dubitatum quidem primò fuerat, vbi reponi deberet, propterea quòd ipse viuus nihil de eo præcepisset. Sed tandem omnium animos infedit, nusquam honestius eum tumulari posse, quàm in illa ipsa Basilica, ab illo constructa. Hinc colligimus, Carolum Magnum non (qui superstitiosorum & ambitiosorum quorundam hominum mos est) vel de loco sepulchrali, vel de funeris & exequiarum magnificentia atque pompa anxium fuisse atque sollicitum, vnde etiam nihil huius de rebus in vita sua præcepisse atque mandasse scribitur. Contra hodie reperiuntur plurimi inter Christianos, qui de loco sepulture nimis sunt solliciti, sibiq; superstitione quadam excæcati, persuadent, locum sepulchralem non parum conferre ad salutem, sepulchra item atque monumenta sumptuosissima curant adificari, & non contenti eo, quòd in vita luyurie nimis fuerunt dediti, post mortem quoque in funeribus & exequijs suis immoderatam cupiunt adhiberi pompam atque luxuriam, ac sumptus fieri profusos & insanos. Verùm ut omnibus in rebus, ita hac quoque in re modus est tenendus, vitanda cum supersticio, tum luxuria, tum Cynica etiam & inhumana barbaraque funeris, exequiarum & sepulture honeste contemptio: denique personarum, moris atque consuetudinis patrie diligens hac in parte est habenda ratio. Constantinum quoque Magnum funeris, exequiarum & sepulture diligentem habuisse rationem, Eusebius & alij restantur.

Funeris porrò Caroli Magni decus & ornamentum maximum fuit luctus planctusq; civium illius ceu patris patrie optimi & fideliss. mortem deplora-

rantium. Nam Regum, Principum & Magistratum optimè de Re pub. meritorum obitus perniciosi plerunq; periculosiq; esse solent, quos maxima plerunq; rerum & politicarum & Ecclesiasticarum mutatio atque perturbatio consequitur. Etsi igitur Poëta ille funera sua noluit fletu decorari, tamen lugendi meritò, & fletu luctuq; mediocri tamen & moderato, decorandi sunt virorum præstantium & de Rebus publicis & Ecclesijs optimè meritorum obitus. Hic etiam monendi sunt Reges, Principes & Magistratus, ut ita se in vita atque munere suo gerant, ut meritò obitus eorum huiusmodi hominum fletu planctuq; ornentur, non autem sint obitus eorum hominibus, idq; meritò vel clam, vel etiam palàm gaudio ac voluptati, immò ludibrio ac irrisui.

Magnum profectò Dei beneficium censerì debet funus & sepultura tranquilla, pacata & honesta, tamen si legimus multorum etiam sanctissimorum & religiosissimorum hominum corpora hoc honore, hominum iniquitate & improbitate caruisse, insepulta iacuisse, tandem que avium & animalium aliorum prædâ fuisse exposita. Nos Deum rursus orabimus ex animo, & ab illo obnixè petemus, ut Henrici M. postquam is confecto piè laudabiliterq; vitæ munerisq; huius curriculo ad metam pervenerit, id est, diem suum obierit, anima quidem eius angelorum, ut ita loquar, manibus cælo, corpus autem maiorum suorum monumentis atq; sepulchris inferatur.

Monumentum porrò in Caroli M. honorem super tumulum eius extructum fuit, arcus deauratus (qui quidem arcus triumphalis eius virtutum, rerum gestarum, meritorum de Repub. & Ecclesia præstantissimorum index fuit atq; testis) cum imagine atq; titulo seu inscriptione huiusmodi, breuiter & summatim eius pietatem, virtutes, res gestas, annum Imperij, ætatis ac mortis complectente.

SVB HOC CONDITORIO SITVM EST CORPVS CAROLI MAGNI ATQVE ORTHODOXI IMPERATORIS, QVI REGNVM FRANCORVM NOBILITER AMPLIAVIT, ET PERANNOS

XLVII. FOELICITER TENVIT. DECESSIT SEPTVAGENARIVS. ANNO DOMINI D. CCC. XIII. INDICATIONE VII. V. CALEND. FEBRVARII. Sic (vt taceam plurima alia exempla) Constantino M. Romæ in capite viæ Appiæ, ad Palatini montis radices arcus triumphalis (qui hodie adhuc visitur) erectus fuit cum honorifica inscriptione.

Henricus M. propter excellentes virtutes & res gestas, dignus, immò dignissimus est similibus trophæis, monumentis, titulis, honoris ac dignitatis insignibus. Nam vt Carolus M. ita ipse quoq; verus est Imperator, sibi & alijs benè sapienterq; imperans: verè Magnus dici potest & debet, quòd non minus ferè, quàm ille fuit, magnus, immò maximus est genere, virtutibus, rebus gestis, felicitate, hominum internorum & extraneorum gratia, fauore & amore, laude deniq; fama atque gloria. His adde, quòd hic ipse Magni titulus ante annos ferè CC. LI. etiam Ludouico illi primo Duci Borbonio, Pari & Camerario Franciæ (qui Roberti Franci filius, Ludouici S. nepos, Regis huius Henrici M. tritauus fuit) ob virtutum & rerum gestarum magnitudinem tributus fuit, vnde idem titulus gentilicio quoque & hereditario iure Regi huic meritò tribuitur. Postremò verè orthodoxus appellandus & censendus, quoniam rectè vereq; fidei nimirum & symbolo Apostolico, Scripturæ Canonice, Prophetice & Apostolicæ conuenienter de Religione sentit, & quòd si qua in re errat & hallucinatur, Ecclesiæ secundum canonem Propheticum & Apostolicum iudicantis & pronuntiantis iudicio lubens sese subijcit, ac melius doceri cupit.

Caroli porrò M. mortem (vt etiam olim Constantini M. mortem) per tres ferè annos antegressa sunt portenta atq; prodigia multa admiranda, immò stupenda, quæ partim eius mortis, partim maximarum turbarum, malorum, cladum, calamitatum, motuū, tumultuum, atq; bellorum intestinorū, quæ eius mortē consecuta sunt fuerunt præsagia atq; preludia, propter quæ optimum Imperatorem de Repub. de Ecclesiæ, de posteritate sua verisimile est valde fuisse pro pietate sua

solicitem, Constantini quoq; M. mortem multæ turbæ, minæ, tenebræ consecuta sunt prodigijs similiter quibusdam atq; portentis à Deo præsignificatæ. Nam ut ortus, ita obitus clarorum & illustrium hominum cœlum luminum signa plerunq; insignia, insolita & inusitata, vel præcedere, vel comitari, vel consequi consueverunt, ut & antiquæ historiæ, & ipsa nostrorum temporum atq; ætatis historia testatur.

Creberrima itaq; illa Solis & Lunæ defectio, illa atrii coloris in Sole septem dieꝝ spatio visa macula, non modò illius (qui orbis Christiani quasi Sol atq; lumen clarissimum fuerat) extinctionem, sed etiam Regni Francici, immò totius Ecclesiæ & Reipub. Christianæ tetras tristesq; tenebras atq; caliginem, hoc est, defectiones, motus, tumultus, seditiones, bella intestina, sanguinaria, impia atq; nefaria, quæ eius nepotes & aduersus ipsum Ludouicum Pium filium & successorem eius, ac patrem suum, & inter se ipsos, cum maxima sanguinis profusione gesserunt: defectum item pietatis, religionis atque virtutum in orbe Christiano, deniq; fœdissimas ignominie atq; dedecoris maculas, quæ cum eius generi atq; familiæ, tum toti Reipub. Christiana fuerunt aspersæ, apertissimè portenderunt ac præsignificarunt.

Deinde porticus illius, quam inter Basilicam & Regiam operosa mole magnoq; sumptu construxerat, ruina subita die festo Ascensionis Christi, quid significauit aliud, quàm ipsum, qui Ecclesiæ adhuc & Reipub. quasi porticus atq; columna extiterat, ruiturum, hoc est, moriturum esse, multorum item & hominum & edificiorum ruinam portendit?

Item pontis illius publicij super Rhenum propè Moguntiam, quem per decem annos ingenti labore, maximo sumptu, mirabili opere ita construxerat, ut perpetuò duraturus esse videretur, subita tribus horis conflagratio, ita ut ne vestigium quidem eius remanserit, cui dubium quin non modò illius, qui adhuc sui populi quasi pons, hoc est, Dux fidelis fuerat, mortem, sed etiam horrenda illa belli domestici & intestini, quod inter filium & nepotes exarsit, incendia præmonstrauerit.

Adhuc fax illa ingens & terribilis, quæ in vltima illa sua in
Saxoniam

Saxoniâ aduersus Godefridum Danorum Regem expeditione ante Solis ortum castra egressus viderat, equi illius casus, ipsiusq; ad terram grauis allisio, illas similiter bellorum intestinorum atque cumuleum faces, casus atque ruinas grauissimas & portentosas procul dubio pramonstrauit.

His adde crebros Palatii Aquensis tremores, frequentes adium, in quibus versabatur, crepitus, Basilicâ Aquigranensem (in qua postea sepultus fuit) de cælo fulmine tactâ, maligni aurei, quo tecti culmen ornatum fuerat, fulminis ictu, dissipatione: quæ omnia tremores, pauores, armorum crepitus atque strepitus, fulmina, totiusq; Regni dissipationem horrendam præsignificarunt.

Pomum autem illud aureum (vt hoc obiter addam) quod Carolus Magnus in Templi Aquigranensis culmine collocari curauit, signum procul dubio fuit atque symbolum secundum antiquos hieroglyphicum charitatis, pacis atque concordie, cuius Carolus fuit studiosissimus, vnde symbolum quoque eius fuit, VIRTUS VNITA VALET. Hinc hodie quoque in Caroli Magni statua apud nos, vt suprâ dictum est, visitur pomum cum cruce inaurata, & illud ipsum hodie quoque est Imperij symbolum (ab Electore seu Septemuiro Palatino Imperatori præferri solitum) cuius quidem Imperij salus omnis & incolumitas in pacis, concordie charitatisq; studio consistit.

Illâ postremò nominis eius (PRINCEPS CAROLVS) in imagine eius coronæ synopide scripti, eo ipso, quo deceßit anno, paucis ante mensibus deletio miraculosa illum ex hoc mundo tollendum, & ad alterum mundum verè mundum & ornatum, hoc est, ad cælestem illam dignitatem ac principatum euehendum esse significauit.

Huiusmodi verò figuris atque prodigijs etsi Deus populos admonet de futuro Regum ac Principum obitu, ac de plurimis malis & incommodis, quæ ille secum trahit, & idcirco ad pœnitentiam veram seriamq; inuitat & allicit: tamen ipsos simul Reges ac Principes monet atque docet, vt non nimium vita fragili, fluxa &

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO,

caduca, eiusq; bonis atq; commodis nitantur atq; confidunt, sed ad vitam potius illam cœlestem & æternam toto pectore aspirant & anhelant, eius potissimum cupiditate atq; desiderio tangantur.

Deinde ædificiorum magnificentissimorum, sumptuosissimorum & munitissimorum subitis ruinis ac conflagrationibus eisdem quodammodo Deus exprobrat insanum ac inexplebile, quo pleriq; ducuntur, ædificandi studium, ab eo illos deterret & auocat, eosq; monet, in ædificijs & substructionibus splendidis, magnificis & munitis non nimium ponendum esse spei atq; fiducia, cum illæ, longo tempore, maximis laboribus atque sumptibus extructæ, sæpe vel vi tempestatum, vel iniuria & impetu hominum vno momento corruant ac labefactentur.

Venio ad eius Testamentum, quo mentem ac voluntatem suam de bonis suis testatus est, quid de illis fieri, quibusq; illa dari atq; distribui debeant.

Testamentum hoc non iam morti vicinus, & animam iam iam exhalaturus (ve sæpe inter Christianos fieri consuevit) quando de bonis æternis ac cœlestibus, & de salute animæ potius, quam de bonis & fortunis corporeis & terrenis cogitandum & agendum est, sed 111. ante obitum annis, mente ac sensibus integris & sanis condidit.

Testamentum autem hoc eius verè officiosum, pium ac religiosum fuit, pietatis charitatisq; eius testimonium luculentum, quo non solum liberis et hæredibus suis, verum etiam Ecclesijs, Scholis, earumq; moderatoribus, pauperibus deniq; optimè consuluit.

Omnem etenim pecuniam, vestes, vasa aurea & argentea, multamque pretiosam supellestem tripliciter diuisam legauit. Duas partes vni & viginti ciuitatibus metropolitanis Regni, ac earum Episcopis dari iussit, vt illis partim in templis sacris tectis tuendis ac reficiendis, partim in pauperum inopia subleuanda vterentur. Tertiam vero partem, habita vniuscuiusq; ratione, cum filijs, filiabus, nepotibus, ac nepibus, tunc Palatii seruis & ancillis reliquit.

Erant inter cæteros thesauros tres argentea mensæ, ac vna aurea eximia magnitudinis. Harum trium vnam, que Constantinop. vrbis imaginem

imaginem referebat, ad ornandum celeberrimum beati Petri Templum in Romam misit. Aliam, in qua forma urbis Romæ affabre elegantèrque sculpta erat, Ravennati basilica dono dedit. Tertiã verò, quæ totius orbis descriptionem continebat, quæ ceteris & operis pulchritudine, & ponderis gravitate multum præstitit, & illam auream, partim pauperibus, partim filiis suis reliquit.

Testamentum igitur hoc, primò est testimonium & argumentum singularis eius & prudentiæ & charitatis erga liberos & heredes suos, quibus omnem, quæ post obitum eius existere possent. (ut plerumque fieri solet) litium, contentionum atque turbarum ansam præcidere voluit, quæ causa in ipso Testamento, ut ab Eginharto descriptum est, ab initio his verbis exprimitur. Ut heredes sui omni ambiguitate remota, quid ad se pertinere deberet, liquidò cognoscerent, & sine lite atque contentione sua inter se competenti partitione dividere possent. Hæc eius fuit voluntas atque propositum in condendo hoc Testamento. Hoc exemplum sequi debent omnes parentes atque viri pii & prudentes. Hinc Constantinus ille M. patrem familiam voluit habere hereditariæ familiæ suæ arbitrium ac potestatem, cum eam ad fratrum consanguineorum aliorumque hæredum concordiam tuendam pertinere existimaret.

Papinianus quoque iureconsultus suæ ætatis clarissimus, laudat eos testatores, qui ut discordijs propinquorum sedandis præstipiant, quos communitio conciliare solet, bona ipsi sua, quæ ijs relinquunt, dividunt. Hac igitur ipsa de causa Caroli quoque M. pro pietate & prudentia sua hanc Testamento bonorum suorum divisionem fecit, ut hæredum suorum concordiam consuleret, omnemque ijs litium, contentionum ac discordiarum occasionem adimeret.

Deinde idem hoc illius Testamentum testimonium fuit atque documentum egregia illius cum erga Ecclesiam eiusque antistites, tum erga pauperes & inopes, ac proinde erga Deum ipsum, erga Christum Θεὸν Ἰησοῦν charitatis flagrantissima. Verè ergò officiosum, pium ac religiosum fuit hoc eius testamentum, quo maiorem profectò Ecclesiæ,

CAROL. M. REDIVIVVS IN CHRISTO

& pauperum, quàm liberorum atque heredum suorum rationem habuit: & idcirco Ecclesie atq; pauperibus maiorem quoq; bonorum suorum partem legavit. Laudanda meritò & perpetuo prædicanda est hæc Caroli M. erga Ecclesiam eiusq; præfides, nec non pauperes liberalitas, quam vti nam multi Reges, principes & magistratus imitentur. Hac in parte Carolus M. non modò antiquos illos veteris Testamenti Reges pios, verùm etiam novi Testamenti & Ecclesie primitivæ Reges & Imperatores Christianos imitatus est, qui & ipsi Deo, Christo, Ecclesie, hoc est Ecclesie ministris atq; pastoribus, & pauperibus multa & viui & post mortem donarunt, legarunt, reliquerunt bona, & alijs donata atq; legata fidelissimè tutati sunt, ac magno perè cauerunt, ne illa rursus ijs, quibus data fuerunt, adimerentur, & in alios usus transferrentur, alijs denique donandi atque legandi bona potestatem fecerunt.

Extat Constantini Magni laudabilis constitutio ad populum, cuius hæc sunt verba: Habeat vnusquisq; licentiam sanctissimo venerabiliq; Concilio, id est collegio siue vniuersitati siue corpori Ecclesie, decedens, bonorum quod optauerit, relinquere, & non sint cassa iudicia eius. Hac lege Constantinus ille Magnus sanxit, hereditates & legata Ecclesijs relinquere posse. Hæc autem, quæ collegio ministrorum & presbyterorum Ecclesie, quasi corpori donari & legari consueuerant, non solùm Ecclesie, sed etiam ipsi Deo, Christo donari & legari dicebantur. Ethnici quoque falsis suis sacerdotibus, & illarum collegijs hereditates & legata relinquere consueuerunt. Huiusmodi Testamenti in iure fit mentio: cuius hæc sunt verba: Quisquis mihi hæres erit, fidei eius committo, vt det ex reditu bonorum meorum, sacerdotij & iepoφολοις & libertis, qui in illo templo erunt, donaria decem die nundinarum. Legatorum, quæ Deo relinquebantur, meminit Paulus Iurisconsultus. Et in nonnullis Vlpiani fragmentis legitur: Senatus consulto principumque constitutionibus, nescio quos olim deos commenticios, infitici heredes potuisse. Multò igitur iustiore de causa huius-

sa huiusmodi legata Ecclesiæ, quasi ipsi Deo, & Christo legata, laudari debent.

Iustinianus in quadam sua nouella constitutione, quorundam testamentorum meminit, qui Christum instituebant heredem, & interpretatur Ecclesiam eius loci, in quo testator degebat, heredem institutam videri, ea tamen lege, ut eorum illud, quod inde consequitur, pauperibus eroget.

Verissimè autem ac optimo iure huiusmodi dona atque legata, ad Ecclesiæ Dei & Christi, ceu veri Dei hominumq; mediatoris, cultum atq; religionem tuendam, ad Ecclesiæ Dei & Christi *ἑκαστῶν* ministros, successores, seu vicarios (quibus annumerandi merito sunt pauperes & inopes) alendos ac fouendos, ipsi Ecclesiæ, ipsi Deo, ipsi Christo, vero Deo & homini data, donata, legata, dedicata & consecrata censentur, idq; ipsius Dei, Christi Immanuelis, Ecclesiæ denique testimonio iudicio atque sententia. Hinc colligitur huiusmodi bona atque dona sacra, diuina & Ecclesiastica non ad prophanos vsus, sed ad religionis cultusq; diuini conseruationem, ad ministerium Ecclesiæ & Scholæ, ad pauperum sustentationem conferri debere.

Etsi verò hereditates & legata legibus & constitutionibus, adde exēplo Constantini M. primi Imperatoris Christiani, nec non lege diuina & humana Ecclesijs relinqui possunt & debent: tamen statim post Constantini Magni tempora exiuerunt sacerdotes & monachi auari, astuti & callidi, qui religionis prætextu, cum ventri potius suo, quam Ecclesiæ consulerent, viduas (ut ille ait) auaras venabantur, hereditates captabant, & in Testamentum veluti irrepere studebant. Quamobrem lege lata huiusmodi captatoribus & venatoribus testamentorum ac legatorum frenum fuit iniectum. Huius legis Hieronymus quoque meminit in sua ad Nepotianum Epistola, nec tam de ea conqueri se ait, quam dolere Ecclesiarum pastores illam auaritia sua insatiabili esse meritos, cui reprimendæ illam necessariam fuisse conficitur. Hac videtur esse illa lex, quæ libro X V. i. Codicis Theodosiani extat, Valen-

tiniani Valentis, & Gratiani ad Damasum Episcopum Ro. Edidē-
re etiam aliam deinde legem Valentinianus, Theodosius 11. & Ar-
cadius. Ne vidua diaconissæ quicquā possent Clericis dare, relinque-
reūt. Hanc tamen 11. post mensibus resciderunt & abrogarunt.

Sapē postea hæc clericorum & Ecclesiæ presidum auari-
tia legibus fuit coercenda, Et certè extat Carol. M. lex, ne arripiant
res, religionis nomine, ab ijs oblatas, quorum liberi & heredes hac ra-
tione fraudati, talem meritò dicere possent donationem inofficiosam.
Et eodem tempore Synodus Cabilonensis, Caroli M. auspicijs coacta,
grauiter reprehendit sacerdotes, qui multis callidè persuadebant, vt
suas Ecclesiæ consecrarent facultates. Scitum est illud Augustini. de-
cima septima quæst. C. vii. Quicumq; vult ex hereditate filio Ecclesiam
heredem facere, quærat alterum qui suscipiat, quàm Augustinum: v-
bi etiam laudatur eius Episcopi factum, qui testatori cuidam, à quo li-
beros non habente, bona sua Ecclesiæ relicta fuerunt, postquam liberos
præter spem & opinionem susceperat, omnia restituerat. Hodie quoq;
multi religionis specie & similitudine, reuera autem parum errorum
& superstitionum, partim diuitiarum insatiabili inexplebiliq; cupidi-
tate incensi ac inflammati, multos ad inefficosa testamenta & lega-
ta incitant & impellunt.

Porrò in Testamento Caroli M. & Capella, id est ministerij Ec-
clesiastici & Bibliothecæ eius, quæ librorum copia dicitur fuisse instru-
ta, fit mentio, de qua statuit, vt ab ijs, qui libros illos habere vellent,
iusto pretio redimerentur, pretium deinde in pauperes erogaretur.

Hic rursus 2. in Carolo M. notanda obseruatione & imitatione
digna, nempe Bibliotheca copiosa, siue librorum copia, & benignitas
erga pauperes.

Quantum ad Bibliothecam attinet, constat omnibus temporibus
Reges & Principes potentissimos quosq; Bibliothecarum & publica-
rum & priuararum studiosissimos fuisse. Romæ Bibliotheca templis
erant adiunctæ, quo significabant ethnici, religionē sine libris conser-
uari non posse, & arctissimam esse religionis atq; eruditionis coniu-
ctiōem.

Etionem. Roma in suo Capitolio habebat Bibliothecam Maiorum: sicut enim appellabatur. Augustus propè templum Apollinis extruxit Bibliothecam Græcam & Latinam. Templum Traiani suam habebat Vlpianam, libris optimis refertam. Domitianus cum templum Iouis Capitolini instaurasset, Bibliothecas simul incendio absumptas, maximis impensis reparavit, exemplaribus vndiq; conquisitis, missisq; Alexandriam librarijs, qui describerent atq; emendarent. Tranquillo teste. Smyrnenses, teste Strabone, Homeri templi Bibliothecam adiunxerunt.

Apud Iudæos olim Regibus Bibliotheca et librorum sacrorū cura à Deo fuerat commendata. Celebris fuit in Iudæa Bibliotheca Hierosolymitana, quam, teste Eusebio, Alexander Episcopus Hierosolymitanus Ecclesiæ adiunxerat. Item Casariensis, cura & studio, ut idē Eusebius refert, Pamphili martyris collecta. Ptolomæi quoq; Philadelphi Regis Aegypti, in Alexandrina Bibliotheca adornanda, opera atque studium valdè laudatur, qui etiā sacra Biblia singulari Dei consilio & beneficio conquisi, & in linguam suam transferri curavit. Reges quoq; Attalici Pergami egregiam Bibliothecam instituerunt. Habuerunt etiam Reges & principes suos bibliothecarios, et quidem magno habuerunt in precio & honore, quorum opera in Bibliothecis ordinandis, instituendis, digerendis, augendis et locupletandis vsi fuerunt, ut Augustus Caium Melissum (ut hodie illustrissimus Elector Palatinus Paulum Melissum Poëtam nostræ ætatis nobilissimum & doctissimum) Iulius Cæsar Marcum Varronem, cui vni viventi statua in Bibliotheca fuit posita. Constantinus M. Euseb.ū, Ptolomæus Philadelphus Demetrium Phalerium. Franciscus I. Rex Galliarum pater & patronus optimus in Bibliotheca illa Fontanubelæque instituenda, augenda & ornanda, maximos sumptus fecit. Spermus Henricum M. Regum & Imperatorum clarissimorum, & in primis prædecessorum maiorumq; suorum exemplo laudabilissimo, ubi maior ei erit facultas atq; ocium, in Bibliothecis sui Regni copiosissimis & instructissimis non solum tuendis, sed etiam augendis, & locu-

CAROL. M. REDIVIIVS IN CHRISTO,

pletandum nulli opera, studio atq; impensis parciturū, cūm literarum ac literatorum (quorum hæc sunt arma atque organa) amore atq; studio maioribus ac prædecessoribus nibilo sit inferior, minimèq; cedat.

Hoc porro Testamentum paternum Ludouicus Pius cognomine eius filius, hæres atque successor in Regno Francico & Germanico statim post patris obitum, initio Regni sui, pro singulari sua pietate quàm celerimè poterat, vt Eginharcus scribit, summa deuotione, & vt Auentinus loquitur, Germanica fide adimpleri curauit, bona soluit, sororibus quoq; legata seu testata representauit. Id Rex & Imperator ille fecit consensaneè ac congruentes iuri legi^{q;} naturali, diuina & humana. Hinc in lege illa XII. tabularum Romana scriptum erat: *Ve quisq; legasset, ita ius esto,* & Cicero in publicis acti: nihil est lege grauius, in priuatis firmissimum est Testamentum.

Extrat etiam Constantini M. Constitutio suprema voluntatis liberum stilum esse debere et licitum, quod iterū nō redit, arbitrarium.

Hac de causa Veneti in primis laudandi, qui in testamentis satis rectis tuendis, valde sunt religiosi, & idcirco certum instituerunt magistratum suprema dignitatis, qui D. Marci procuratores appellantur, qui Duces, vbi Princeps ipse diem suum obije, declarare solent. Horum munus est præcipuum, vt nimirum testamenta summa fide tueantur ac colant, & ea que illi continentur, exequi curent. Horum fides tantūm breui eluxit, vt etiam apud exteras gentes plerique viri principes & fœminæ eos tutores suos esse voluerint, vt testis est Egnatius lib. 6. Cap. 6. cuius munus est dare operam, vt testamenta non rumpantur, aut violentur, sed inuiolata conseruentur.

Vt igitur Ludouicus Pius pro pietate sua paternæ huic postrema voluntati paruit, & obsecutus est, ei citra motam & tergiversationem vllam plenè cumulateque satis fecit: ita omnes liberos decet parentum suorum cūm viuorum, tūm mortuorum voluntati, ac præsertim illi vltimæ & supremae piæ religiosæq; obtemperare, quod nisi fecerint in grauisimam Dei offensionem, iram atque furorem incurrent. Quemadmodum autem laudabilis fuit Ludouici Pij in testamento &

voluntate

Voluntate paterna seruanda & implenda pietas, ita detestabili & inexpressibili est eorum liberorum impietas atque scelus, qui testamenta et supremas parentum suorum voluntates negligunt, rumpunt, rescindunt, violant atque ita suorum parentum quasi manibus immansissimè insultant.

Quantum ad Henricum Magnum attinet, nos primò Deum precabimur, ut illi quoque Testamentum pium, officiosum & religiosum condendi facultatem impertiat, quo quidem partim heredum & successorum suorum legitimorum, partim totius Regni Gallici & Navarrae salutem, incolumitati atque dignitati optimè sit consultum. Deinde quemadmodum Ludovicus Pius patris sui Testamentum ac voluntatem supremam sanctè religioseq; seruauit & impleuit: ita quoque Henricus Magnus cum agnati, affinis et prædecessori sui (quem non solum ut fratrem amauit, sed veluti patrem suum coluit & obseruauit constantè) supremam voluntatem adimplere & exequi sedulo studet, quod acta eius quotidiana satis testantur, cum quorumuis aliorum testamenta ac voluntates vltimas rationi, iuri diuino & humano consentaneas & vult & curat studiose religioseq; seruari, minimeq; negligi ac violari.

Quod ad Caroli M. Canonizationem, ut vulgò appellatur, attinet, de illa Auentin. sic scribit. An. Christi Seruatoris nostri M. C. LXVI. Indictione XIII. Imper. Friderico primo Cæs. Augusto imperante Carolus M. in numerum calicum relatus est. Morem ritumque gentilitium imperatores in diuos referendi (qui Græcè θεοθεωσις, id est, Deificatio, Latine Consecratio appellatur) graphicè copioseq; describit Herodianus, qui mos ad Christianos promanauit. De hac autem canonizatione, siue homines in diuorum numerum referendi consuetudine qua ipsius Caroli Magni fuerit sententia atque iudicium, ex illius verbis, que hic subiungam, liquidò constat. Illa autem deprompta sunt ex libri primi capite tertio, operis eius conscripti aduersus Iconolatriam, hoc est, imaginum cultum, quo Irenem & Constan-

tinum Imperatorē graviter culpatur, quod gestu sine scripta sua diuina nuncuparint, & pluribus docet diuini nomen non nisi Deo aut ijs, qui falsò dii existimantur, tribui. Verba eius animaduersione dignissima hæc sunt. Mundanarum quarundam artium inuectores & vrbium conditores, vel si eptia imperialia retinentes, post mortē, in deos credebantur transferri, et dii vocabantur, & simulachra illorū dii nuncupabantur. Mendax nomē diuale nō immeritō est, q̄ peccatores pro suis meritis æternæ supplicij mancipatos diuinitatē astruere nitentur esse adeptos. Cesset igitur, cesset falsi nominis ambitio, destituatur antiqui erroris vestigium, faciat cæcæ superstitionis vocabulum, abdicetur procacis nominis supercilium, pellatur à fidelibus in diuos transferendorum hominum gentile mendacium. Iam veritas de terra orta est, iam ortus est fidelibus sol iustitiæ: iam qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam, iam habitantibus in regione vmbre, mortis lux orta est. Omnia falsa, veritate veniente cassata sunt. Nam si falsorū deorū gentilis opinio falsa est post mortem in diuos transferendorum hominum fabula falsa est, diualis nominis nuncupatio vana est. Si igitur falsorum deorum gentilis opinio falsa est, diualis quoq; nominis appellatio vana est. Liquidò ergo patet, rem falsam falsum nomen habere, & falso nomine eos, qui veritatis discipuli sunt, nuncupari non debere. Nam etsi qui fortè catholici defunctos quosque diuæ memoriæ nuncupasse vspiam reperiuntur, manifestum est, eos vsum fuisse sectos gentilitatis, & vanitatis. Sed hæc & his similia Romana potius ambitio, quàm Apostolica admittit traditio. Nos deniq; qui & veritatis sectatores, & ab ipsa veritate redempti sumus, sicut speruimus gentilium deorum mendacium, spernere debemus gentilia vocabula, Apostolo docente, qui ait: Quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? A qua conuentione, ipso annuente, liberemur, qui nos ereptos de tenebris & vmbra mortis, transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem in remissionem peccatorum.

Ex his

Ex his igitur verbis luce meridiana clarius apparet, Carolum M. hunc homines defunctos in diuorum numerum referendi morem ceu gentilitium siue ethnicum & idololatricum improbasse.

Nos Deum precabimur, vt Henricum M. post longam, diuturnam & felicem vitam ex Regno hoc terreno, caduco fragili, quod innumeris expositum est molestijs atq; periculis, in Regnum illud caeleste & aeternum, omni in mali, miseriaq; experis, omniq; bonorum genere cumulatam, & ex hac mundi hominumq; colluue tandem euocatum, in caelicum, hoc est, Dei, angelorum, hominumq; electorum caelum caelestem transferat, vt vna cum illis aeterna, incomprehensibili & ineffabili illa voluptate ac beatitudine fruatur, ad quam, vt ille, sic nos quoq; toto pectore anhelare semper & aspirare debemus.

Sequitur postremum nostri huiusce tractatus caput, nempe Caroli M. successor. Is fuit Ludouicus Pius cognomento, legitimus eius ex Hyldegarda secunda vxore filius, iam antea, eo adhuc viuo, cum sua, in Procerum Regni voce vnanimi atq; consensu iustus legitimusq; eius in Regno successor declaratus, & Augustus ac Imperator salutatus. Optima, inquit Cicero, hereditas à patribus traditur, omnique patrimonio praestantior, gloria virtutis rerumq; gestarum. Sic Ludouicus Pius cognomine patri suo gloriosissimo successit, non solum in Regni, in pecuniae, in bonorum, sed etiam laudis atq; gloriae patrimonio, quod omni auro, argento, gemmis, thesauris atque gazis longè praestat.

Nos Deum assidue precari debemus, vt Henricus quoq; M. post obitum, seu abitum atq; migrationem ex hoc terreno & corporeo Regno, ad Regnum illud caeleste & aeternum, post se relinquat aut filium, aut alium successorem in hoc Regno Gallico & Nauarreno sui similem, hoc est, & nomine & re ipsa Pium, cui Reipub. Regni, Ecclesiae, patriaq; totius salus ac dignitas cura sit atq; cordi.

Haec habui, quae de clarissimorum horum Regum & Imperatorum comparatione hoc tempore pro tenui mea facultate dicerem ac scriberem, quae oro quae soq; quosuis lectores, vt pro singulari sua hu-

CAROL. M. REDIVIIVVS IN CHRISTO,

manitate aequi boniq; consulere, & bonam in partem, vt bono animo à me sunt scripta, interpretari velint.

Deum precabimur, vt quem admodum olim Carolum illum M. ad summam eius senectutem, atq; adeò ad extremum vsq; vita spiritum, gratiæ & benignitatis sua aura est prosecutus, illumq; ex innumeris periculis extraxit, & saluum incolumemq; conseruauit: ita quoq; hunc eius agnatum ac successorem (quem similiter ab ineunte ætate ex infinitis periculis mirifice eripuit, & in vita contra plurimorum ac potentissimorum hostium suorum vim, impetus, consilia, conatus, insidias atq; technas conseruauit) in gurgite adhuc periculorum versantem diuino angelicòq; suo satellicio atq; prasidio in posterum quoq; protegat, tueatur ac defendat.

Postremò quem admodum Carolus M. vnà cum suis & maioribus ac prædecessoribus, & posteris ac successoribus cum vniuersam Rempub. Christianam (cui tunc temporis pleriq; orbis terrarum & Orientalis & Occidentalis Reges atque Imperatores insensissimi ac infestissimi fuerant) cum speciatim nostram Heluetiam, ac præcipuè Tigurinam hanc nostram ciuitatem atq; Ecclesiam incredibili cura, amore, studio, beneuolentia, beneficentia seu munificentia porius est prosecutus (cuius vestigia in ciuitate & Ecclesia nostra habemus ad omnem memoriã clara & illustria) ita quoq; faxit Deus Opt. Max. vt Henricus quoq; M. Rex Gallie atq; Nauarra Christianissimus & augustissimus, Caroli M. agnatus gentilis, successor, hæres ac imitator in pio, beneuolo, benigno & clementi hoc suo cum erga totam Heluetiam, Rhetiam, Valensiamq; cum erga Rempub. & Ecclesiam nostram Tigurinam animo (quem non literis tantum & verbis, sed etiam re ipsa atque factis multifariam declarauit) perseuerare, & vniuersam nostram patriam fidei clementiaq; sue commendatam semper habere dignetur,
Amen, Amen, Amen, &c.

F I N I S.

Vincere posse hostes, haud parua est gloria Re-
gis:
At se posse ipsum vincere, maior ea est.

TIGVRI

APVD IOANNEM VVOLPHIVM TYPIS
FROSC. ANNO M. D. XCII.